

PMA ■ JAARVERSLAG ■ 2022

pensioenfonds medewerkers apotheken

Inhoud

Bestuursverslag

- 1 Bestuursverslag algemeen 4
- 2 Kengetallen 8
- 3 Algemene informatie 9
 - 3.1 Doelstelling 9
 - 3.2 Pensioenregeling 10
 - 3.3 Adviseur en controleurs 10
- 4 Financieel overzicht 11
 - 4.1 Resultaat 2022 11
 - 4.2 Dekkingsgraden 12
 - 4.3 Evaluatie herstelplan en haalbaarheidstoets 14
 - 4.4 Toeslagen 15
 - 4.5 Verlaging van de pensioenen 15
 - 4.6 Pensioenuitvoeringskosten 16
 - 4.7 Vermogensbeheerkosten 17
 - 4.8 Totaal uitvoeringskosten in relatie tot het totale vermogen 20
 - 4.9 Oordeel van het bestuur over de hoogte van de kosten 21
 - 4.10 Actuariële resultaten 22
- 5 Pensioenen 24
 - 5.1 De pensioenregeling 24
 - 5.2 Deelnemers 24
 - 5.3 Premies 25
 - 5.4 Waardeoverdracht 26
 - 5.5 Zeer kleine pensioenen vervallen 27
 - 5.6 Pensioenuitkeringen 27
- 6 Communicatie 29
 - 6.1 Ontwikkelingen in 2022 29
 - 6.2 Communicatiebeleid 29
- 7 Beleggingen 31
 - 7.1 Beleggingsbeleid 31
 - 7.2 Beleggingsportefeuille 34
 - 7.3 Rendementsanalyse 35
 - 7.4 Toelichting per beleggingscategorie 36
 - 7.5 Z-score en Vrijstelling Wet BPF 37
- 8 Risicomanagement 38
 - 8.1 De organisatie van het risicomanagement 38
 - 8.2 Risicohouding 38
 - 8.3 Verbeteringen in het risicomanagement 39
 - 8.4 Risicomanagement en integriteit 39
 - 8.5 Risicobeoordeling 39
 - 8.6 Uitvoeringsrapportage 43

- 9 Governance van het pensioenfonds 45
 - 9.1 Bestuur en bestuurscommissies 45
 - 9.2 Verantwoordingsorgaan 47
 - 9.3 Raad van Toezicht 47
 - 9.4 Sleutelfuncties 47
 - 9.5 Bestuursbureau 48
 - 9.6 Klachten 48
 - 9.7 Code Pensioenfondsen 48
 - 9.8 Certificering, controle en compliance 50
 - 9.9 Geschiktheidsbevordering 51
 - 9.10 Beloningsbeleid 51

Toezicht

- Verklaring van het Verantwoordingsorgaan 54
- Verlag van bevindingen Raad van Toezicht PMA 57

Jaarrekening

- 1.1 Balans per 31 december 61
- 1.2 Staat van baten en lasten 62
- 1.3 Kasstroomoverzicht 63
- 1.4 Grondslagen van de jaarrekening 64
- 1.5 Toelichting op de balans 71
- 1.6 Toelichting baten en lasten 87
- 1.7 Gebeurtenissen na balansdatum 93

Overige gegevens

- Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo baten en lasten 95
- Actuariële verklaring 95
- Accountantsverklaring 97

Bijlagen

- 1 Uitgebreide kengetallen 105
- 2 Functionarissen 106
- 3 Pensioenregeling 107
- 4 Naleving Code Pensioenfondsen 109
- 5 Maatschappelijk verantwoord beleggen 110
- 6 SFDR BIJLAGE IV 111

BESTUURSVERSLAG ■ 2022

1

Bestuursverslag algemeen

Het afgelopen jaar heeft voor de deelnemers in het fonds geen positieve indruk achtergelaten. De financiële positie is vrijwel onveranderd kwetsbaar gebleven, waardoor dreigende verlagingen en niet-toegekende verhogingen in het nieuwe jaar de boventoon hebben gevoerd. Uiteindelijk behoeven de pensioenuitkeringen en –aanspraken in 2023 gelukkig niet te worden verlaagd. Daarentegen kan het fonds helaas geen compensatie verlenen voor de (hoge) prijsstijgingen.

De actuele dekkingsgraad steeg in 2022 van 99,6% naar 100,5%. Zowel de aandelenmarkten als de rentemarkten waren zeer beweeglijk (volatiel) in 2022 en dat had zijn weerslag op de beweeglijkheid van de dekkingsgraad in 2022. De aandelenmarkten kenden in december 2021 een flinke stijging welke in het jaar 2022 tenietgedaan werd. In totaal rendeerde de aandelenportefeuille van PMA in 2022 met -13%. De voorziening pensioenverplichtingen (de VPV) daalde sterk door de stijging van de rente in 2022. Het positieve effect van de rentestijging op de VPV werd echter voor een groot deel tenietgedaan door het negatieve effect van deze rentestijging op de renteafdekking.

Het totale beleggingsrendement was -32%. Dit negatieve rendement werd grotendeels (-19%) veroorzaakt door het resultaat op de renteafdekking door rentederivaten. Het rendement was 0,5%-punt lager dan de benchmark.

Als gevolg van de tijdelijke aanpassing van de kortingsregels met het oog op het nieuwe pensioenstelsel hoefde PMA in 2022 de pensioenrechten niet te verlagen.

De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en sociale partners hebben in 2020 opgeroepen om de premie en opbouw in aanloop naar het nieuwe stelsel zo stabiel mogelijk te houden. De pensioenopbouw was met 1,70% van de pensioengrondslag in 2022 gelijk aan 2021. De premie bedroeg 30,45% (2021; 28,44%) van de pensioengrondslag in 2022. In 2023 is de premie op verzoek van sociale partners verlaagd

naar 28,44%. Dankzij de gestegen rente kan voor deze premie het fiscaal maximale opbouwpercentage van 1,76% worden toegekend. De premiedekkingsgraad voor 2023 is door de gestegen rente boven de 100%.

De overige ontwikkelingen worden onderstaand bij de speerpunten 2022 verder toegelicht.

Realisatie speerpunten 2022

Het bestuur heeft voor het jaar 2022 speerpunten benoemd. Deze speerpunten hebben in 2022 nadrukkelijk de aandacht van het bestuur gekregen. Helaas had PMA in 2022 wegens vertrek van een aantal medewerkers op het bestuursbureau te kampen met onderbezetting. Door deze capaciteitsproblemen was het bestuur genoodzaakt om te prioriteren en is een aantal speerpunten van 2022 uitgesteld naar 2023. Hieronder staat per speerpunt wat de stand van zaken is eind 2022.

Legenda

- Doelstelling is behaald
- Er is goede vooruitgang geboekt, maar doelstelling is nog niet helemaal behaald
- Er is onvoldoende vooruitgang geboekt

Pensioenbeheer & Communicatie

Klantbedieningsstrategie

De klantbedieningsstrategie is in 2020 vastgesteld door het bestuur en daarna nog verder verfijnd. Deze strategie bestaat uit twee pijlers: IT-aanpassingen zijn een belangrijke eerste pijler om ons doel, maatwerk in het bedienen van de deelnemers van het fonds, te bereiken. De andere pijler is de ontwikkeling van de uitvoeringsorganisatie in termen van kennis en vaardigheden. Met deze aanpak wordt beoogd niet alleen de stip aan de horizon te bereiken maar ook een verandering in werk- en denkwijze binnen de uitvoeringsorganisatie. Hiermee wordt de uitvoeringsorganisatie ook voorbereid op de wijzigingen als gevolg van het nieuwe pensioenstelsel. Helaas heeft de uitrol van deze strategie in het jaar 2022 nagenoeg stilgelegen wegens onderbezetting. Dit speerpunt schuift dan ook door naar 2023, waarbij het geïntegreerd zal worden met de invoering van het nieuwe pensioenstelsel.

Communicatie

In 2022 is er achter de schermen hard gewerkt aan het verbeteren van de communicatie met deelnemers. Denk hierbij aan de ontwikkeling van een nieuwe website en deelnemersportaal en het ontwikkelen van een digitale nieuwsbrief. Door onderbezetting heeft het fonds minder vooruitgang op dit vlak heeft geboekt dan gehoopt, bijvoorbeeld op het gebied van de customer journeys. Deelnemerscommunicatie blijft in 2023 een belangrijk speerpunt.

Balansbeheer

ESG

Op het gebied van ESG zijn wederom grote stappen gezet dit jaar, zowel door het toepassen van verschillende technieken om vermogensbeheerders en ondernemingen te stimuleren tot verbeteringen, als een (half)jaarlijkse toegankelijke rapportage voor stakeholders. Daarnaast is een klimaatroadmap opgesteld om de beleggingsportefeuille te toetsen aan de positieve en negatieve effecten van de beleggingen. Op grond daarvan zal beleid worden vastgesteld om via de beleggingen tot klimaatverbeteringen te komen. Tevens zijn stappen gezet om te voldoen aan de SFDR-level 2 rapportagevereisten waarin nadere eisen worden gesteld aan de transparantie van ongunstige effecten van

beleggingsbeslissingen. Het fonds neemt ongunstige effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren mee (artikel 4) en classificeert in termen van de SFDR als een 'lichtgroen' (artikel 8) product. De inspanningen zijn erkend middels een stijging van 15 plaatsen in de meest recente VBDO-ranking met als peiljaar 2021 (naar plek 32).

Opvolging ALM studie

De ALM-studie stond grotendeels in het teken van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Deze studie gaf geen aanleiding voor substantiële wijzigingen in de beleggingsportefeuille. Het bestuur heeft begin 2020 als (corona)crisismaatregel de renteafdekking tijdelijk verhoogd. Dit om het verder wegzakken van de dekkingsgraad te voorkomen. In 2022 heeft het bestuur na een uitvoerig traject besloten om de renteafdekking weer terug te brengen naar het strategische niveau van 40%.

Risicomanagement

Risicomanagement 2.0

Het risicomanagement proces van PMA is op orde, maar PMA heeft als ambitie om het nog verder te verbeteren; onder meer ten aanzien van het uitbestedingsbeleid en het monitoren van nieuwe en opkomende risico's. Helaas heeft PMA ook in het risicomanagementteam op het bestuursbureau te maken gehad met onderbezetting. Hierdoor is er veel tijd besteed aan het op orde houden van de lopende zaken en is dit speerpunt voor een deel doorgeschoven naar 2023. Per 1 januari 2023 start er een nieuwe financial riskmanager, de werving voor een operational riskmanager is nog gaande.

Datamanagement en -kwaliteit

Het kader datakwaliteit vanuit de Pensioenfederatie liet langer op zich wachten dan gedacht. Inmiddels is dit kader beschikbaar en heeft PMA een werkgroep opgericht met als taak het waarborgen van datakwaliteit ten behoeve van het invaren van de pensioenrechten in het nieuwe pensioenstelsel. In het verleden zijn al diverse onderzoeken uitgevoerd op het gebied van datakwaliteit en PMA heeft geen reden om te vermoeden dat deze kwaliteit niet op orde zou zijn. Echter, zeker met het oog op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, wil PMA eventuele significante mutaties met terugwerkende kracht voorkomen.

Overgang naar nieuw pensioenstelsel

Projectplan

In de zomer van 2022 heeft PMA op verzoek van sociale partners een enquête onder haar deelnemers uitgevoerd. Uit deze resultaten was af te leiden dat zowel de deelnemers van PMA als de bij PMA aangesloten werkgevers de voorkeur geven aan de solidaire contractsvorm. Op basis hiervan hebben sociale partners dan ook besloten om te kiezen voor het solidaire contract in het nieuwe pensioenstelsel. De beoogde transitiedatum voor PMA is 1 januari 2026, hiervoor is een projectplan en planning uitgewerkt. Na het maken van de contractskeuze is in Q4 met de verdiepingsfase gestart, zie ook speerpunten 2023.

FTK transitiekader

In verband met het uitstellen van de inwerkings-tredingsdatum van de wet, kan het fonds nog geen gebruik maken van het transitie FTK. Vanwege deze wettelijke vertraging heeft dit speerpunt nog niet plaatsgevonden. Dat heeft niet tot knelpunten in de planning geleid.

werking goed verloopt, ieder gremium ondersteund wordt in de uitvoering van de respectievelijke taken en in staat wordt gesteld zijn verantwoordelijkheid binnen het vigerende governance model waar te maken.

De zelfevaluatie van het bestuur in 2022 richtte zich vooral op de lange termijn successieplanning. Hierbij zijn passende acties wat betreft tijdige opvulling van aanstaande vacatures geïdentificeerd.

Missie, visie en strategie

In 2022 zijn de missie, visie en strategie van het fonds herijkt onder begeleiding van Montae. Nadat cao-partijen hadden hervestigd PMA te zien als de uitvoerder van hun (nieuwe) pensioenregeling, heeft het bestuur uitgesproken meerwaarde te zien in een persoonlijke benadering waarbij deelnemers zich 'thuis voelen' bij het fonds. Om die reden acht het bestuur het van belang dat 'client-facing' dichtbij georganiseerd blijft. De voor- en nadelen van een zelfadministrerend fonds zijn opnieuw in kaart gebracht. Op basis van deze analyse en de bijgestelde strategie, heeft het bestuur besloten om de komende jaren zelfadministrerend te willen blijven en de 'client-facing' nader uit te bouwen. Dit alles uiteraard wel met een scherpe blik op de kosten.

Governance & Organisatie

Functioneren bestuur & versterken diversiteit

Het bestuur heeft twee nieuwe (waarvan één aspirant-) leden in haar midden; Shantinella Mariano en Janneke Karman. Hiermee is een grote stap gezet in het versterken van de diversiteit; het bestuur telt nu twee vrouwen onder de 40 jaar. Indien DNB Janneke Karman goedkeurt als bestuurslid, wordt er in 2023 een derde vrouw toegevoegd aan het bestuur. Als gepensioneerd apothekersassistent is zij dan een bestuurslid uit de primaire doelgroep van het fonds. Beide nieuwe (aspirant-)leden hebben een uitvoerig inwerktraject doorlopen in 2022. Daarmee bestaat het 9-koppige bestuur uit vijf leden die in de apotheeksector werkzaam zijn (geweest), wat eveneens een voorname diversiteitsfactor qua kennis en ervaring voor dit bedrijfstakfonds vormt.

In het voorjaar zijn de afzonderlijke zelfevaluaties 2021 van Bestuur, Raad van Toezicht en Verantwoordingsorgaan in gezamenlijkheid besproken, vooral gericht op de onderlinge samenwerking. De overall conclusie was dat deze samen-

Blik op 2023 en verder

Overgang nieuw pensioenstelsel

PMA heeft de ambitie om op 1 januari 2026 over te gaan naar het nieuwe pensioenstelsel. Hiervoor dient veel te gebeuren wat ook in 2023 veel afstemming, tijd en aandacht zal vergen. Zie ook de speerpunten 2023.

Datakwaliteit

Aanverwant aan de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel, is het onderzoek naar datakwaliteit dat in 2022 is gestart en in 2023 zo veel mogelijk afgerond zal worden. Hiervoor is een werkgroep opgericht. Zie voor een nadere toelichting speerpunten 2022.

Kans op korten

De beleidsdekkingsgraad en de actuele dekkingsgraad waren eind 2022 voor de achtste keer lager dan de minimale vereiste dekkingsgraad. Door gebruik te maken van de verlengde vrijstellingsregeling behoeven de pensioenen in 2023 niet te worden verlaagd. Volgens het herstelplan 2023 kan PMA naar verwachting in 12 jaar herstellen naar het Vereist Eigen Vermogen.

Eventuele kortingen in de toekomst zijn in belangrijke mate afhankelijk van de financiële ontwikkelingen van PMA, maar zijn ook afhankelijk van invoering van het Nieuwe Pensioenstelsel en de doorrekeningen van het transitie-FTK.

Inflatie

In 2022 is de inflatie hoog geweest en de indexatieachterstand nog verder opgelopen. Dit is een ontwikkeling die lastig is op te vangen, omdat de focus van het fonds zich nu voornamelijk richt op herstel van de dekkingsgraad en het voorkomen van kortingen. Door diversificatie in de beleggingen, bijvoorbeeld naar inflatie gerelateerde obligaties, vastgoed, infrastructuur en bedrijfsleningen, wordt het inflatierisico voor het fonds enigszins beperkt.

Wijziging rente-systematiek

Door de wijziging in de rentesystematiek voor de berekening van de verplichtingen, daalt de dekkingsgraad per 1 januari 2023 met circa 0,6%.

Onrust in de financiële sector

In het voorjaar van 2023 was sprake van onrust in de financiële sector als gevolg van enkele faillissementen van banken in de VS en een Zwitserse bank die in de problemen raakte en vervolgens overgenomen werd. PMA heeft een breed gespreide portefeuille waardoor de financiële impact hiervan gering was.

Speerpunten 2023

Ook voor het jaar 2023 heeft het bestuur een aantal speerpunten benoemd. Hieronder de voornaamste:

Pensioenbeheer en Communicatie

Zoals gezegd, is de implementatie van de klantbedieningsstrategie en het verder verbeteren van de deelnemerscommunicatie deels doorgeschoven naar 2023. Hierin speelt het nieuwe pensioenstelsel uiteraard ook een grote rol.

Balansbeheer

In 2023 wordt het ESG-beleid verder geïmplementeerd en uitgerold, zoals de inbedding van klimaat in het beleggingsbeleid en –cyclus. Het bestuur zal, mede na het uitvoeren van een gedegen benchmark, een norm opstellen ten aanzien van vermogensbeheerkosten.

Risicobeheer

PMA gaat in 2023 stappen maken in het verder professionaliseren van het risicobeheer. Dit omvat onder meer het actualiseren en implementeren van het uitbestedingsbeleid en het IT-beleid, het implementeren van een gewijzigde risicotaxonomie, en het uitvoeren van een strategische risico-analyse op onder meer de missie, visie en strategie van PMA. Daarnaast zal het ‘op orde krijgen’ van het risico-management team de nodige aandacht vergen.

Nieuw pensioenstelsel

Zoals in het projectplan en de planning beschreven is, zal PMA op meerdere vlakken stappen zetten in de voorbereiding op het nieuwe pensioenstelsel. Belangrijke onderwerpen zijn hierbij onder meer:

- Besluit over gebruik van het transitiekader.
- Vaststellen van de risicohouding, mede n.a.v. het risicopreferentieonderzoek dat in Q1 2023 wordt uitgevoerd.
- Sociale partners dienen de contouren van de pensioenregeling vast te stellen.
- Het bestuur dient de contouren van het beleggingsbeleid, solidariteitsbeleid en uitkeringsbeleid vast te stellen.
- Eerste stappen zetten met invaren en compensatie waarbij het evenwichtigheidskader, dat het bestuur in de eerste helft van 2023 zal ontwikkelen, richting zal geven aan evenwichtigheidsdiscussies.

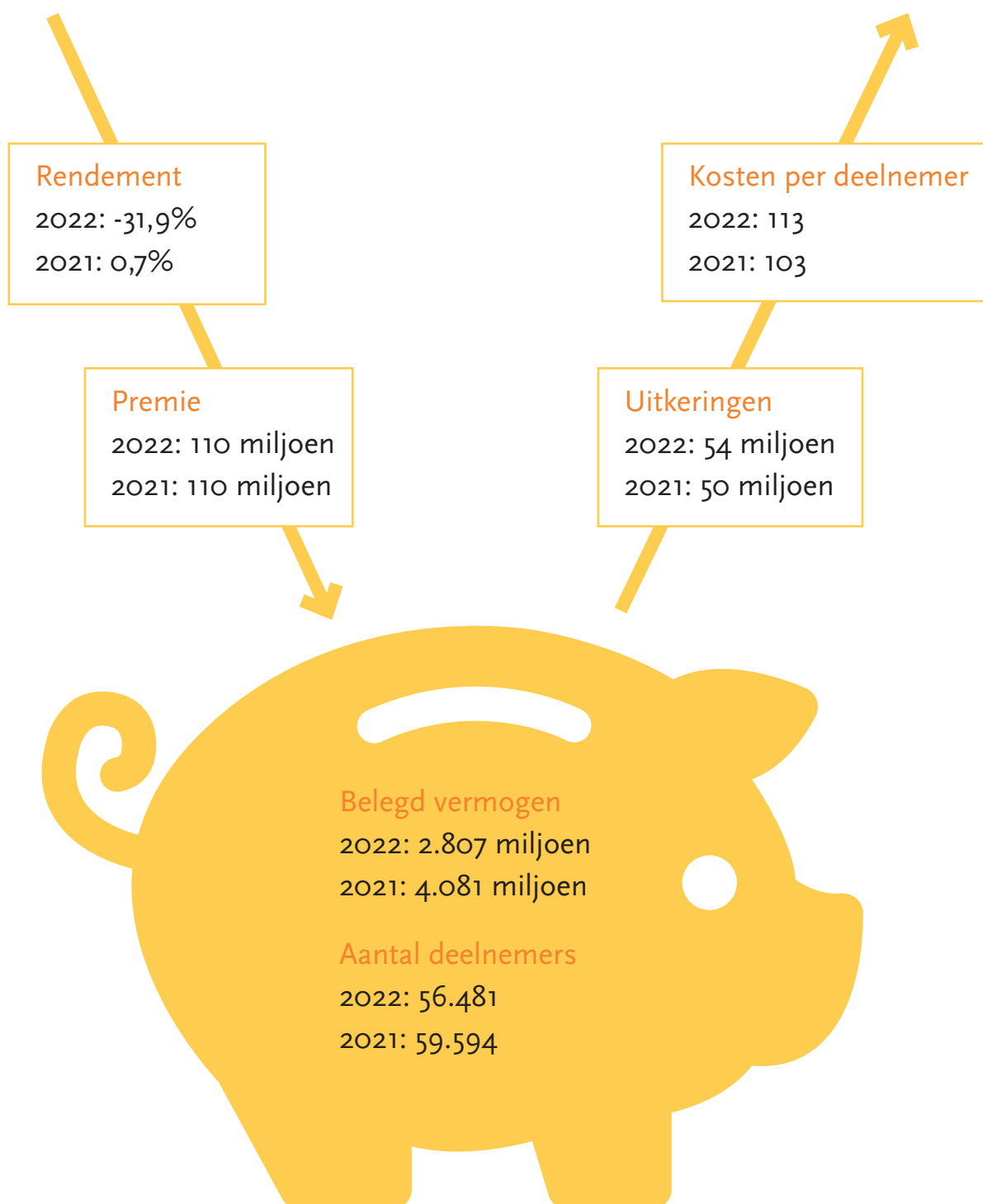
Governance en organisatie

In 2022 heeft het fonds de strategie herijkt en ervoor gekozen om zelfadministrerend te blijven. Voor dit besluit is een SWOT-analyse gemaakt van de huidige organisatievorm, en zijn maatregelen vastgesteld ter mitigering van de hierin benoemde zwaktes en risico's. In 2023 zal implementatie van deze maatregelen prioriteit hebben. Ook gaat er aandacht uit naar het moderniseren van het HR-beleid, benchmarken van arbeidsvoorwaarden en nieuwe huisvesting van het bestuursbureau.

2

Kengetallen

Bedragen in euro's tenzij anders aangegeven.

3

Algemene informatie

Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA), statutair gevestigd te Den Haag, is opgericht in 1957. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41150113.

3.1 Doelstelling

Missie

PMA zorgt voor een zorgvuldige uitvoering van de door de sociale partners in de bedrijfstak openbare apotheken overeengekomen pensioenregeling(en) ten behoeve van alle belanghebbenden. PMA is voor hen herkenbaar door professionaliteit en korte lijnen, vanuit de kernbegrippen redelijk, correct, accuraat en gastvrij.

Visie

PMA is het bedrijfstakpensioenfonds waarin eenieder kan deelnemen die actief is binnen en voor apotheken. PMA richt zich op deze specifieke populatie en maakt daar haar kracht van, in binding (klantbediening) en wendbaarheid. Hier hoort bij dat PMA een eenvoudige en voor de deelnemers begrijpelijke pensioenregeling heeft. Het fonds zorgt ervoor dat de deelnemers zich thuis voelen bij PMA en onderscheidt zich positief door de passende ondersteuning die het biedt aan de deelnemers bij het maken van keuzes binnen de pensioenregeling. PMA legt op transparante wijze verantwoording af aan belanghebbenden.

Strategie

In het dynamische en complexe speelveld van pensioenfondsen in Nederland is PMA een zelfstandige nichespeler voor de apotheeke-medewerkers, met een omvang die ruim voldoende is voor solide continuïteit en gelijktijdig een omvang die klein genoeg is om persoonsgericht en herkenbaar te zijn voor zijn deelnemers. De sectorspecifieke dienstverlening is wat PMA drijft. PMA zoekt de balans tussen 'kostenbeheersing' en 'kwaliteit'. Hierdoor heeft PMA gekozen voor een eigen uitvoerings-

organisatie, geheel gericht op het uitvoeren van werkzaamheden van PMA. PMA is daarmee wendbaar, herkenbaar en gericht op samenwerking. Het vermogensbeheer is volledig uitbesteed met Achmea Investment Management als fiduciair vermogensbeheerder.

Kernwoorden voor de komende jaren zijn wendbaarheid, samenwerking en herkenbaarheid. De zelfstandigheid van PMA is geen doel op zichzelf, het goed uitvoeren van de -tussen sociale partners overeengekomen- pensioenregeling wel. Zelfstandig verder kunnen is hierbij een goede vertrekpositie.

- Samenwerken op basis van wederzijds belang met andere fondsen om rendement te vergroten, zeker te stellen en kosten te verlagen.
- Wendbaarheid van PMA en de uitvoeringsorganisatie om kansen te benutten en bedreigingen te ontwijken.
- Variatie in aanbod naar sociale partners met het doel deelnemers meer te faciliteren.

Strategische doelstellingen

PMA is een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds. Het fonds stelt zich ten doel om uitkeringen aan (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden, gewezen partners en nabestaanden te verstrekken ter zake van arbeidsongeschiktheid, ouderdom en overlijden. Dit doet het fonds overeenkomstig de bepalingen van de statuten, het uitvoeringsreglement en de pensioenreglementen.

Het streven is om een zo hoog mogelijk financieel rendement te behalen, zodat de toeslagambitie mogelijk wordt gemaakt (de toeslagverlening uit de opbrengsten gefinancierd kan worden). De toeslagambitie heeft prioriteit, maar wel onder de randvoorwaarde dat de kans en mate van korten aanvaardbare proporties kent. Dit met inachtneming van de criteria die aan maatschappelijk verantwoord beleggen worden gesteld.

3.2 Pensioenregeling

PMA verzorgt de pensioenen van bijna 25.000 werknemers en ruim 22.000 ex-werknemers, de zogeheten gewezen deelnemers. Bijna 9.000 pensioengerechtigden ontvangen een uitkering van PMA.

De regeling die PMA uitvoert, geldt voor werknemers van werkgevers die onder de werkingssfeer van het verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfonds PMA vallen. De regeling geldt ook voor werknemers die werken bij instellingen die zich vrijwillig hebben aangesloten bij PMA.

De pensioenregeling van PMA heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Deelnemers bouwen pensioen op volgens een middelloonsysteem. De pensioenen zijn niet herverzekerd.

De premie was in 2022 30,45% van de pensioengrondslag. Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen was 1,70%. De pensioengrondslag werd in 2022 berekend op basis van het pensioengevend salaris minus de franchise van € 14.802. De opbouw was in 2022 gemaximeerd op een fulltime pensioengevend salaris van € 114.866 PMA kent een nabestaandenpensioen op basis van een opbouwregeling en een regeling op risicobasis. De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar.

3.3 Adviseur en controleurs

PMA wordt voor actuariaat en de risicobeheersing op de lange termijn ondersteund door de externe adviserende actuaris Lonneke Thissen van Sprenkels & Verschuren B.V.

De onafhankelijk accountant van PMA is PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., vertegenwoordigd door Nick Doets. De onafhankelijke accountant is verantwoordelijk voor de controle van de jaarrekening door middel van een controleverklaring.

De certificerend actuaris van PMA is Rob Schilder van WillisTowersWatson. De certificerend actuaris is verantwoordelijk voor het verstrekken van een actuariële verklaring op basis van de artikelen 126 t/m 140 Pensioenwet.

4

Financieel overzicht

4.1 Resultaat 2022

2022 was in financieel opzicht een bescheiden positief jaar. Het resultaat in 2022 is € 34 miljoen positief (2021: 299 miljoen positief). Het resultaat komt vooral uit de stijging van de rente in 2022.

TABEL 1 – BATEN EN LASTEN, IN MILJOEN €

	2022	2021
Premiebijdragen (werkgevers en werknemers)	110	110
Beleggingsopbrengsten	-1.314	28
Totaal baten	-1.204	138
Pensioenuitkeringen	54	50
Pensioenuitvoeringskosten	4	4
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-1.308	-213
Overige lasten	12	-2
Totaal lasten	-1.238	-161
Saldo van baten en lasten	34	299

De beleggingsportefeuille van PMA kende in 2022 een fors verlies van € 1.314 miljoen (2021: € 28 miljoen winst). Dit wordt verklaard door een combinatie van twee factoren:

- De stijging van de rente was in 2022 veel groter dan in 2021 waardoor de negatieve opbrengst van de renteafdekking (vastrentende waarden en rentederivaten) veel hoger was dan in 2021.
- Op aandelen en vastgoedbeleggingen werd een negatief rendement behaald met een resultaat van € -207 miljoen (2021: € 411 miljoen). Dit kwam mede door de wereldwijde energiecrisis en hoge inflatie, met als gevolg de (angst voor) renteverhogingen die een negatief effect op de beurskoersen hebben.

De voorziening pensioenverplichtingen (de VPV) daalde tegelijkertijd ook sterk door de stijging van de rente in 2022. Omdat het renterisico op de VPV deels wordt afgedekt door de beleggingen, werd het positieve effect van de rentestijging op de VPV voor een aanzienlijk deel tenietgedaan door het negatieve effect van deze rentestijging op de renteafdekking.

In 2022 was het rendement op de beleggingen min 32% (in 2021: 0,7%). Dit is 0,5%-punt minder dan het gemiddelde rendement dat volgens het beleggingsbeleid in de markt behaald had kunnen worden. De Z-score, de voor bedrijfstakpensioenfondsen verplichte beleggingsprestatietoets, was daardoor in 2022 negatief (-0,16%; in 2021 +0,96%).

De bijbehorende performancetoets is positief (+1,92; in 2021: +2,12) en voldoet daarmee aan de norm. In paragraaf 7.5 wordt dit verder toegelicht.

Het rendement (-32,0%) is berekend na aftrek van vermogensbeheerkosten en transactiekosten. PMA heeft 0,37% aan vermogensbeheerkosten gemaakt in 2022, en 0,16% aan transactiekosten (samen 0,53% of € 17,3 miljoen). In 2021 waren deze kosten samen 0,47% ofwel € 18,6 miljoen. Meer informatie over de vermogensbeheerkosten staat in paragraaf 4.7.

Het premieniveau is in 2022 gestegen van 28,44% in 2021 naar 30,45% van de pensioengrondslag (salaris dat meetelt voor het pensioen minus de franchise). De premiebijdragen waren lager dan de kosten van de opgebouwde pensioenen. Dit had een negatief effect van € 27 miljoen op het resultaat en zorgde voor een daling van -0,6%-punt van de dekkingsgraad (2021: € 47 miljoen en -0,8%). De vastgestelde premie was wel hoger dan de gedempte kostendeekkende premie. Daarmee wordt voldaan aan de wettelijke toetsing dat de premie kostendeekkend moet zijn (zie paragraaf 5.3 voor een uitgebreide premieanalyse).

Meer actuariële resultaten staan in paragraaf 4.10.

4.2 Dekkingsgraden

Pensioenfondsen gebruiken de beleidsdekkingsgraad bij beslissingen over bijvoorbeeld indexatie en voor de toetsing of buffers van het pensioenfonds voldoende zijn. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste 12 (actuele) maandeinde-dekkingsgraden. De beleidsdekkingsgraad is in de loop van 2022 gestegen van 96,1% naar 98,6%. Deze stijging is voornamelijk veroorzaakt door de gestegen rente. De beleidsdekkingsgraad was eind 2022 lager dan de actuele dekkingsgraad eind 2022, doordat de actuele dekkingsgraden gedurende 2022 lager waren dan aan het eind van 2022.

De actuele dekkingsgraad wordt dagelijks bepaald. Dit is een momentopname en daarom kan de actuele dekkingsgraad behoorlijk schommelen. Een uitsplitsing van factoren die in 2022 van invloed waren op de actuele dekkingsgraad staat in tabel 2.

TABEL 2 – MUTATIE VAN ACTUELE DEKKINGSGRAAD, IN %

	2022	2021
Dekkingsgraad 1 januari	99,6	92,6
Verandering van de dekkingsgraad als gevolg van:		
1 Resultaat op premies	-0,6	-0,8
2 Gedane uitkeringen	0,0	-0,1
3 Toeslagverlening	0,0	0,0
4 Rente voorzieningen en rendement beleggingen	2,3	8,0
5 Aanpassing grondslagen	-0,4	0,0
6 Overige effecten	-0,4	-0,1
Dekkingsgraad 31 december	100,5	99,6

- 1) Het resultaat op de premies bestaat uit de ontvangen premies minus de kosten van de opgebouwde pensioenen. De bijdrage aan de dekkingsgraad van het resultaat op premies is negatief door de lage rente waarmee de voorziening voor nieuw opgebouwde rechten wordt berekend. Deze is lager dan de verwachte rendementen waarop de premie is gebaseerd.
- 2) De uitkeringen die vrijvallen hebben een marginaal effect op de dekkingsgraad.
- 3) De toeslagverlening in 2022 was 0%, net als in 2021, waardoor dit geen effect had.
- 4) De intentie is dat de beleggingsresultaten de mutatie van de pensioenverplichtingen als gevolg van rente-effecten goedmaken en daarnaast bijdragen aan het herstel van de dekkingsgraad. De opbrengst van de beleggingen was in 2022 negatief. Door het effect van de gestegen Ultimate Forward Rate (UFR)-rekenrente (van 0,64% naar 2,48%), ging de VPV omlaag wat weer positief voor de dekkingsgraad is. Per saldo leidde dit tot een positief effect op de dekkingsgraad.
- 5) In 2022 waren er nieuwe sterftegrondslagen in gebruik genomen. Doordat meer geld gereserveerd moest worden is de dekkingsgraad met 0,4% gedaald. In 2021 waren er geen significante aanpassingen van de grondslagen.
- 6) De overige effecten betreffen het saldo van het resultaat op onder andere arbeidsongeschiktheid, kostenvoorzieningen en levensverwachting.

De reële dekkingsgraad was eind 2022 69,1% (eind 2021 was dit 77,3%). Dit geeft een verwachting aan van de mate aan waarin PMA de pensioenen in de toekomst kan indexeren, ofwel het niveau van koopkracht van gepensioneerden op lange termijn. Deze dekkingsgraad is inclusief de verwachte toekomstige inflatie en is berekend op basis van actuariële methode, conform het Financieel Toetsingskader (FTK).

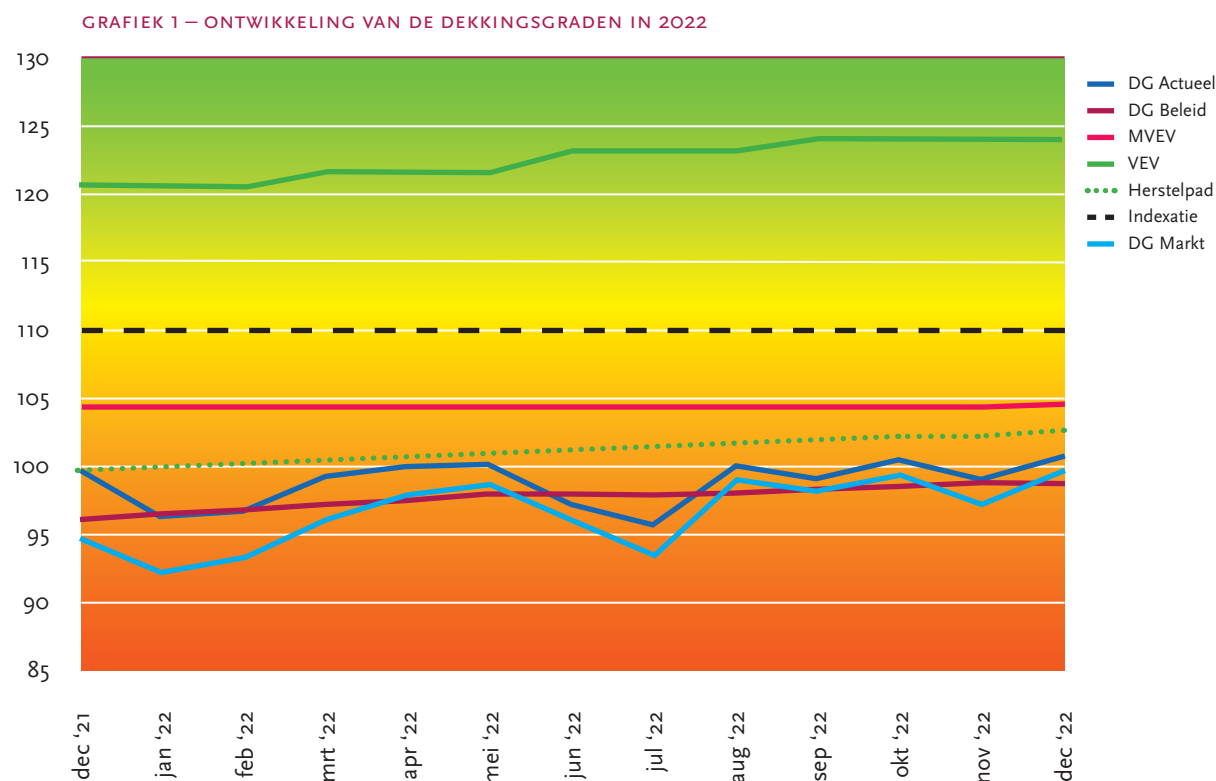
Vereiste dekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds moet hoger zijn dan de (strategisch) vereiste dekkingsgraad of het Vereist Eigen Vermogen (VEV). Het VEV is een buffer die bedoeld is om de nadelige effecten van een daling op de financiële markten op te vangen.

De strategisch vereiste dekkingsgraad is in 2022 gestegen van 120,6% naar 124,5%. Eind 2022 was er nog steeds sprake van een reservetekort. De stijging van het VEV in 2022 was grotendeels het gevolg van de hogere rente en verandering van het onderliggende kredietrisico.

Naast het VEV geldt ook een eis voor de minimaal vereiste (beleids)dekkingsgraad. Voor PMA geldt een minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,7% (2021: 104,5%). Sinds 2016 is de dekkingsgraad lager dan de minimaal vereiste (beleids)dekkingsgraad (zie ook paragraaf 4.5). Daarmee is er sprake van een dekkingstekort.

Grafiek 1 toont de ontwikkeling van de verschillende dekkingsgraden en het herstelpad met de verwachte ontwikkeling, zoals opgenomen in het herstelplan 2022. Ten aanzien van de dekkingsgraad tegen marktrente valt daarbij op dat de afwijking ten opzichte van de UFR-dekkingsgraad kleiner wordt gedurende het jaar omdat door de hogere rente de marktrente bijna gelijk is aan de UFR-rente. We lichten het herstelplan in paragraaf 4.3 toe.

4.3 Evaluatie herstelplan en haalbaarheidstoets

4.3.1 Herstelplan

Omdat er een reservetekort was, heeft PMA in maart 2022 voor de zevende achtereenvolgende keer een herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). DNB heeft dit herstelplan op 19 mei 2022 goedgekeurd. In het herstelplan 2022 staat hoe de dekkingsgraad van PMA in de wettelijke termijn van tien jaar naar verwachting kan herstellen tot minimaal het niveau van het VEV. Het herstelplan staat op de website van PMA.

Tabel 3 geeft inzicht in het daadwerkelijke verloop van de dekkingsgraad in 2022 ten opzichte van het verloop dat in het herstelplan 2022 staat. De feitelijke ontwikkeling loopt achter op het pad dat is beschreven in het herstelplan 2022. Dit komt voornamelijk doordat het resultaat van de rente op de voorziening en het rendement beleggingen achterbleef bij de verwachting.

In het herstelplan 2022 werd uitgegaan van een gemiddeld verwacht rendement van 3,3% en geen verandering in de rente. Het werkelijke rendement lag lager dan het verwachte rendement in het herstelplan. De rente steeg echter aanzienlijk, met een daling van de VPV als gevolg. Het effect op de VPV was groter dan het effect van het lagere rendement, waardoor

het per saldo een positieve impact had op de dekkingsgraad. Zoals verwacht hadden de premiebijdragen ten opzichte van de benodigde premie een licht negatief effect. Per saldo steeg de dekkingsgraad met 2,1%-punt minder dan verwacht in het herstelplan.

In het herstelplan 2023 wordt uitgegaan van een herstelperiode van 12 jaar. Daarmee maakt PMA gebruik van de tijdelijke verruiming van het wettelijke herstelkader. Dit is verder toegelicht in paragraaf 4.5.

4.3.2 Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets laat zien in welke mate PMA de ambities naar verwachting kan waarmaken en in hoeverre pensioenresultaten kunnen tegenvallen in een slechtweerscenario. De haalbaarheidstoets geeft de kans weer dat de koopkracht van PMA-pensioengerechtigden op lange termijn op peil blijft.

PMA hanteert een ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat van 90%, met een maximale afwijking van de ondergrens in een slechtweerscenario van 45%. Deze grenzen zijn met de sociale partners en het VO afgestemd. In mei 2022 is opnieuw een haalbaarheidstoets uitgevoerd en daaruit bleek dat het verwachte pensioenresultaat uitkwam op 93,3%. Hiermee voldoet PMA aan de gestelde ondergrens van 90%. Voor de maximale afwijking van de ondergrens in een slechtweerscenario werd ook aan de voorwaarde voldaan.

TABEL 3 – FEITELIJKE ONTWIKKELING VAN DE DEKKINGSGRAAD TEN OPZICHT VAN ONTWIKKELING ZOALS OPGENOMEN IN HET HERSTELPLAN

	2022 Feitelijk	2022 Herstelplan
Primo dekkingsgraad	99,6%	99,6%
Verandering van de dekkingsgraad als gevolg van:		
– Ontvangen premie t.o.v. benodigde premie	-0,6%	-0,6%
– Gedane uitkeringen	0,0%	0,0%
– Toeslagverlening	0,0%	0,0%
– Rente voorzieningen en rendement beleggingen	2,3%	3,7%
– Overige effecten	-0,8%	-0,1%
Ultimo dekkingsgraad	100,5%	102,6%

TABEL 4 – TOESLAGEN IN 2009-2023

Datum toeslagverlening	Toeslag	Ontwikkeling (voorliggende jaar)	Achterstallige toeslag
1 januari 2023	0,00%	14,53%	14,53%
1 januari 2022	0,00%	2,70%	2,70%
1 januari 2021	0,00%	1,11%	1,11%
1 januari 2020	0,00%	2,00%	2,00%
1 januari 2019	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2018	0,00%	2,444%	2,444%
1 januari 2017	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2016	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2015	0,00%	1,00%	1,00%
1 januari 2014	0,50%	0,50%	0,00%
1 januari 2013	0,00%	0,00%	0,00%
1 januari 2012	0,00%	0,75%	0,75%
1 januari 2011	0,75%	0,75%	0,00%
1 januari 2010	3,25%	3,25%	0,00%
1 januari 2009	2,00%	4,75%	2,75%

4.4 Toeslagen

Sinds 2020 is het de ambitie van PMA om de pensioenen te laten meestijgen met de prijzen. Daarvóór was de toeslagambitie gebaseerd op de loonstijgingen van de Cao Apotheken. In 2022 was de prijsinflatie in de referentieperiode 14,53%. Het bestuur heeft echter moeten besluiten de pensioenen niet te verhogen op 1 januari 2023, omdat de reserves van PMA te laag zijn om een toeslag te kunnen verlenen.

Door de hoge prijsinflatie in 2022 is de totale cumulatieve achterstallige toeslag over de periode 2009-2022 opgelopen tot 29,93%. De verwachting is dat de pensioenen ook de komende jaren niet (volledig) geïndexeerd kunnen worden vanwege de lage reserves van PMA. Helaas kan PMA de eigen ambitie dus niet realiseren.

Gemiste toeslagen kunnen in de toekomst worden gerepareerd indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de bovengrens van de beleidsstaffel voor het toeslagenbeleid (waarbij wordt voldoen aan de eis van toekomstbestendigheid) en het bestuur daartoe besluit. Bij het toepassen van reparatie wordt in beginsel geen onderscheid gemaakt tussen deelnemers

4.5 Verlaging van de pensioenen

Volgens de Pensioenwet moet het bestuur de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten verlagen als de overige maatregelen in het herstelplan niet voldoende zijn. Het verlagen van de pensioenen is een uiterste noodmaatregel. De pensioenen moeten in de volgende situaties worden verlaagd:

- Als uit het herstelplan blijkt dat het eigen vermogen niet binnen de wettelijke termijnen voldoende kan herstellen (tot het niveau van het vereist eigen vermogen). De pensioenen kunnen dan gespreid verlaagd worden, over de periode die het herstelplan beslaat. De korting in het eerste jaar is onvoorwaardelijk. Kortingen in latere jaren worden alleen toegepast als dit volgens het herstelplan, dat in dat jaar wordt opgesteld, noodzakelijk is.
- Als de beleidsdekkingsgraad op zes achtereenvolgende (jaarlijkse) meetmomenten lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad en de actuele dekkingsgraad op dat moment lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Het pensioenfonds moet het tekort dan direct opheffen door de pensioenen te verlagen. Deze korting is onvoorwaardelijk. De korting moet direct volledig in de financiële positie verwerkt worden, maar mag over maximaal 10 jaar gespreid worden.

Het bestuur mag binnen de wettelijke mogelijkheden een extra (of meer dan evenredige) korting toepassen boven op de methodiek van de zes achtereenvolgende meetmomenten. Het bestuur zal bij de besluitvorming hierover een evenwichtige belangafweging in ogenschouw nemen.

Als de pensioenen verlaagd worden, maakt PMA geen onderscheid tussen de pensioenen van actieve deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en overige aanspraakgerechtigden (niet-actieven). Als er gekort moet worden, communiceert PMA op verschillende momenten en manieren (o.a. via nieuwsbrieven, persoonlijke brieven en in het jaarverslag) met alle belanghebbenden.

Hoewel de beleidsdekkingsgraad en de actuele dekkingsgraad eind 2022 voor de achtste keer op rij lager waren dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, hoefden de pensioenen toch niet verlaagd te worden. Dit komt doordat de Minister van Sociale Zaken heeft bepaald dat pensioenfondsen met een actuele dekkingsgraad van minimaal 90%, de pensioenen niet hoeven te verlagen. Dit heeft de Minister besloten vanwege de bijzondere omstandigheden en met het oog op de uitwerking van pensioenakkoord. Het bestuur heeft daarom besloten om de pensioenen niet te verlagen en heeft daarbij de belangen van alle betrokkenen zorgvuldig tegen elkaar afgewogen. De afweging daarbij was als volgt:

- Volgens het herstelplan 2023 kan het fonds zonder het verlagen van de aanspraken binnen 12 jaar herstellen naar de vereiste dekkingsgraad, waarbij voldaan wordt aan de tijdelijke verruiming van het wettelijke herstell kader.
- De pensioengerechtigden behouden nog minstens één jaar hun huidige uitkering. Dit gaat ten koste van de niet-gepensioneerden (slapers en actieven),

aangezien de dekkingsgraad daalt door het op peil houden van het uitkeringsniveau. Het effect van één jaar niet korten op het vermogen is overigens gering (circa 0,02% per 1% korting).

- De premiedekkingsgraad (de ontvangen premie ten opzichte van de opgebouwde pensioenrechten) is al enkele jaren onder de 100%, maar zal naar verwachting in 2023 op 114% uitkomen. Dit leidde ertoe dat de actieve deelnemers met nieuwe opbouw tot en met 2022 negatief hebben bijgedragen aan de dekkingsgraadontwikkeling.
- De tijdelijke vrijstellingsregeling is ook bedoeld om onnodige kortingen te voorkomen in het licht van (de transitie naar) het nieuwe pensioenstelsel.

Gegeven het voorstaande en gegeven het feit dat een onvoorwaardelijke korting van de pensioenuitkering een materiële impact heeft op de pensioenuitkering en koopkracht van de gepensioneerden in de komende jaren, ligt het niet korten van de pensioenuitkering in het kader van de evenwichtige belangenafweging naar de mening van het bestuur van PMA voor de hand.

4.6 Pensioenuitvoeringskosten

De kosten van de pensioenadministratie zijn gestegen ten opzichte van 2021. De stijging van de kosten komt grotendeels door hogere eisen vanuit wet- en regelgeving en de voorbereiding op het NPS wat zorgde voor hogere kosten voor bestuur, personeel, adviseurs en automatisering. Het aantal deelnemers (actief en pensioengerechtigd per jaareinde) is per saldo redelijk stabiel gebleven. De kosten per deelnemer zijn daardoor gestegen. De kosten zijn in 2022 ruim binnen de begroting gebleven.

TABEL 5 – KOSTEN VOOR DE UITVOERING VAN DE PENSIOENREGELING PER DEELNEMER, IN €

	2022	2021
Kosten pensioenuitvoering	3.935.000	3.584.000
<i>Aantal deelnemers:</i>		
Actief (incl. Arbeidsongeschikten) + Pensioenuitkering	34.827	34.776
Uitvoeringskosten per deelnemer	113,0	103,1

Bell Pension Consultants & Actuaries, voorheen Lane Clark & Peacock Netherlands (LCP) geheten, publiceert ieder jaar een benchmark voor uitvoeringskosten, waarin bijna alle pensioenfondsen in Nederland worden meegenomen. De laatste studie betreft de jaarcijfers over 2021. In dat jaar waren de kosten per deelnemer gemiddeld € 108 (2020: € 106). Exclusief ABP en PFZW kwamen de kosten uit op gemiddeld € 138 (2020: € 137) per deelnemer. Pensioenfondsen met tussen de 10.000 en 100.000 deelnemers zijn een belangrijke benchmark voor PMA en de kosten per deelnemer waren daar € 188 (2020; € 190) per deelnemer.

Het vergelijken van kosten is complex, omdat de onderliggende fondsstructuren verschillen. Ook verschilt het beleid van fondsen. PMA behoort tot de fondsen met de laagste pensioenuitvoeringskosten. Op basis van de cijfers die DNB heeft gepubliceerd over 2021, hoort PMA bij de twintig pensioenfondsen met de laagste uitvoeringskosten per deelnemer. Ook in vergelijking met fondsen van gelijke omvang heeft PMA relatief lage kosten.

De directe kosten van PMA wordt gesplitst in pensioenuitvoering en vermogensbeheer. De splitsing wordt op verschillende manieren gemaakt; personeelskosten worden per werknemer gesplitst, overhead wordt gesplitst aan de hand van het percentage totaal toegerekende personeelskosten, bepaalde kosten kunnen direct worden toegerekend en tot slot worden algemene beheerkosten, zoals van het bestuur, 50/50 verdeeld.

4.7 Vermogensbeheerkosten

Vermogensbeheerkosten zijn de direct gefactureerde kosten, de kosten die bij beleggingsfondsen in rekening worden gebracht, de intern toegerekende beheerkosten van PMA en de transactiekosten. Hierbij zijn de door PMA ontvangen kortingen op managementfees van vermogensbeheerders meegenomen. In tabel 6 worden de totale vermogensbeheerkosten gerelateerd aan het gemiddeld belegd vermogen van PMA gedurende een jaar.

TABEL 6 – TOTALE VERMOGENSBEHEERKOSTEN, IN MILJOEN €

	2022	2021
Gemiddeld belegd vermogen	3.248,9	3.964,7
Gefactureerde externe beheerkosten	3,1	1,1
Beheerkosten in de fondsen	6,1	10,1
Subtotaal	9,2	11,2
<i>Relatieve kosten t.o.v. gemiddeld belegd vermogen (in %)</i>	0,28%	0,28%
Interne toegerekende beheerkosten	2,8	2,8
Subtotaal	12,0	14,0
<i>Relatieve kosten t.o.v. gemiddeld belegd vermogen (in %)</i>	0,37%	0,35%
Gefactureerde transactiekosten	0,2	1,1
Transactiekosten in de fondsen	5,1	3,5
Subtotaal	5,3	4,6
Totaal vermogensbeheerkosten	17,3	18,6
Totale relatieve kosten	0,53%	0,47%

De externe vermogensbeheerkosten zijn gedaald van 11,2 miljoen naar € 9,2 miljoen in 2022. Doordat het gemiddeld belegd vermogen ook gedaald is, was het percentage van deze kosten ten opzichte van het gemiddeld belegd vermogen in 2022 (0,28%) gelijk aan 2021 (0,28%).

Verschillende factoren zorgen voor veranderingen in de vermogensbeheerkosten. Dit zijn de belangrijkste factoren:

- In 2022 zijn de prestatiebeloningen € 0,9 miljoen lager uitgevallen en kwamen uit op € 1,8 miljoen (2021; € 2,6 miljoen). Dit betreft met name lagere prestatiebeloningen bij private equity en vastgoed, (vooral) als gevolg van lagere rendementen. De prestatiebeloningen zijn nog relatief hoog ten opzichte van de in 2022 behaalde rendementen van private equity omdat de performance fees in sommige onderliggende fondsen vorig jaar pas werden gerapporteerd nadat het jaarwerk 2021 was afgerond.
- Door de daling van het gemiddeld belegd vermogen met 18% zijn ook de beheerkosten gedaald.
- De beheerkosten bij aandelen en vastrentende waarden zijn afgenomen in 2022, wat hieronder bij tabel 7 verder wordt toegelicht.
- Het aantal fondsen en mandaten is in 2022 gestegen van 19 naar 22, en het aantal managers dat deze beheert is gestegen van 13 naar 14. Deze stijging wordt veroorzaakt door het toevoegen van nieuwe beleggingscategorieën (staatsleningen opkomende landen en infrastructuur). Drie fondsen die beleggen in illiquide beleggingen zijn in een afwikkelingsfase.

De intern toegerekende kosten zijn inclusief de kosten van de fiduciair manager.

De transactiekosten voor 2022 worden in totaal geschat op € 5,3 miljoen, versus € 4,6 miljoen in 2021. Deze stijging wordt verklaard doordat er in de portefeuille in 2022 een aantal grote transitieën waren in het kader van de stapsgewijze implementatie van het nieuwe strategisch beleggingsbeleid.

Transactiekosten zijn deels gebaseerd op schattingen. De transactiekosten als gevolg van eigen handelen, zijn redelijk in te schatten. Daar waar kosten niet bekend zijn, is gebruik gemaakt van schattingen volgens de richtlijnen van de Pensioenfederatie. De transactiekosten bij de beleggingsfondsen zijn meegenomen op basis van de opgave van de fondsen zelf of volgens de richtlijnen van de Pensioenfederatie.

De wijze waarop transactiekosten worden berekend, biedt nog te veel ruimte voor een goede vergelijkingsbasis. De vergelijking met andere fondsen is daarom beperkt tot de beheerkosten zonder transactiekosten.

Uit het onderzoek van de jaarcijfers over 2021 door Bell blijkt dat in 2021 de gemiddelde vermogensbeheerkosten uitkwamen op 0,68% en bij fondsen met een omvang tussen de € 1 en 10 miljard 0,40%. De vermogensbeheerkosten van PMA waren in 2021 met 0,35% iets lager dan het gemiddelde van pensioenfondsen van vergelijkbare grootte.

Vermogensbeheerkosten zijn echter moeilijk te vergelijken met andere pensioenfondsen of met een algemene kostenbenchmark, omdat ze bijvoorbeeld afhankelijk zijn van de mate van actief beheer (duurder dan passief beheer) en de mix van de verschillende soorten beleggingen in een pensioenfonds. Het beheren van een portefeuille Euro staatsobligaties is bijvoorbeeld goedkoper dan het beheren van een vastgoedportefeuille. In theorie zijn de hogere kosten van een beleggingscategorie te rechtvaardigen als het verwacht rendement hoger is en/of het risico lager is. Het gemiddeld risicoprofiel komt tot uitdrukking in het VEV, wat bij PMA hoger dan gemiddeld is, maar PMA is dan ook een fonds met relatief veel jonge(re) deelnemers en relatief weinig uitkeringsgerechtigden. Door de daling van de belegde vermogens van alle pensioenfondsen is het de verwachting dat de gemiddelde vermogensbeheerkosten van alle pensioenfondsen in 2022 zullen stijgen. Deze cijfers worden in het najaar van 2023 verwacht.

Het vergelijken van de kosten in relatie tot het rendement met andere fondsen is complex, omdat het rendement afhankelijk is van de samenstelling van het vermogen en het resultaat op renteafdekking. Volgens Bell kwam het gemiddeld rendement in 2021 uit op +7,3% ten opzichte van PMA met +0,7%. De beleggingsmix van PMA heeft in 2021 met minder kosten een lager rendement behaald. Het lagere rendement past niet bij het hogere risicoprofiel, al is dat natuurlijk een momentopname. Het relatief lage rendement werd mede veroorzaakt door de relatief hoge rente afdekking die ook in 2021 een negatieve invloed had van -6,6%-punt op het rendement. Exclusief renteafdekking was het rendement in 2021 7,3%.

Tabel 7 toont de 2022 vermogensbeheerkosten van PMA, uitgesplitst naar beleggingscategorieën. Ook worden aan het gemiddeld belegd vermogen per categorie de relatieve kosten toegerekend.

TABEL 7 – VERMOGENSBEHEERKOSTEN PER BELEGGINGSCATEGORIE IN 2022, IN MILJOEN €

	Gemiddeld vermogen	Beheerkosten	Relatieve kosten (%)	Transactie- kosten	Relatieve kosten (%)
Vastrentende waarden	1.754,5	3,5	0,20%	2,3	0,13%
Aandelen	1.096,4	0,6	0,05%	0,4	0,04%
Private Equity	27,9	2,2	7,88%	0,0	0,00%
Vastgoed	343,2	2,2	0,63%	2,3	0,67%
Overig inclusief afdekking	26,8	0,8	nvt	0,4	nvt
Totaal	3.248,8	9,2	0,28%	5,3	0,16%

TABEL 8 – VERGELIJKENDE CIJFERS OVER 2021, IN MILJOEN €

	Gemiddeld vermogen	Beheerkosten	Relatieve kosten (%)	Transactie- kosten	Relatieve kosten (%)
Vastrentende waarden	2.185,3	4,4	0,20%	1,9	0,09%
Aandelen	1.343,7	1,1	0,08%	1,5	0,12%
Private Equity	24,7	2,8	11,23%	0,0	0,00%
Vastgoed	405,3	2,6	0,64%	0,6	0,15%
Overig inclusief afdekking	6,0	0,2	nvt	0,6	nvt
Totaal	3.965,0	11,2	0,28%	4,6	0,12%

De mutaties per categorie kunnen als volgt worden toegelicht;

- De beheerkosten bij vastrentende waarden dalen door verschillende stijgingen en dalingen. De beheerkosten bij bedrijfsleningen waren lager, door de verkoop van een deel van het belang in het bedrijfsleningenfonds met relatief hoge kosten ten opzichte van staatsobligatiebeheer. De transactiekosten bij vastrentende waarden waren hoger in 2022 als gevolg van de verkoop van dit belang in het bedrijfsleningenfonds en de aankoop van de fondsen voor leningen aan opkomende landen.
- De relatieve kosten bij aandelen zijn gedaald door de daling van het gemiddeld belegd vermogen, maar ook omdat er medio 2021 afscheid genomen is van de fondsen die belegden in ontwikkelde landen; er wordt nu belegd middels een mandaat waarbij een lagere fee verschuldigd is. Dit effect is in 2022 voor een volledig jaar gerealiseerd. Deze wisseling zorgde wel voor extra transactiekosten in 2021, waardoor de transactiekosten in 2022 gedaald zijn.
- De kosten van private equity bestaan uit vaste beheerkosten en een prestatieafhankelijke vergoeding, ofwel performance fee. De hoogte van deze prestatieafhankelijke vergoeding is vaak afhankelijk van het totaal behaalde extra rendement (het rendement boven een vooraf afgesproken rendementseis). De prestatieafhankelijke vergoedingen worden in veel gevallen pas aan het eind van de looptijd daadwerkelijk betaald. Gedurende de looptijd worden reserveringen gemaakt voor de tot dat moment toe te rekenen prestatievergoeding. Hoge rendementen hebben in 2021 geleid tot relatief hoge performance fee-reserveringen door de verschillende managers. Door de daling van de rendementen in 2022 zijn de kosten voor performance fees ook gedaald. Het nettorendement van private equity daalde van ruim 44% in 2021 naar ongeveer 1% in 2022. De opbrengst van deze beleggingscategorie daalde van ruim € 9 miljoen in 2021 naar ongeveer een half miljoen in 2022. De performance fees bedroegen in 2021 ongeveer € 2 miljoen en daalde in 2022 naar

€ 1,5 miljoen, waarvan het grootste deel bestaat uit reserveringen voor de tot dat moment toe te rekenen prestatievergoeding. Zoals eerder vermeld waren niet alle 2021 jaarverslagen van onderliggende fondsen tijdig beschikbaar, waardoor de 2021 performance fees over deze fondsen pas in 2022 in de kosten verwerkt zijn. Over de jaren heen zal er altijd een aanzienlijke extra opbrengst tegenover de performance fees staan.

Deze kosten zijn in de jaarrekening gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten.

Het pensioenfonds moet voldoen aan de vereisten van de Shareholders' Rights Directive (Duurzaamheids-wetgeving). Deze wet vraagt van pensioenfondsen dat zij betrokken zijn bij de bedrijven waarin zij via aandelen, genoteerd aan een reguliere beurs in de Europese Unie, beleggen. Dit kan door stemmen of engagement. De beleggingen in deze aandelen moeten aansluiten bij de lange termijn doelstelling van het fonds. Om die reden worden de prestaties van deze aandelenportefeuilles jaarlijks beoordeeld waarbij specifiek wordt gemonitord op de omloopsnelheid van de portefeuilles en de daaraan verbonden beheer- en transactiekosten. In 2022 liggen de omloopsnelheid en de daarbij behorende transactiekosten van deze aandelenportefeuilles in lijn met de lange termijn doelstelling van het pensioenfonds

4.8 Totaal uitvoeringskosten in relatie tot het totale vermogen

Alle uitvoeringskosten voor pensioenuitvoering en vermogensbeheer worden uiteindelijk in mindering gebracht op het vermogen van het pensioenfonds. Daardoor ligt het voor de hand om de totale uitvoeringskosten te berekenen als percentage van het totaal vermogen. Daarnaast kan een pensioenfonds worden vergeleken met een financieel product en worden vergeleken met 'zelf sparen'. Ook dan moeten alle uitvoeringskosten worden beoordeeld als percentage van het vermogen. Dan is er nog maar één kostenratio. Met één kostenratio kan ook een betere vergelijking gemaakt worden met verzekeraars. Opgemerkt dient te worden dat het onderscheid tussen de uitvoeringskosten per deelnemer en de vermogensbeheerkosten niet transparant is. De stijging van de uitvoeringskosten als % vermogen wordt veroorzaakt door de daling van het vermogen, dat deels wordt gecompenseerd door lagere kosten vermogensbeheer. De kosten pensioenuitvoering zijn gestegen waardoor ze in combinatie met het lagere vermogen extra bijdragen aan de uitvoeringskosten als percentage van het vermogen.

TABEL 9 – TOTAAL UITVOERINGSKOSTEN * ALS % VERMOGEN, IN MILJOEN €

	2022	2021	
Kosten pensioenuitvoering	3,9	3,6	* exclusief transactiekosten
Kosten vermogensbeheer*	12,0	14,0	
Totaal uitvoeringskosten	15,9	17,6	
Gemiddeld belegd vermogen	3.249	3.965	
Uitvoeringskosten als % vermogen	0,49%	0,44%	

4.9 Oordeel van het bestuur over de hoogte van de kosten

Het oordeel van het bestuur over de hoogte van de kosten is als volgt:

- In de afgelopen jaren is uitvoering gegeven aan de expliciete strategie van het bestuur tot vereenvoudiging van de portefeuille en het in lijn brengen van de driehoek rendement-risico-kosten met de beleggingsbeginselen. Denk hierbij aan passief in plaats van actief beheer voor aandelen en obligaties in volwassen markten. Aan deze driehoek is inmiddels de dimensie ESG toegevoegd. Het huidige kostenniveau is acceptabel in relatie tot de risico/rendement verhouding, met de opmerking dat de kosten van prestatiebeloningen niet te sturen zijn. Deze laatste zijn het resultaat van goede rendementen van de betreffende fondsen, zodat het resultaat per saldo positief is (door de aard van de beleggingen wordt er maar bij een beperkt aantal fondsen prestatiebeloningen betaald). PMA is terughoudend om te beleggen in fondsen waarbij prestatiebeloningen worden toegekend, maar voor sommige beleggingscategorieën is er geen alternatief. Deze categorieën maken in een aantal gevallen toch onderdeel uit van de portefeuille vanwege de relatief hoge en/of stabiele rendementen alsmede uit het oogpunt van diversificatie om de portefeuille robuuster te maken.
- De pensioenbeheerkosten laten weliswaar een licht stijgende lijn zien in de afgelopen jaren, maar hier staan aantoonbare kwaliteitsverbeteringen in vooral IT-functionaliteit tegenover. Daarnaast is invulling gegeven aan verzwaarde kwaliteitseisen vanuit wet- en regelgeving en de voorbereidingen voor de implementatie van het nieuwe pensioenstelsel. Voorts is het pensioenbeheerkostenniveau ten opzichte van vergelijkbare fondsen nog altijd competitief, zoals blijkt uit de analyse van Bell.

Het eindoordeel van het bestuur over de omvang en ontwikkeling van de uitvoeringskosten is dan ook positief, waarbij naast efficiency de aandacht scherp gericht blijft op kosteneffectiviteit.

4.10 Actuariële resultaten

Tabel 10 laat zien hoe het resultaat actuariel op te splitsen is.

TABEL 10 – ACTUARIEEL RESULTAAT 2022 MET VERGELIJKENDE CIJFERS OVER 2021, X € 1.000

	2022	2021
Premieresultaat	-26.756	-47.114
Ontvangen premies	109.613	110.470
Pensioenopbouw	-133.677	-154.687
Onttrekkingen uit premie voor kosten	-2.692	-2.897
Interestresultaat	72.714	349.073
Resultaat op beleggingen (excl. rentegevoelige beleggingen)	-292.270	348.102
Resultaat op rentegevoelige beleggingen	-1.021.369	-320.734
Rentetoevoeging VPV	19.887	23.081
Wijziging marktrente	1.424.849	390.641
Overgang UFR20 naar UFR22,5 rentemethodiek	-58.383	-92.017
Overig resultaat	-12.235	-3.025
Resultaat op uitkeringen, afkopen en waardeoverdrachten	851	-288
Resultaat op levensverwachting	3.679	-240
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-5.263	-5.758
Resultaat op kosten	-157	318
Resultaat mutaties en diversen	3.930	2.943
Wijziging sterftegrondslagen	-15.275	0
Totaal resultaat boekjaar	33.723	298.934

Het resultaat op de premies is in 2022 negatief, net als in 2021. Een negatief resultaat betekent dat er minder premie ontvangen is dan nodig is voor de opbouw van pensioenrechten en de opslag voor de uitvoeringskosten. Het resultaat op de premies is gestegen (minder negatief) ten opzichte van vorig jaar, omdat de rekenrente op 1 januari 2022 hoger was dan die op 1 januari 2021. Hierdoor is de toevoeging aan de VPV uit hoofde van pensioenopbouw in 2022 lager dan in 2021, bij een iets hoger premiepercentage. De premiedekkingsgraad komt uit op 80% (2021: 69%). In paragraaf 5.3 staat een analyse van de ontvangen premies ten opzichte van de (gedempte) kostendekkende premie.

Het interestresultaat bestaat uit de beleggingsopbrengsten en de effecten van de rente op de VPV. De beleggingen bestaan uit de niet-rentegevoelige beleggingen (zoals aandelen en vastgoed) en de rentegevoelige beleggingen (zoals vastrentende waarden en rentederivaten) waarmee het renterisico wordt afgedekt. De aandelen en vastgoed kenden een slecht (beurs-)jaar (verlies € 207 miljoen; 2021 winst € 411 miljoen), en er waren grote verliezen op de rentegevoelige beleggingen wat vooral veroorzaakt werd door de gestegen rente (verlies € 1.021 miljoen). In 2021 was er ook een negatief resultaat op de renteaftdekking (€ -320 miljoen) door de gestegen rente in 2021. Het saldo van beide beleggingsposten was een verlies van € 1.314 miljoen en dat was veel lager dan het winstsaldo van vorig jaar (2021: € 27 miljoen).

Met name door de stijging van marktrente daalde de VPV € 1.425 miljoen in waarde (2021: € 391 miljoen daling), maar dit werd grotendeels tenietgedaan door de bovengenoemde verliezen op de renteafdekking en de verliezen op de overige beleggingen. Daarnaast wordt door oprenting met de 1-jaars rente (die negatief is) de VPV verlaagd met € 19 miljoen (2021: € 23 miljoen verlaging). Door de stapsgewijze aanpassing van de UFR-methodiek waarbij de middeling van UFR-rente van looptijden vanaf 20 jaar naar uiteindelijk 30 jaar gaat (nu dus nog 25 jaar) steeg de VPV met € 58 miljoen (2021: € 92 miljoen). Samen is het resultaat van de beleggingen en rente € 72 miljoen positief (2021: € 349 miljoen).

Het resultaat op waardeoverdrachten, afkopen en uitkeringen is toegenomen. Het verschil in rekenmethodiek van waardeoverdrachten en afkopen ten opzichte van de VPV-rekenmethodiek zorgde in 2022 voor een positief resultaat.

Het resultaat op levensverwachting is positief doordat er meer deelnemers zijn overleden dan actuariael verwacht. Dit is in lijn met de algemene ontwikkeling in Nederland dat er meer mensen zijn overleden dan aangenomen in de overlevingsgrondslagen, en dit betrof met name vrouwen boven de 65 jaar. Omdat vrouwen veruit het grootste groep binnen de PMA-deelnemers vormen viel er daardoor meer voorziening vrij dan was verwacht. Anderzijds moest er per saldo iets meer nabestaandenpensioen worden toegekend dan verwacht, maar dat was minder dan de bovengenoemde vrijval. Daardoor werd er per saldo een positief resultaat op levensverwachting gerealiseerd.

Het resultaat op arbeidsongeschiktheid is iets minder negatief dan in 2021; -€ 5,3 miljoen tegen -€ 5,8 miljoen in 2021. Dit verlies kwam zowel door een hogere instroom van arbeidsongeschikten dan was voorzien, net als in 2021, en door het verhogen van de voorziening voor het uitloprisico arbeidsongeschiktheid. De laatste voorziening dekt het risico van deelnemers die nu al ziek zijn maar pas uiterlijk na 2 jaar arbeidsongeschikt worden verklaard. Door de verhoging van de opslag voor arbeidsongeschiktheid in de premie en de verhoogde reservering voor uitloprisico zou het verlies om arbeidsongeschiktheid de komende jaren moeten verminderen. Maar dat is natuurlijk afhankelijk van de ontwikkeling van de feitelijke instroom.

Het negatieve resultaat op de kosten van € 0,2 miljoen (2021: € 0,3 miljoen positief) houdt in dat de kostenvergoeding in de premie en de kostenvrijval uit de voorziening net niet voldoende is om de werkelijke pensioenuitvoeringskosten te dekken. Het resultaat op kosten is gedaald door de stijging van pensioenuitvoeringskosten waar een beperkte stijging van de vrijval bij uitkeringen tegenover stond. Tevens was er een kleine daling van de kostenvergoeding uit de ontvangen premie.

Het resultaat op mutaties/diversen bedraagt € 3,9 miljoen (2021: € 2,9 miljoen) en betreft voor € 3,4 miljoen het resultaat op de extracomptabele stelpost van 2,5% op de voorziening van het latent partnerpensioen welke niet wordt meegenomen in de reguliere pensioenmutaties. Door de daling van de pensioenvoorziening daalde deze stelpost ook met een positief resultaat tot gevolg.

Het overige betreft flexibilisering bij de ingang van nieuwe pensioenuitkeringen, onder meer bij vervroeging en hoog/laagconstructie. PMA baseert de flexibiliseringsfactoren op de 48-maands gemiddelde rente, om ervoor te zorgen dat de flexibiliseringsfactoren stabiel zijn door de tijd. Er is een verschil tussen de 48-maands gemiddelde rente en de feitelijke rente, waardoor dit resultaat ontstaat.

In 2022 betrof het resultaat uit wijziging sterftegrondslagen de aanpassing met de aangepaste Prognosetafel 2022 en aanpassingen van de (correctie-)factoren voor ervaringssterfte, leeftijdsverschil, partnerfrequentie en wezenpensioenfactoren. In 2021 was er geen resultaat uit bijzondere oorzaken.

5

Pensioenen

5.1 De pensioenregeling

PMA verzorgt een verplichte collectieve pensioenregeling voor medewerkers in openbare apotheken. De regeling is een middelloonregeling met 67 jaar als rekenleeftijd en in 2022 een opbouw van het ouderdomspensioen per jaar van 1,70% van de pensioengrondslag. Deelnemers bouwen ook een nabestaandenpensioen op voor eventuele partners en kinderen. De indexatie is gebaseerd op de stijging van de prijzen. Omdat er niet genoeg reserves waren, zijn de pensioenen op 1 januari 2023 niet verhoogd. In 2022 was de prijsinflatie in de referentieperiode 14,53%. Daarmee is de cumulatieve indexatieachterstand opgelopen tot 29,93%. Meer informatie over het indexatiebeleid vindt u op de website van PMA bij 'Over PMA'.

5.2 Deelnemers

In 2022 is het aantal actieve deelnemers met 1,9% gedaald. Het totale aantal werkuren per week is met 2,2% gedaald (van 612.700 naar 599.000 uur per week). Per saldo is de gemiddelde werkweek gedaald van 24,25 uur naar 24,20 uur. Het percentage vrouwen is met 88,3% gelijk gebleven.

Het aantal actieve deelnemers is in 2022 met bijna vijfhonderd gedaald. De instroom bedroeg circa 3.100 deelnemers en de uitstroom circa 3.600 deelnemers.

In tabel 12 is het aantal actieve deelnemers uitgesplitst naar leeftijdscategorie. In alle categorieën is het aantal gedaald, behalve bij de oudere werknemers (55 jaar en ouder).

TABEL 11 – OVERZICHT ACTIEVE DEELNEMERS, UITGESPLITST NAAR GESLACHT

Stand 31 december	Aantal 2022	Percentage 2022	Aantal 2021	Toename in 2022
Vrouwen	21.850	88,3%	22.287	-2,0%
Mannen	2.909	11,7%	2.958	-1,7%
Totaal	24.759	100,0%	25.245	-1,9%

TABEL 12 – OVERZICHT ACTIEVE DEELNEMERS, UITGESPLITST NAAR LEEFTIJD

	Eind 2022		Eind 2021		Verschil	
	aantal	%	aantal	%	2022	2021
55 jaar en ouder	5.811	24%	5.717	22%	2%	-1%
45 tot 55 jaar	5.668	23%	5.776	23%	-2%	-8%
35 tot 45 jaar	5.050	20%	5.222	21%	-3%	-8%
25 tot 35 jaar	4.983	20%	5.239	21%	-5%	-10%
Tot 25 jaar	3.247	13%	3.291	13%	-1%	-6%
Totaal deelnemers	24.759	100%	25.245	100%	-1,9%	-6,8%

Verplicht versus vrijwillig aangesloten werkgevers

De actieve deelnemers hebben een dienstverband bij:

- 1 een openbare apotheek die verplicht bij is PMA aangesloten, of
- 2 een werkgever die zich op vrijwillige basis heeft aangesloten bij PMA.

Eind 2022 bedraagt het aantal dienstverbanden bij een verplicht aangesloten openbare apotheek 95,1% en bij een vrijwillig aangesloten werkgever 4,9% van het totaal. Het aandeel van de verplicht aangesloten openbare apotheken is met 0,2% gedaald.

Arbeidsongeschiktheid

In 2022 is het aantal arbeidsongeschikten gestegen met 5,9% (in 2021: 5,6%). Van het aantal deelnemers dat eind 2022 gedeeltelijk arbeidsongeschikt was, waren er 121 nog werkzaam bij een bij PMA aangesloten werkgever.

TABEL 13 – AANTAL DEELNEMERS DAT ARBEIDSONGESCHIKT IS

	2022	2021
Volledig arbeidsongeschikt	1.023	949
Gedeeltelijk arbeidsongeschikt	296	297
Totaal	1.319	1.246

TABEL 14 – BESTEDING ONTVANGEN PREMIE, X € 1.000

Resultaat op premie	2022	2021
Ontvangen premie	109.613	110.470
Besteding premie:		
– Financiering actuariële premie	122.560	142.331
– Technische risicopremie overlijden	2.468	2.732
– Technische risicopremie arbeidsongeschiktheid	8.649	10.009
– Financiering kosten	2.692	2.897
Totaal	136.369	157.969
Resultaat	-26.756	-47.499

5.3 Premies

Werkgevers en werknemers hebben in 2022 € 110 miljoen premie betaald. Dit is een daling van 0,8% ten opzichte van 2021. Deze daling is een combinatie van het vertrek van een vrijwillige aangesloten organisatie eind 2021, de daling van het aantal deelnemers gedurende 2022, waar de stijging van het premiepercentage per 1 januari 2022 tegenover staat. De totale premielast voor de branche was in 2022 circa 17,9% van de loonsom (12 x maandsalaris + vakantietoeslag). Meer informatie over de pensioenpremie methodiek vindt u in bijlage 3.

De pensioenpremie steeg op 1 januari 2022 van 28,44% naar 30,45% van de pensioengrondslag. In overleg met cao-partijen daalt de pensioenpremie in 2023 weer naar 28,44% van de pensioengrondslag.

De totale actuariële benodigde premie (op basis van de actuele marktrente) kwam uit op € 136 miljoen (2021: € 158 miljoen). Dit betekent een premiedekkingsgraad (exclusief kosten) van 80,0% (2021: 69,4%). De ontvangen premie in 2022 is, net als in 2021, onvoldoende om de actuariële benodigde premie te kunnen dekken. De daling van de actuariële benodigde premie in 2022 komt vooral door de hogere rente waarmee de kosten van de pensioenopbouw worden berekend. De actuariële benodigde premie wordt berekend op basis van de rente aan het begin van het boekjaar. Indien de rekenrente gebaseerd zou zijn op de gemiddelde rente in 2022 of de rente eind 2022, dan zou de premiedekkingsgraad aanzienlijk hoger zijn geweest en was het verlies op premie kleiner. Door de stijging van de rente in 2022 dalen de verwachte lasten in 2023 en zal de premiedekkingsgraad ondanks de lagere premie naar verwachting circa 34%-punten stijgen.

TABEL 15 – PREMIETOETS, IN MILJOEN €

	2022	2021
Premie-ontvangsten	110	110
Kostendekkende premie	164	188
Gedempte kostendekkende premie	95	101
Besteding premie	-136	-157
Resultaat op premie	-27	-47

De kostendekkende premie wordt op basis van het FTK vastgesteld. De kostendekkende premie bestaat uit de actuariel benodigde premie voor de inkoop van de onvoorwaardelijke pensioendelen (op basis van grondslagen voor de VPV), de opslag voor de uitvoeringskosten en een solvabiliteitsopslag voor het bereiken van het vereist eigen vermogen (niet in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen). De kostendekkende premie was in 2022 € 164 miljoen (2021: € 188 miljoen) en bestaat uit de kosten van de inkoop van rechten etc. van € 136 miljoen (2021: € 158 miljoen) en een solvabiliteitsopslag van € 28 miljoen (2021: € 30 miljoen).

Conform artikel 4 van het besluit FTK Pensioenfondsen mag voor de vaststelling van de kosten-dekkende premie worden uitgegaan van een dempingsmechanisme. PMA maakt hier gebruik van. Daarbij wordt de premie berekend op basis van het verwachte rendement op beleggingen, rekening houdend met een opslag in het kader van de toeslagtoezegging.

De gedempte kostendekkende premie voor 2022 is € 95 miljoen (in 2021: € 101 miljoen).

De conclusie is dat in 2022, net als in 2021, de werkelijk ontvangen premie hoger is dan de gedempte kostendekkende premie, maar niet hoog genoeg om de toevoeging aan de voorziening te dekken. Door de stijging van rente stijgt de premiedekkingsgraad in 2023 tot boven de 110%.

5.4 Waardeoverdracht

PMA mag kleine pensioenen van deelnemers die niet meer actief opbouwen en die tussen € 2 en (in 2022) € 520,35 bruto per jaar liggen automatisch overdragen naar een nieuwe pensioenuitvoerder als dit mogelijk is. Dit proces loopt via het Pensioenregister.

Het aantal uitgaande waardeoverdrachten klein pensioen is in 2022 fors hoger dan in 2021. Dat komt omdat PMA in januari 2022 was ingeroosterd voor de overdracht van kleine aanspraken die vóór 1 januari 2018 premievrij zijn geworden.

Voor pensioenen boven de afkoopgrens geldt nog steeds het recht op waardeoverdracht op initiatief van de deelnemer. Vanaf september 2019 ligt dit proces echter stil, doordat de beleidsdekkingsgraad van PMA onder de 100% kwam.

In de tabel 16 staan de aantallen en waarden van zowel de reguliere waardeoverdrachten als de overdrachten van kleine pensioenen.

TABEL 16 – WAARDEOVERDRACHTEN, WAARDE X € 1.000

	Ultimo 2022		Ultimo 2021	
	Aantal	Waarde	Aantal	Waarde
Regulier – uitgaand	0	0	0	0
Regulier – inkomend	0	0	0	0
Totaal regulier	0	0	0	0
Klein pensioen – uitgaand	6.074	17.719	990	2.858
Klein pensioen – inkomend	2.152	5.087	2.272	5.248
Totaal kleine pensioenen	8.226	22.806	3.262	8.106

5.5 Zeer kleine pensioenen vervallen

Sinds 1 januari 2019 vervallen zeer kleine pensioenen. Dit zijn premievrije pensioenen van € 2 of minder bruto per jaar. In 2022 zijn 57 zeer kleine pensioenen vervallen. Dat zijn er minder dan in 2021 (73). In 2022 is door het vervallen van de zeer kleine pensioenen een voorziening van € 1.207 vrijgevallen ten gunste van het eigen vermogen van het fonds.

5.6 Pensioenuitkeringen

In 2022 zijn 767 deelnemers volledig met pensioen gegaan en 7 deelnemers met deeltijdpensioen. Van de deelnemers die volledig met pensioen zijn gegaan, hebben 153 deelnemers een bedrag ineens ontvangen (hun pensioen is afgekocht). Onderstaand een overzicht van de verdeling van de gepensioneerden in 2022.

TABEL 17 – AANTAL GEPENSIONEERDEN

Gepensioneerden (ouderdomspensioen)	2022	2021
Pensionering vóór AOW-leeftijd	178	168
Pensionering op AOW-leeftijd	393	553
Pensionering na AOW-leeftijd	196	185
Totaal	767	906

TABEL 18 – KEUZES BIJ PENSIONERING, IN %

	2022	2021
Hoog-laag pensioen	49	46
Uitruil partnerpensioen in ouderdomspensioen	45	45
Uitruil ouderdomspensioen in partnerpensioen	0,0	0,1

In 2022 is 51% van de deelnemers op de AOW-leeftijd met pensioen gegaan, 23% heeft het pensioen laten ingaan voordat zij AOW ontvangen en 26% terwijl zij al AOW ontvingen.

Keuzes bij pensioeningang

Deelnemers die volledig met pensioen gaan, kunnen een aantal keuzes maken. Tabel 18 toont in welke mate er voor de diverse opties wordt gekozen.

Niet meeverzekerd partnerpensioen

Deelnemers hadden tot 1 januari 2021 de mogelijkheid om af te zien van de opbouw van partnerpensioen. Eind 2022 waren er 40 actieve deelnemers die hebben afgezien van de opbouw van partnerpensioen (eind 2021: 46 deelnemers).

Aantal en omvang van de uitkeringen in 2022

Het aantal personen dat een pensioenuitkering van PMA ontvangt, steeg in 2022 met 5,5%. In 2022 is € 54,0 miljoen uitgekeerd, een stijging van 7,0% ten opzichte van 2021. Als de afkoopsommen buiten beschouwing worden gelaten, bedraagt de stijging 7,5%. De stijging past in de verwachting dat de totale pensioenuitkeringen tot na 2040 blijven stijgen.

TABEL 19 – PENSIOENUITKERINGEN, AANTAL EN OMVANG

	Aantal eind		Uitkeringen (x € 1.000)	
	2022	2021	2022	2021
Ouderdomspensioen	7.588	7.144	47.433	43.777
Nabestaandenpensioen	1.125	1.105	5.516	5.426
– partnerpensioen	961	930		
– anw-hiaat	49	48		
– wezenpensioen	115	127		
Arbeidsongeschiktheidspensioen	157	160	373	420
Afkoopsommen en restitutie deelnemersbijdrage			704	873
Totaal	8.870	8.409	54.026	50.496

Het gemiddelde ouderdomspensioen bedraagt eind 2022 € 500 bruto per maand (eind 2021: € 490).

TABEL 20 – VERDELING VAN DE HOOGTE VAN HET OUDERDOMSPENSIOEN, IN %

Hoogte ouderdomspensioen	2022	2021
Tot 1 100 bruto per maand	20,2	20,5
€ 100 tot € 250 bruto per maand	22,7	22,8
€ 250 tot € 500 bruto per maand	22,0	22,2
€ 500 tot € 750 bruto per maand	13,8	13,8
€ 750 tot € 1.000 bruto per maand	8,8	8,9
€ 1.000 tot € 1.500 bruto per maand	7,9	7,5
€ 1.500 tot € 2.000 bruto per maand	2,4	2,2
Meer dan € 2.000 bruto per maand	2,2	2,1

6

Communicatie

PMA hecht aan goed contact met belanghebbenden bij het pensioenfonds. In 2022 werd gewerkt aan de uitwerking van het communicatiebeleid 2022-2024. Het communicatiebeleid is erop gericht om deelnemers in staat te stellen inzicht te krijgen in hun pensioensituatie en passende keuzes te maken tijdens de periode dat zij pensioen opbouwen en tijdens hun pensioen aanvraag. Daarnaast is het beleid gericht op het vergroten van het vertrouwen in en sympathie voor PMA.

6.1 Ontwikkelingen in 2022

In 2022 heeft PMA het communicatiebeleid uitgewerkt volgens het communicatie jaarplan 2022.

Concrete activiteiten in 2022 waren:

- *Apotheek @ Pensioen*. Het blad verscheen in 2022 twee keer. Er werd ingegaan op de komst van het nieuwe pensioenstelsel en in een interview met de voorzitter van PMA werd de financiële positie van het fonds toegelicht.
- *Uniform Pensioenoverzicht (UPO)*. Het UPO is in juli (digitaal) verzonden. Er zijn 14 duizend digitale notificaties verstuurd, 29 duizend kaarten en 1.200 UPO's per post. Omdat we via Keylane geen gebruik meer kunnen maken van de berichtenbox van MijnOverheid is het aantal deelnemers dat we digitaal hebben bereikt gedaald van 48% in 2021 naar 31% in 2022
- *Website*. De website is in 2022 grondig doorlopen. Verouderde teksten of links zijn verwijderd of aangepast. Dit ook ter voorbereiding op de komst van een nieuwe website en deelnemersportaal in 2023.
- *Spreekuren*. In 2022 zijn spreekuren gehouden in Enschede, Dordrecht en Den Bosch.
- *Onderzoek Sociale Partners*. In opdracht van sociale partners hield PMA een onderzoek onder deelnemers, slapers, uitkeringsgerechtigden en werkgevers naar hun wensen met betrekking tot een nieuwe pensioenregeling in het kader van de

WTP. De resultaten van het onderzoek werden door sociale partners gebruikt bij hun keuze voor de soort pensioenregeling.

- *E-nieuwsbrieven*. In 2022 zijn e-nieuwsbrieven verstuurd, onder andere over de financiële situatie van het fonds. De vorm en de verzending van deze nieuwsbrieven bleek niet optimaal. Om dit te verbeteren is eind 2022 een contract voor een externe verzendmodule gesloten.
- *Verkiezingen*. Eind 2021 werden verkiezingen georganiseerd voor een bestuurslid namens gepensioneerden en voor een lid namens gepensioneerden van het verantwoordingsorgaan. In 2022 werden de uitslagen gecommuniceerd met de verschillende doelgroepen.
- *Selectie partij nieuwe website en deelnemersportaal*. Na een uitgebreid selectietraject werd in 2022 een keuze gemaakt voor een partij waarmee PMA een nieuwe website en deelnemersportaal gaat bouwen. Deze worden in het tweede kwartaal van 2023 opgeleverd.

6.2 Communicatiebeleid

PMA is een nichefonds dat dicht bij de deelnemer staat. Het persoonlijke aspect is een belangrijke meerwaarde en wordt gewaardeerd door de deelnemers. In lijn met de missie en visie van het fonds wil PMA het persoonlijke en toegankelijke karakter van het fonds meer uitdragen. Persoonlijke communicatie betekent communicatie vanuit de deelnemer. In duidelijke taal en op de voor de deelnemer relevante momenten door middel van moderne middelen.

De communicatie rondom een nieuwe regeling onder het nieuwe pensioenstelsel is uitgewerkt in een separaat communicatieplan NPS.

In het communicatiebeleidsplan beschrijft PMA de doelgroepen die model staan voor groepen deelnemers met gemeenschappelijke kenmerken. Deze groepen helpen PMA te toetsen of de gestelde uitgangspunten de uiteenlopende deelnemers en werkgevers aanspreken en bedienen. Per doelgroep zijn strategische communicatiedoelen geformuleerd.

Ieder jaar wordt een communicatiejaarplan opgesteld, waarin de doelen en activiteiten voor het komende jaar worden beschreven. Ook voor 2022 is een communicatieplan opgesteld.

De communicatiestrategie PMA 2022-2024 kent de volgende onderdelen:

- Werken aan goede ervaringen.
 - PMA maakt gevraagd gedrag zo eenvoudig mogelijk en zet waar mogelijk in op persoonlijk contact of personaliseert de communicatie.
- Kiezen van de meest passende vorm van communicatie.
 - De focus ligt op het belang en de invalshoek van de deelnemer.
 - De ingezette middelen activeren de deelnemer.
- Werken aan een juist beeld van pensioen en het pensioenfonds.
- Introduceren van de nieuwe pensioenregeling vanuit het perspectief van de verschillende belanghebbenden.

Actieve deelnemers

Nieuwe deelnemers ontvangen een startbrief met het Pensioen 1-2-3 (informatie over de PMA-regeling op hoofdlijnen). Ieder jaar ontvangt de deelnemer bericht dat er een pensioenoverzicht (UPO) klaar staat, met gegevens over het opgebouwde en het te bereiken pensioen. Het UPO bevat ook informatie over het nabestaandenpensioen, een belangrijk gegeven dat lang niet altijd bekend is bij de deelnemers, en een inschatting van het pensioen als het financieel gezien mee- of tegenzit.

Actieve deelnemers kunnen inloggen in het webportaal MijnPMA. Via MijnPMA kunnen diverse gegevens worden geraadpleegd, waaronder persoonlijke gegevens en gegevens van het dienstverband. Ook kunnen alle UPO's en de startbrief worden bekeken via het portaal. Tenslotte is via MijnPMA een uitgebreide pensioenplanner beschikbaar. Met deze planner kunnen deelnemers van PMA de verschillende keuzemogelijkheden doorrekenen en zo inzicht

krijgen in hun pensioensituatie. In 2022 zijn voorbereidingen getroffen voor de keuzemogelijkheid 'bedrag ineens'.

Iedere deelnemer kan met vragen over zijn of haar pensioen terecht bij één van de pensioenspecialisten bij PMA. Zij vormen een belangrijke schakel in de communicatie en worden nadrukkelijk onder de aandacht gebracht in de communicatie.

Pensioengerechtigden

In januari ontvangen pensioengerechtigden een uitkeringsspecificatie en een fiscale jaaropgave. Begin van het jaar ontvangen zij ook een pensioenoverzicht (UPO). Daarnaast hebben gepensioneerde deelnemers via MijnPMA toegang tot hun pensioengegevens en diverse documenten.

Gewezen deelnemers

De deelnemers die geen pensioen meer opbouwen bij PMA maar wel een pensioen hebben bij PMA ontvangen jaarlijks een notificatie dat een nieuwe UPO klaarstaat, met actuele gegevens en informatie over het al dan niet verhogen van de pensioenen. Ook kunnen zij gebruik maken van het webportaal MijnPMA (zie bij actieve deelnemers).

Werkgevers

De werkgever wordt via verschillende kanalen op de hoogte gehouden van ontwikkelingen bij PMA. In ieder geval ontvangt de werkgever alle brochures en het blad Apotheek & Pensioen. Werkgevers spelen een belangrijke rol voor de administratie. De werkgever, of diens administratiekantoor, is immers verantwoordelijk voor het doorgeven van mutaties in het werknemersbestand en de actuele arbeidsgegevens. PMA stelt alles in het werk om alle administratieve taken zo soepel mogelijk te laten verlopen. PMA werkt om die reden met een werkgeversportaal, waarin een werkgever onder andere alle mutaties kan doorgeven.

7

Beleggingen

Het behaalde beleggingsrendement was in 2022 minus 31,9%, wat grotendeels (-19%) veroorzaakt werd door het resultaat op de renteafdekking door rentederivaten. Het rendement verklaart het grootste deel (€ 1.311 miljoen) van de daling van het belegd vermogen van € 4.079 miljoen eind 2021 naar € 2.802 miljoen eind 2022.

Daarnaast was het verschil tussen inkomsten (door premies) en uitgaven (door uitkeringen en kosten) positief. Dit zorgde voor een toename van € 36 miljoen van het belegd vermogen.

7.1 Beleggingsbeleid

Alm-studie

PMA voert elke drie jaar een ALM-studie uit. In 2021 heeft PMA deze uitgevoerd. Met behulp van scenario's wordt gekeken wat het effect is van verschillende beleggingsstrategieën. In deze ALM-studie is ook – globaal – het nieuwe pensioenstelsel meegenomen en het effect daarvan op de beleggingsportefeuille. In de context van de ALM-studie is ook de toegevoegde waarde van de geldende rentestafel voor het renteafdekkingsbeleid onderzocht. Naar aanleiding hiervan is het renteafdekkingsbeleid aangepast. In onderstaande subparagraaf renteafdekking wordt hier nader op ingegaan.

Portefeuilleconstructie-studie/PC-update

PMA voert jaarlijks een update van de Portefeuilleconstructie-studie (PC-studie) uit. Zo'n update noemen we een PC-update. Met behulp van de PC-update bepaalt PMA de verdere invulling van het groeipad naar de strategische portefeuille toe (met mogelijk bewuste afwijkingen van dat beoogde pad). In de PC-update wordt bekeken of beoogde aanpassingen in de beleggingsportefeuille deze portefeuille robuuster maken in het basisscenario en het alternatieve scenario en in verschillende stress-scenario's. Hierbij wordt gekeken naar het effect van deze aanpassingen op het rendement en risico in verschillende marktomstandigheden. Uit de vorige

update kwam naar voren dat PMA de portefeuille kan verbeteren door – naast (een verdere groei van) infrastructuur – 'Staatsobligaties Opkomende Markten' aan de portefeuille toe te voegen. Dit is in 2022 geïmplementeerd. Uit de PC-update voor 2023 komen ten opzichte van de normportefeuille 2022 relatief kleinere aanpassingen aan allocaties naar voren.

Investment case

PMA schrijft sinds 2018 in detail uit wat een beleggingscategorie inhoudt, wat de toegevoegde waarde van zo'n categorie voor PMA kan zijn en wat het beleggingsbeleid van PMA voor de beleggingscategorie is. Het document waarin PMA dit voor een beleggingscategorie vastlegt heet een 'investment case'. In een investment case staat onder andere de relatie met de uitgevoerde ALM-studie en de mogelijke bijdrage aan de spreiding in de portefeuille, zowel kwalitatief als kwantitatief. Voor de meeste bestaande beleggingen was vóór 2022 al een investment case opgesteld. In 2022 zijn de investment cases voor bedrijfsleningen en niet-beursgenoteerd vastgoed vastgesteld.

Renteafdekking

PMA kiest ervoor om het renterisico voor een bepaald percentage af te dekken. De mate van afdekking vloeit voort uit de risicohouding van het fonds en wordt meegenomen in de ALM-studie. In de context van de ALM-studie in 2021, is in 2022 de toegevoegde waarde van het gebruik van een stafel in het renteafdekkingsbeleid nader onderzocht. Het resultaat hiervan is dat PMA in 2022 het afdekkingspercentage heeft verlaagd van 60% naar een vaste afdekking van 40% (tegen marktrente). Het bestuur heeft voor de implementatie van de renteafdekking tevens besloten om de renteswaps met een looptijd van circa 50 jaar verder af te bouwen, waarbij de totale renteafdekking op hetzelfde niveau blijft. Hiermee anticipeert PMA op het nieuwe pensioenstelsel.

Beleggingsstrategieën

PMA vervolgt het groeipad naar de strategische portefeuille door nieuwe beleggingscategorieën toe te voegen aan de (Norm)portefeuille en deze ook in te vullen. In 2022 is de allocatie aan Staatsobligaties Opkomende Markten geïmplementeerd.

Voor de invulling van de (illiquide) categorie Infrastructuur is in 2021 een Portefeuilleplan opgesteld. In 2022 zijn de eerste inschrijvingen gedaan. Eind 2022 heeft de eerste storting in een infrastructuurfonds plaats gevonden en de verdere invulling wordt in 2023 verwacht.

Het belang in het fonds voor bedrijfsleningen is teruggebracht om bovenstaande beleggingen te kunnen financieren. In het kader van de rationalisatie van de portefeuille is het belang in het Actiam Financial Inclusion fonds verkocht. Tot slot is het belang in het Inflatie gerelateerde obligatiefonds omgezet naar een mandaat. Dit geeft betere sturingsmogelijkheden tegen een aantrekkelijker kostenmodel.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

PMA vindt maatschappelijk verantwoord beleggen belangrijk, maar heeft duurzame beleggingen niet als doel. PMA houdt in het beleggingsbeleid rekening met mens, milieu, duurzaam ondernemen en de wijze waarop bedrijven worden bestuurd. Hiervoor wordt als normenkader de internationale uitgangspunten van de UN Global Compact, de OESO-richtlijnen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights gebruikt. De UN Global Compact principes zijn gericht op de naleving van internationale normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en anticorruptie. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast deze thema's consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De UN Guiding Principles bevatten internationaal geaccepteerde richtlijnen met betrekking tot de wijze waarop ondernemingen met mensenrechten om dienen te gaan.

Ter uitvoering van het MVB-beleid worden de volgende instrumenten ingezet:

- 1 screening van de beleggingsportefeuille;
- 2 uitsluitingen (toepassen van een uitsluitingsbeleid);
- 3 engagement (aangaan van dialoog met ondernemingen);

- 4 corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen;
- 5 doelinvesterings: green bonds en duurzame energie.

Naast dit internationale normenkader legt PMA de nadruk op drie maatschappelijke thema's die belangrijk zijn voor onze deelnemers:

- Klimaatverandering (specifiek: doelallocaties voor green bonds).
- Gezondheid (specifiek: toegang tot goede en betaalbare medicijnen).
- Plastic (specifiek: productie van plastic voor eenmalig gebruik te verminderen/tegen te gaan).

PMA neemt deel aan engagementprogramma's en voert zijn eigen stembeleid uit. Het landenuitsluitingsbeleid was alleen gericht op landen waartegen de EU of de VN majeure/substantiële sancties heeft ingesteld. Het landenbeleid is aangescherpt op basis van drie onafhankelijke en objectieve benchmarks, die landen beoordelen op: de mate van vrijheid (Freedom in the World Index), de mate van corruptie (Corruption Perception Index) en de mate waarin arbeidsnormen worden gerespecteerd (ITUC Global Rights Index). Het bestuur heeft besloten staatsgerelateerde ondernemingen, die voor meer dan 50% in handen zijn van de uitgesloten landen, uit te gaan sluiten. Het uitsluitingsbeleid voor ondernemingen omvat verder fabrikanten van controversiële wapens en tabak, alsmede (structurele) schenders van internationale gedragsrichtlijnen. In 2022 zijn hieraan uitsluitingen toegevoegd van ondernemingen met een lage ESG-score.

Tenslotte hebben we een nulmeting uitgevoerd ten aanzien van ESG-risico's in de portefeuille. Het klimaatbeleid wordt in 2023 verder uitgewerkt.

PMA neemt deel aan normatieve en thematische engagementprogramma's. Het doel van normatieve engagement is het opheffen en voorkomen van ernstige schending van internationale normen, het realiseren van een positieve gedragsverandering en de onderneming aan te sporen tot lange termijn waardecreatie. Naast beïnvloeding van ondernemingsgedrag is een tweede doel om standpunten en kennis uit te wisselen. Het doel van thematische engagement is het verbeteren van processen en standaarden in bepaalde sectoren. We hebben hier gekozen voor thema's die gesteund worden door onze deelnemers: toegang tot goede en betaalbare medicijnen en de reductie van eenmalig gebruik van plastic.

In 2022 sprak onze fiduciair namens PMA met 49 ondernemingen die internationaal breed gedragen principes hebben geschonden. In totaal werden er 77 normatieve dialogen gevoerd. Daarnaast is in 2022 op 2 relevante duurzaamheidsthema's de dialoog gevoerd met 16 ondernemingen. Zo heeft het fonds in 2022 een dialoog gevoerd met farmaceutische bedrijven en met bedrijven die actief zijn in de waardeketen van plastic productie.

Het uitoefenen van stemrechten op aandeelhoudersvergaderingen is een van de belangrijkste aandeelhoudersrechten. Het pensioenfonds onderschrijft de uitgangspunten voor goed ondernemingsbestuur van het International Corporate Governance Network en de Nederlandse Corporate Governance Code. PMA stemt conform het stembeleid van de fiduciair op aandeelhoudersvergaderingen. Het stembeleid en stemgedrag worden inzichtelijk gemaakt op onze website. Binnen dit stembeleid is extra oog voor ecologische, sociale en governance kwesties. Op die manier maken wij altijd een eigen afweging voor het inleggen van de stem. PMA stemde op 1.454 vergaderingen. In totaal had dit betrekking op 20.365 agendapunten. In 2022 is in circa 12% van alle agendapunten tegen het management gestemd. Zaken waarbij stemmen tegen het management zijn uitgebracht, betreffen onder meer remuneratievoorstellen, benoeming van bestuurders, agendapunten rond klimaatverandering, gezondheid en veiligheid van medewerkers en transparantie van lobbyactiviteiten.

Binnen de beleggingscategorieën bedrijfsobligaties EU en bedrijfsobligaties VS heeft PMA een minimumallocatie respectievelijk doelallocatie aan 'green bonds' bepaald. Deze is voor beide categorieën 2,5%. De feitelijke weging kwam eind 2022 uit op 13,97% voor de bedrijfsobligaties EU en 3,19% voor de bedrijfsobligaties VS. In 2023 wordt ook een minimumallocatie aan 'green bonds' aan de Europese staatsobligatiesportefeuille toegevoegd. Door te investeren in deze obligaties wil PMA een bijdrage leveren in het financieren van de energietransitie. Daarnaast heeft PMA ruimte gecreëerd binnen de infrastructuurportefeuille voor beleggingen in duurzame energie, zoals wind- en zonneparken.

In 2023 worden binnen de wereldwijde aandelenportefeuille, bedrijfsobligaties EU en bedrijfsobligaties US de achterblijvers op het gebied van ESG-ratings uitgesloten.

PMA kijkt naar de potentiële impact van niet-fysieke klimaatrisico's op de beleggingsportefeuille. Dit gebeurt door in de PC-update door te rekenen welk effect een klimaatcrisis zou hebben op het verwacht rendement van de beleggingsportefeuille over de komende vijf jaar. Dit klimaatcrisis scenario is een risicoscenario waarin het politiek momentum voor de energietransitie fors toeneemt en leidt tot een abrupte stijging van belasting op het gebruik van fossiele brandstoffen. Het resultaat van het doorgekende scenario 'klimaatcrisis' is dat de dekingsgraad van PMA in de eerste jaren van deze energietransitie min of meer gelijk blijft.

In 2022 heeft PMA een start gemaakt met de ontwikkeling van een klimaat roadmap. Hiervoor zijn de klimaatovertuigingen bepaald, zijn de ESG-risico's in de portefeuille geïdentificeerd en zijn concrete klimaatdoelstellingen geformuleerd. De implementatie en rapportage hierover volgt in 2023.

Dankzij alle ontwikkelingen is PMA in 2022 15 plaatsen gestegen ten opzichte van vorig jaar in de benchmarkstudie van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). In 2022 eindigde het pensioenfonds als 32e van de 50 deelnemende Nederlandse pensioenfondsen.

PMA volgt de EU-duurzaamheidswetgeving, waaronder de SFDR en EU Taxonomie. Op de website pma-pensioenen.nl staan de MVB-rapportages en specifieke SFDR en EU Taxonomie verslaggeving. PMA classificeert hiermee als een zogeheten SFDR Artikel 8 product dat ecologische of sociale kenmerken promoot. Daarnaast is op 1 januari 2022 de EU Taxonomie in werking getreden. Deze verplicht organisaties om vanaf boekjaar 2021 te rapporteren in hoeverre haar activiteiten een bijdrage leveren aan de ecologische doelstellingen van de EU Taxonomie. Op dit moment zijn er onvoldoende betrouwbare, tijdige en verifieerbare gegevens beschikbaar om dit vast te stellen. Daarom rapporteert PMA op dit moment een percentage van 0% Taxonomie-alignement. In bijlage 1.5 is aanvullende informatie inzake SFDR opgenomen.

De bijlage 5 geeft meer inzicht in de wijze waarop PMA invulling geeft aan maatschappelijk verantwoord beleggen. Daarin is ook de wettelijk verplichte Duurzaamheidsverklaring (SFDR Annex IV). Deze verklaring is gesteld conform de nieuwe EU Taxonomie. Deze loopt vooruit op het beschikbaar komen van duurzaamheidsinformatie over beleggingen en zoals hierboven is aangegeven zijn er onvoldoende betrouwbare, tijdige en verifieerbare gegevens beschikbaar om alle vragen adequaat te beantwoorden.

Het MVB-beleid is duidelijk zichtbaar in de beleggingsportefeuille van PMA. De uitsluitingscriteria die PMA hanteert zijn van toepassing op de aandelenportefeuille ontwikkelde landen (eind 2022 circa 72% van de aandelenportefeuille, ca. 77% in 2021). Verder was 28% (eind 2021: 23%) belegd in een aandelenfonds met een uitsluitingenbeleid dat zich richt op beleggingen in bedrijven in opkomende landen. Het PMA-uitsluitingenbeleid wordt ook gehanteerd voor de bedrijfsobligatiemandaten EU en VS (27% van de vastrentende waarden).

Het nieuwe engagementbeleid is van toepassing op de mandaten Aandelen Wereld (Ontwikkelde

Markten) en Bedrijfsobligaties EU en VS. Het stembeleid is van toepassing op het mandaat binnen Aandelen Wereld.

7.2 Beleggingsportefeuille

PMA streeft ernaar een stabiel rendement te realiseren met een wereldwijd gespreide beleggingsportefeuille. Tabel 21 toont de verdeling van de portefeuille naar beleggingscategorieën eind 2022.

Wat in vergelijking met 2021 vooral opvalt zijn de nieuwe beleggingscategorieën obligaties opkomende landen en infrastructuur (zie ook par 5.1.5). Deze nieuwe beleggingen zijn ten laste van bedrijfsleningen respectievelijk aandelen en staatsobligaties gekomen. Door de verlaging van de renteafdekking van 60% naar 40% zijn er minder liquide middelen nodig om als onderpand te dienen. De weging is in de loop 2022 verlaagd ten gunste van de belegging in staatsobligaties. De weging in staatsobligaties bleef door de twee tegengestelde bewegingen per saldo ongeveer gelijk.

TABEL 21 – INDELING VAN DE PORTEFEUILLE NAAR BELEGGINGSCATEGORIEËN (EXCL. DERIVATEN), IN %

Portefeuillesamenstelling	2022 Feitelijk	2022 Benchmark	2021 Feitelijk
Vastrentende waarden	43,4	42,8	41,5
– Staatsobligaties/LDI	12,2	11,2	12,5
– Bedrijfsobligaties Europa	5,7	5,9	5,5
– Bedrijfsobligaties US	6,0	6,2	6,0
– Bedrijfsleningen	9,2	9,2	12,2
– Inflatiegerelateerde obligaties	4,9	4,6	4,8
– Obligaties opkomende landen	5,0	5,3	0,0
– Micro-financiering	0,4	0,4	0,5
Aandelen	32,8	31,5	35,1
– Ontwikkelde landen	23,8	22,7	27,0
– Opkomende landen	9,0	8,8	8,1
Infrastructuur	2,0	2,0	0,0
Private Equity	0,8	0,7	0,6
Vastgoed	9,9	9,9	11,2
– Beursgenoteerd	5,8	5,8	8,8
– Niet-beursgenoteerd	4,1	4,1	2,4
Liquide middelen	11,1	13,1	11,6
Totaal	100,0	100,0	100,0

TABEL 22 – RENDEMENTEN TEN OPZICHTE VAN DE BENCHMARK, IN %

	2022	2022	2021	2021
	Portefeuille	Benchmark	Portefeuille	Benchmark
Vastrentende waarden	-15,1	-12,5	-2,3	-2,0
Aandelen	-13,3	-13,2	24,6	23,7
Alternatieve beleggingen	0,7	-11,8	44,7	-1,4
Vastgoed	-7,8	-13,6	29,8	28,4
Subtotaal	-11,9	-11,4	9,2	8,5
Bijdrage overlay	-20,1	-20,1	-8,5	-8,5
Totaal	-32,0	-31,5	0,7	0,0

7.3 Rendementsanalyse

De beleggingsopbrengsten bestaan uit ontvangen rente en dividenden en waardeveranderingen. In 2022 bedroegen de totale beleggingsopbrengsten minus € 1.314 miljoen (2021: € 28 miljoen). Dit zijn de opbrengsten na aftrek van de beheervergoedingen van de externe vermogensbeheerders.

Het rendement van PMA over 2022 kwam inclusief het resultaat op de rente- en valuta afdekking uit op -32,0%. Het rendement exclusief de overlays was -11,9% (2021: 0,7%) wat 0,5% lager is dan het rendement van de beleidsmatig vastgestelde strategische benchmark. Dit leidde tot een negatieve z-score van minus 0,16% en de bijdrage aan de performance toets was desondanks nipt positief (zie paragraaf 7.5). De kosten die door PMA inzake de beleggingen zijn

gemaakt, te weten € 2,8 miljoen (2021: € 2,8 miljoen), zijn niet in het rendement opgenomen, maar wel in de z-score. Het behaalde gemiddelde rendement over de afgelopen 7 jaar bedroeg 1,7%, wat minder is dan de verwachting. Het rendement dat benodigd is met het aanwezige vermogen op de lange termijn om aan de huidige (niet-geïndexeerde) pensioenverplichtingen te voldoen bedroeg eind 2022 circa 2,4% (2021: 0,6%).

Het totaalrendement van de portefeuille was lager dan het rendement van de strategische benchmark. Dit komt onder andere door het lagere rendement dat behaald is binnen de vastrentende waarden. Europese bedrijfsleningen en Amerikaanse bedrijfsobligaties presteerden minder goed dan de benchmark. Bijna alle beleggingscategorieën behaalden negatieve rendementen. Financiële markten stonden onder druk o.a. door stijgende energieprijzen als gevolg van de oorlog op het Europese continent tussen Oekraïne en Rusland. Dit leidde vervolgens tot hoge inflatie die centrale banken probeerden te beteugelen met behulp van renteverhogingen. Aandelenmarkten in zowel de ontwikkelde als opkomende landen daalden, net als vastgoed en rentegevoelige beleggingen.

De beursgenoteerde vastgoedmarkt liet in 2022 een negatief rendement zien. De stijgende rente en de angst voor een afzwakende economie resulteerden in een negatief sentiment op de vastgoedmarkten. De sectoren die tijdens corona relatief goed hebben gepresteerd zoals Logistiek en Woningen presteerden in 2022 het slechtst. Dit komt doordat de waardeeringen relatief hoog zijn geworden en daardoor

TABEL 23 – RENDEMENTEN IN DE AFGELOPEN 7 JAAR

	Portefeuille	Benchmark
2022	-32,0	-31,3
2021	0,7	0
2020	10,2	11,0
2019	20,2	19,6
2018	-0,8	-0,4
2017	6,5	6,0
2016	7,2	7,7
Gemiddeld	1,7	1,8

gevoelig zijn voor rentestijgingen. De sector Hotels daalde het minst in waarde. Het afschalen van corona beperkingen zorgde ervoor dat er meer reizen werden gemaakt. Zo nam het toerisme toe.

Geografisch gezien was Europa de zwakste regio. De oorlog in de Oekraïne heeft hier de grootste impact onder andere door de gestegen energiekosten. Azië presteerde beduidend beter dan de benchmark.

Renterisico is één van de grootste en belangrijkste risico's op de balans van een pensioenfonds. PMA beheerst dit risico door te beleggen in staatsobligaties (euro) en renteswaps. Zoals beschreven in paragraaf 7.1 heeft PMA in 2022 het afdekkingspercentage van het renterisico verlaagd van 60% naar 40% op basis van de marktrente.

De swaprente nam gedurende 2022 sterk toe. De 30-jaars swaprente steeg van 0,5% naar 2,5%. Het pensioenfonds dekt het renterisico niet volledig af. Hierdoor had de rentestijging een positieve impact op de dekkingsgraad aangezien de waarde van de technische voorziening sterker in waarde afnam dan de waarde van de beleggingen in staatsobligaties en renteswaps. De afbouw van de renteafdekking naar 40% vond eind juni plaats en toen was de swaprente al aanzienlijk opgelopen. Daardoor was de impact van de verlaging van de rente afdekking beperkt.

De beleggingsportefeuille van het pensioenfonds bevat beleggingen die in buitenlandse valuta's genoteerd zijn. Hierdoor ontstaat valutarisico. Valutarisico is het risico dat de buitenlandse valuta's dalen en de beleggingen omgerekend in euro in waarde dalen. Het pensioenfonds heeft als doel het valutarisico gedeeltelijk af te dekken. Belangrijke buitenlandse valuta's waarin belegd wordt, zijn de Amerikaanse dollar, Britse pond en Japanse yen. Het valutarisico van deze valuta's wordt binnen de categorieën Aandelen Wereld, Beursgenoteerd vastgoed, Niet-beursgenoteerd vastgoed, Private Equity en infrastructuur voor 75% afgedekt naar de euro. Binnen de categorieën Inflation-linked bonds en bedrijfsobligaties VS wordt het valutarisico voor 100% afgedekt. Voor de beleggingscategorie bedrijfsleningen wordt het valutarisico volledig afgedekt binnen de beleggingsinstelling.

Per saldo droeg de valuta afdekking negatief (-1,81% contributie) bij aan het resultaat van de portefeuille over 2022.

De valuta-afdekking beschermt namelijk tegen een daling van de afgedekte valuta's. Als deze valuta's echter stijgen, dan levert de valuta-afdekking een negatieve waarde op. Dit was voor de Amerikaanse dollar het geval in 2022. Deze steeg namelijk met 6,2% in waarde en was hiermee bepalend voor het resultaat van de valuta-afdekking, omdat dit de grootste valutapositie is. Daarnaast daalden de Japanse yen en het Britse pond met respectievelijk 6,8% en 5,1% in waarde, wat resulteerde in een bescheiden positieve bijdrage aan het rendement. Tegenover deze resultaten stonden natuurlijk tegenovergestelde resultaten in de afgedekte beleggingen.

7.4 Toelichting per beleggingscategorie

7.4.1 Vastrentende waarden

Vastrentende waarden maakten eind 2022 43,4% uit van de totale beleggingsportefeuille (eind 2021: 41,5%). De portefeuille bestaat uit Europese staatsobligaties, inflatie-gerelateerde obligaties, Europese bedrijfsobligaties, Amerikaanse bedrijfsobligaties, Europese bedrijfsleningen, microfinanciering, en obligaties van opkomende landen. Deze laatste categorie is in november 2022 aan de portefeuille toegevoegd en bestaat uit obligaties uit opkomende landen in zowel harde als lokale valuta. Het rendement op vastrentende waarden was door de oplopende rentes negatief over 2022 en kwam lager uit dan de benchmark door verliezen bij de waardering van het kredietrisico.

7.4.2 Aandelen

Binnen de aandelenportefeuille wordt via twee beheerders belegd in bedrijven in respectievelijk ontwikkelde en opkomende landen. Eind 2022 werd 100% van de aandelenportefeuille passief beheerd (2021: 100%). Het rendement op de aandelenportefeuille over 2022 was negatief met -13,3% wat in lijn was met de benchmark.

7.4.3 Vastgoed

Binnen vastgoed wordt belegd in beursgenoteerde vastgoed en niet-beursgenoteerd vastgoed. Het beursgenoteerde vastgoed is 60% van de vastgoedportefeuille (eind 2021: 78%) en wordt beheerd door één beheerder. 40% wordt belegd in niet-beursgenoteerd vastgoed (eind 2021: 22%) en wordt beheerd door drie beheerders. De relatieve daling is het gevolg van de marktontwikkelingen, waar de waarde van beursgenoteerd vastgoed gedaald terwijl niet-beursgenoteerd vastgoed gelijk bleef of steeg in waarde. Het jaar 2022 was een negatief jaar voor vastgoed met een rendement van -7,8% wat desalniettemin beter was dan de benchmark.

7.4.4 Alternatieve beleggingen

Eind 2022 is binnen de alternatieve beleggingen de eerste allocatie naar infrastructuur ingevuld. Naast infrastructuur is ook private equity via een tweetal fondsen nog onderdeel van alternatieve beleggingen. Het rendement op private equity was licht positief (0,8%).

7.4.5 Rente- en valuta-afdekking

De pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op basis van de swaprente. Daardoor is de balans van PMA gevoelig voor veranderingen in de hoogte van de rente. Valutakoersen beïnvloeden de niet-euro beleggingen en daarmee ook de balans van PMA. Met behulp van renteswaps en valutacontracten worden deze risico's beheerst. Uiteraard staat tegenover een winst of verlies op de afdekking een omgekeerde ontwikkeling in de waarde van de pensioenverplichtingen, respectievelijk de beleggingsportefeuille.

Het renterisico was eind 2022 voor 40% afgedekt (eind 2021; 60%) op basis van marktrente. Het valutarisico op de Amerikaanse dollar, het Britse Pond en de Japanse Yen wordt voor 75% afgedekt bij de meeste zakelijke waarden en voor 100% bij de betreffende vastrentende waarden. De bijdrage van de rente afdekking bedroeg -18,2% (2021; -0,3%) en van de valuta afdekking -1,8% (2021: -1,8%).

7.5 Z-score en Vrijstelling Wet BPF

In de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds is een vrijstellingsregeling opgenomen. Deze bepaling is nader uitgewerkt in het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000 en biedt werkgevers een aantal gronden voor vrijstelling van de verplichte deelname aan PMA. Eén van de vrijstellingsgronden is gebaseerd op een matig resultaat op de beleggingen in vergelijking tot de normportefeuille. Hiertoe wordt ieder jaar een score berekend: de zogenaamde Z-score. Deze score is gebaseerd op de performance met correcties voor interne kosten en de verhouding zakelijke en vastrentende waarden. Op basis van de Z-scores in de afgelopen 5 jaar wordt de performancetoets berekend.

Als de uitkomst van de performancetoets, inclusief een presentatie-correctie van 1,28%-punt, groter of gelijk is aan 0 is er geen grond voor vrijstelling. De Z-score voor PMA was in 2022 minus 0.16. De uitkomst van de performancetoets over de periode 2017 tot en met 2022 bedroeg voor PMA 1,92. De performancetoets is daarmee ruimschoots gehaald. De daling van de performance toets komt door de negatieve Z-score in 2022 en het wegvallen van de positieve Z-score van 2017.

TABEL 24 – RESULTATEN PERFORMANCETOETS

Z-score toets	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Z-score per jaar	-0,16	0,96	-0,60	0,47	0,75	0,29
Jaarlijkse bijdrage aan de 5-jaars toets	0,18	0,69	-0,01	0,46	0,59	0,39
Verloop 5-jaars performancetoets	1,92	2,12	1,47	1,94	1,85	1,40

8

Risicomanagement

PMA beheerst de risico's van het fonds met behulp van een integraal risicomanagementmodel. PMA onderkent bij risicomanagement een harde en een zachte kant. De harde kant heeft betrekking op de beheersmaatregelen en de administratieve organisatie. De zachte kant betreft aspecten als professionaliteit, kennis, integriteit en gedrag.

In 2021 is het risicomanagement aangepast naar aanleiding van de fusie met Appolaris. Er is voor gekozen om het ontwikkelde 'internal control framework' leidend te maken voor het aantoonbaar maken van 'in control' zijn over de eigen en de uitbestede processen.

8.1 De organisatie van het risicomanagement

Het bestuur van PMA hanteert een integrale risicobenadering, gebaseerd op het door DNB ontwikkelde framework 'FIRM' en aangevuld met risico-categorieën volgend uit het nieuwe toezichtkader ATM die van materieel belang kunnen zijn op het behalen van de strategische doelstellingen van het fonds. De effectiviteit van het integrale risicomanagement meten we aan de hand van het volwassenheidsmodel voor Integraal Risicomanagement (IRM) van DNB.

Het bestuur gebruikt het integrale risicomanagement model niet alleen om de kwaliteit van de besluitvorming te versterken, maar ook om zich een oordeel te vormen over de effectiviteit van de interne beheersing en de financiële verslaggeving. De uitvoering en effectieve werking van het integrale risicomanagement is geborgd in de governance van het fonds. PMA hanteert hierbij het zogenoemde 3 lines-of-defence model, waarbij de 1e lijn wordt gevormd door de risicodragers (het bestuur, de bestuurlijke commissies en het bestuursbureau), de 2e lijn wordt gevormd door de risicobeheerfunctie, de actuariële functie, de compliance officer en de

risicocommissie, en de 3e lijn door de interne auditfunctie.

Om doorlopend 'in control' te zijn ten aanzien van de eigen processen en de (onder)uitbestede processen, verlangt het bestuur van zijn uitbestedingspartners dat zij het beleid van PMA aantoonbaar naleven ('comply or explain'). Verder ziet de Raad van Toezicht toe op de risicobeheersing door het bestuur en beoordeelt de adequaatheid daarvan.

Het risicomanagement is gebaseerd op geïdentificeerde risico's die gemitigeerd of geaccepteerd kunnen worden. Voor vooraf niet-geïdentificeerde risico's heeft PMA een crisisplan, waarin staat beschreven welke processtappen moeten worden genomen om een crisis het hoofd te kunnen bieden. Een belangrijk element in deze aanpak is dat er in voorkomende gevallen een crisiscomité wordt gevormd met daarin de juiste ervaring en expertise vanuit het bestuur en het bestuursbureau. Indien nodig worden externe deskundigen ingeschakeld. Het crisiscomité adviseert het bestuur van PMA over de te nemen besluiten of onderneemt zelf actie voor zover dat past binnen het door het bestuur verstrekte mandaat.

8.2 Risicohouding

De risicohouding is de mate waarin PMA bereid is risico's te lopen om de doelstellingen van PMA te realiseren, rekening houdende met de kenmerken en doelstellingen van PMA. De risicohouding is na overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan bepaald.

Het Bestuur van PMA maakt in de risicohouding onderscheid naar een kwantitatieve en een intrinsieke risicohouding. De kwantitatieve risicohouding sluit aan bij de Pensioenwet en is ook terug te vinden in de ABTN.

De uitgangspunten van de kwantitatieve risicohouding worden periodiek samen met de sociale partners en het verantwoordingsorgaan herijkt. PMA is bereid risico te lopen om toeslagen van pensioenen te kunnen financieren. Het effect van eventuele veranderingen in de risicohouding is bij de uitgevoerde ALM-studie nader uitgewerkt en vervolgens in het beleid verwerkt. Hierbij is onder andere rekening gehouden met generatie-effecten. Randvoorwaarde hierbij is dat de wettelijke haalbaarheidstoets wordt gehaald. PMA hanteert als financiële risicomaatstaf het vereist eigen vermogen (VEV). Deze wettelijk vereiste buffer is een maat voor risicokarakteristieken van het beleggingsbeleid. Het beleggingsbeleid is een afspiegeling van de risicohouding van PMA en de strategische keuzes die het bestuur maakt.

Daarnaast is samen met de sociale partners en het verantwoordingsorgaan een risicohouding afgesproken die resulteerde in de afgesproken grenzen bij de haalbaarheidstoets. PMA hanteert een ondergrens voor het verwachte pensioenresultaat van 90%, met een maximale afwijking van de ondergrens in een slechtweersscenario van 45%. Dit wordt verder besproken in paragraaf 4.3.2.

De intrinsieke risicohouding is een belangrijke factor om de risicobereidheid voor financiële en niet-financiële risico's te bepalen. Dit wordt verder behandeld in paragraaf 8.5.

8.3 Verbeteringen in het risicomanagement

Eind 2021 is het risicomanagement beleid herzien, mede naar aanleiding van de uitgevoerde Eigen Risico Beoordeling, die in januari 2022 is afgerond en ingediend bij DNB. In 2022 heeft de risicocommissie een zelfevaluatie van het volwassenheidsniveau van risicomanagement binnen het fonds uitgevoerd, die is besproken met het bestuur. Hierbij is geconcludeerd dat risicomanagement binnen PMA op de relevante onderwerpen (risicocultuur/governance, risicostrategie en -beleid, en risicomanagementprocessen) op voldoende tot goed niveau functioneert. Deze conclusie is op basis van een onderzoek bevestigd door de sleutelfunctie Interne Audit. De evaluatie is in het bestuur behandeld en de uitkomsten vervolgens vastgesteld. Om het hoge niveau van risicomanage-

ment te bestendigen en verder te versterken zijn enkele aandachtspunten geformuleerd die zijn opgepakt en ook al deels als speerpunten voor 2022 waren gedefinieerd; versterken beheersing uitbestedingsrisico, verbeteren aantoonbaarheid risicomanagement (1e en 2e lijn) in de besluitvorming en periodiek aandacht geven aan nieuwe en opkomende risico's zoals cyber- en ESG-risico's.

8.4 Risicomanagement en integriteit

Aan de bestuursleden van PMA en aan de medewerkers van het bestuursbureau van PMA worden hoge eisen gesteld. Deze eisen betreffen niet alleen hun integriteit, maar hebben ook betrekking op vereisten ten aanzien van ervaring en opleiding. Zowel het bestuur als de medewerkers van het bestuursbureau en andere door het bestuur aangewezen verbonden personen ondertekenen jaarlijks de vastgestelde gedragscode. PMA wil geen vermenging van zakelijke en privébelangen. De gedragscode bevat onder meer gedragsregels op het gebied van belangenconflicten, geheimhouding, handel met voorkennis en oneigenlijke beïnvloeding. Dit alles draagt bij aan de integriteit van het fonds en bestendigt het vertrouwen van betrokken organisaties, belanghebbenden en derden in het fonds.

De naleving van de gedragscode wordt door de externe compliance officer bewaakt. PMA heeft HVG Law aangesteld als compliance officer. De compliance officer rapporteert ieder kwartaal over zijn bevindingen welke worden behandeld in de Compliance Commissie en vervolgens worden gerapporteerd aan het bestuur. Daarnaast worden de relevante beheersmaatregelen ter beheersing van het integriteitsrisico driemaandelijks getest.

8.5 Risicobeoordeling

De risicobereidheid wordt gedefinieerd als een functie van de intrinsieke risicohouding en risico-inschatting. De intrinsieke risicohouding geeft aan hoe het bestuur in de basis tegen risico's aankijkt. De intrinsieke risicohouding wordt periodiek door het bestuur van PMA bepaald aan de hand van een risicocategorisering. De uitkomsten zijn vastgelegd in risicokaarten.

Een overzicht van de door het bestuur vastgestelde intrinsieke risicohouding en de daaraan gelinkte risicobereidheid per risicocategorie is hieronder weergegeven.

Risicocategorie	Intrinsieke risicohouding	Risicobereidheid
A Matching – Renterisico	Avers	Midden
B Marktrisico	Zoekend	Midden
C Kredietrisico	Neutraal	Laag
D Verzekeringstechnisch risico	Avers	Laag
E Omgevingsrisico	Neutraal	Midden
F Operationeel risico	Avers	Laag
G IT/IB risico	Avers	Laag
H Uitbestedingsrisico	Avers	Laag
I Integriteitsrisico	Avers	Laag
J Juridisch risico	Avers	Laag

In 2022 is de risicotaxonomie van PMA herzien, op basis waarvan de risicocategorieën zijn verbijzonderd en/of uitgebreid met de categorieën strategisch risico, solvabiliteits- en liquiditeitsrisico en ESG-*risico*. Deze gewijzigde risicotaxonomie zal in 2023 worden geïmplementeerd.

De beheersmaatregelen die voor de diverse risicocategorieën zijn geformuleerd, en die bijdragen aan de beheersing van de risico's, worden driemaandelijks als onderdeel van het Internal Control Framework getest door de risicomangement functie (onderdeel bestuursbureau) en gerapporteerd via het risk dashboard. Indien het bestuur constateert dat de risicobereidheid wordt overschreden, wordt besloten om het betreffende risico waar mogelijk te verminderen dan wel additionele beheersmaatregelen te treffen.

Financiële risico's

A Matchingrisico

De dekkingsgraad van PMA is gevoelig voor schommelingen in de marktrente, valuta en inflatie, omdat de waarde van de verplichtingen in een andere mate dan de beleggingen veranderen. Het afdekken van het renterisico heeft een positief effect op de dekkingsgraad bij een dalende rente. Als de rente stijgt, profiteert PMA echter ook minder, omdat dan ook de waarde van de vastrentende waarden daalt. In de loop van het tweede kwartaal 2022 is de renteafdekking teruggebracht van 60% naar 40% van de verplichtingen (op marktrente basis).

Valutarisico wordt in beginsel in de vastrentende waarden portefeuille volledig afgedekt, en voor aandelen wereldwijd, (niet-)beursgenoteerd vastgoed, private equity en infrastructuur voor 75%. Inflatie*risico* is deels afgedekt doordat de rentepositie deels is afgedekt en daarnaast een deel van het vermogen van PMA is gealloceerd naar inflatiegerelateerde beleggingen.

Beheersmaatregelen

PMA mitigeert het renterisico door dit gedeeltelijk af te dekken met rentederivaten en vastrentende waarden. In 2022 is besloten om een vast afdekkingspercentage van 40% te hanteren. Voor het afdekken van valutarisico gelden strikte normen. Daarnaast wordt het rente- en valutarisico inzichtelijk gemaakt door het simuleren van marktschokken. Het liquiditeitsrisico samenhangend met de inzet van derivaten voor de afdekking van rente- en valutarisico wordt beheerst via liquiditeitsscenario's.

B Marktrisico

De waarde van de beleggingen wordt beïnvloed door de koersen op de financiële markten. Dit kunnen koersen van aandelen of obligaties zijn, maar ook valutakoersen, omdat PMA ook belegt in landen buiten de eurozone. Daarnaast kunnen de mate van illiquiditeit en mate van concentratie naar individuele bedrijven, sectoren en landen van invloed zijn op het marktrisico.

Beheersmaatregelen

PMA spreidt de beleggingen over verschillende beleggingscategorieën en verschillende regio's. Het valutarisico samenhangend met de beleggingscategorieën wordt deels afgedekt. Het beleggingsbeleid wordt verder toegelicht in hoofdstuk 7.

C Kredietrisico

Bedrijven waarin PMA belegt kunnen failliet gaan, de betrokken partijen kunnen hun financiële verplichtingen niet nakomen of de kredietwaardigheid van deze partijen kan verslechteren. De mate waarin deze risico's aanwezig zijn of materialiseren, hebben effect op de waardering van deze beleggingen. Verder heeft PMA voldoende liquide middelen bij financiële instellingen uitstaan om aan de eigen verplichtingen te voldoen. Deze financiële instellingen kunnen eveneens failliet gaan, waardoor PMA ook op deze partijen kredietrisico loopt.

Beheersmaatregelen

PMA heeft een stringent beleid ten aanzien van het kredietrisico. Voor obligaties en bedrijfsleningen zijn limieten gesteld ten aanzien van de krediet-ratings en PMA ontvangt onderpand als derivaten een positieve waarde hebben. Liquide middelen mogen alleen uitgezet worden bij partijen met een goede kredietwaardigheid. Beleggingsfondsen en beleggingsmandaten worden gescreend op de wijze waarop zij met kredietrisico omgaan.

D Verzekeringstechnisch risico

Verzekeringstechnisch risico is de mogelijke impact op de waarde van de pensioenverplichtingen als gevolg van onzekerheid in de actuariële grondslagen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Leven/sterfterisico – Het risico van onjuist veronderstelde sterfteverwachting.
- Arbeidsongeschiktheidsrisico – Het risico van onjuist veronderstelde arbeidsongeschiktheidskansen.

Beheersmaatregelen

Ter beheersing van het verzekeringstechnische risico hanteert PMA prudente grondslagen (risico-opslagen en periodieke toetsing van parameters) en laat het bestuur zich bijstaan door een adviserend actuaaris. Tevens ziet de sleutelfunctiehouder actuaariaat en de certificerend actuaaris toe op de juiste vaststelling en toepassing van grondslagen en berekeningen. Voor het sterfterisico worden actuele actuariële sterfte-

tabellen gebruikt en worden fonds/sectorspecifieke ervaringscijfers toegepast. De opslag in de premie voor arbeidsongeschiktheid jaarlijks geëvalueerd en indien nodig aangepast.

Niet-financiële risico's

De hieronder genoemde niet-financiële risico's zijn deels gebaseerd op de gewijzigde risicotaxonomie, die in 2023 verder zal worden geïmplementeerd.

E Omgevingsrisico

Omgevingsrisico is het risico als gevolg van van buiten PMA komende veranderingen en ontwikkelingen op grond van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat. Hierbij maken we onderscheid naar:

- Branche – het risico dat de positie van PMA wordt beïnvloed door activiteiten, acties en besluiten binnen de pensioensector en/ of toezichthouder.
- Stakeholders – het risico van conflicterende belangen van diverse stakeholders.
- Reputatie – het risico dat de positie van PMA verslechtert als gevolg van negatieve perceptie van het imago.

Beheersmaatregelen

De beheersing van omgevingsrisico is deels actief en deels reactief van aard. Het bestuur zorgt via kennis-sessies voor voldoende bewustzijn en kennis van ontwikkelingen in de sector zoals bijvoorbeeld het nieuwe pensioenstelsel en ESG. Het bestuur onderhoudt regelmatige contacten met diverse stakeholders zoals sociale partners en externe toezichthouders. Het fonds heeft een communicatiebeleid dat richtinggevend is voor kwalitatief goede informatie-uitwisseling met de deelnemers.

F Operationeel risico

Het risico samenhangend met de inrichting van processen. Hierbij onderkent PMA de navolgende subrisico's:

- Pensioenen – Het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de werkzaamheden van het bestuursbureau dat zich bezighoudt met pensioenen wordt geschaad.
- Datakwaliteit – Het risico dat de datakwaliteit niet voldoet aan de eisen welke PMA hieraan stelt.
- Datamanagement – Het risico dat het beheer van de data niet voldoet aan de eisen welke PMA hieraan stelt.

Beheersmaatregelen

Ter beheersing van het operationeel risico heeft het fonds een internal control framework ontwikkeld en ingevoerd. Driemaandelijks wordt de werking van de beheersmaatregelen getoetst en worden de uitkomsten hiervan aan de risicocommissie en het bestuur gerapporteerd. Aanvullend geeft de directeur een 'in control statement' af aan het bestuur.

G IT/IB-risico

Dit is het risico dat IT-systemen niet meer beschikbaar zijn of dat derden ongeoorloofd toegang hebben tot systemen en informatie van PMA. PMA maakt meer en meer gebruik van IT-systemen om deelnemers, werkgevers en het bestuur van informatie te voorzien. Deze systemen bevatten gevoelige informatie die waardevol kunnen zijn voor derden.

Beheersmaatregelen

Om de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van de in gebruik zijnde systemen te garanderen, zijn afspraken gemaakt met (gecertificeerde) systeemleveranciers, waarvan de naleving wordt bewaakt. Daardoor is de beschikbaarheid met een hoge mate van zekerheid gegarandeerd. In 2022 is een self-assessment uitgevoerd op de naleving van het beheersingsraamwerk informatiebeveiliging van DNB ('good practice informatiebeveiliging'). Uit het assessment bleek dat de belangrijkste IT-risico's in voldoende mate beheerst werden.

Het IT/IB-beleid zal in 2023 worden herzien, waarmee de risicobeheersing verder zal worden versterkt.

H Uitbestedingsrisico

PMA heeft veel activiteiten uitbesteed. Belangrijke uitbestedingspartners zijn Achmea Investment Management voor het vermogensbeheer en Visma Idella voor de levering van de pensioenapplicatie. Door de uitbestedingen is het fonds afhankelijk van de kwaliteit en de continuïteit van de dienstverlening van deze partijen.

Beheersmaatregelen

Om het uitbestedingsrisico te beheersen, heeft PMA afspraken gemaakt in de vorm van contracten en dienstverleningsoverzichten. De monitoring van de uitbestedingspartners vindt plaats binnen verschillende lagen van de organisatie en hierover wordt periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

Daarnaast hebben belangrijke uitbestedingsrelaties een ISAE 3402 type II of vergelijkbare assurance verklaringen, waarvan de scope de belangrijkste activiteiten afdekt. Indien er sprake is van onderuitbesteding, dan gelden hiervoor dezelfde criteria. Het uitbestedingsbeleid zal in 2023 worden herzien, waarmee de risicobeheersing verder zal worden versterkt.

I Integriteitsrisico

PMA heeft de beschikking over privacygevoelige informatie en belegt een aanzienlijk vermogen. De integriteit van PMA kan worden beïnvloed door niet-integere of onethische gedragingen.

Beheersmaatregelen

PMA heeft een gedragscode, die jaarlijks wordt getekend door bestuursleden en andere verbonden personen. PMA verlangt daarnaast dat de partijen waarmee het zaken doet tenminste een vergelijkbare gedragscode hanteren. PMA wordt hierbij ondersteund door een gespecialiseerd bureau (HvG Law). PMA heeft adequate maatregelen genomen om te voldoen aan de vereisten op grond van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Daarnaast onderschrijft PMA de Gedragslijn Verwerking persoonsgegevens pensioenfondsen van de Pensioenfederatie (vastgesteld in juli 2019).

In zijn algemeenheid geldt dat het doorvoeren van verbeteringen een continu proces is.

Fraude is een bijzonder aspect van integriteitsrisico. Fraude kan een gevaar vormen voor de integere en beheerste bedrijfsvoering. Daarom heeft PMA beheersmaatregelen getroffen om de kans op en de impact van fraude te beperken. Voor de beheersing van integriteitsrisico's in brede zin maakt het Pensioenfonds onderscheid tussen 'zachte' maatregelen zoals aandacht voor gedrag, cultuur en het bevorderen van gewenst gedrag en 'harde' maatregelen en normen (zoals vastgelegd in beleid, procedures en codes). Doel hiervan is het bevorderen van gewenst gedrag en cultuur door het Pensioenfonds en alle personen die hieraan verbonden zijn, inclusief de uitvoerders. Het bestuur het Pensioenfonds voert iedere driejaarlijks een uitgebreide systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA) uit om te bepalen of er (nieuwe) integriteitsrisico's zijn die een mogelijke bedreiging vormen voor het Pensioenfonds. In de tussentijd wordt een SIRA-light uitgevoerd. Daarnaast

wordt jaarlijks de beheersing van het integriteitsrisico beoordeeld. Naast integriteitsrisico's zoals cultuur & gedrag, corruptie (omkoping) en witwassen, maken fiscale fraude, interne fraude en externe fraude expliciet onderdeel uit van de SIRA.

Daarnaast kan fraude zich voordoen als gevolg van andere integriteitsrisico's, zoals: cybercrime en privacy risico. In 2023 zal wederom een uitgebreide SIRA worden uitgevoerd.

Voor de beheersing van de frauderisico's heeft het Pensioenfonds beheersmaatregelen geformuleerd. Voorbeelden van beleid van het Pensioenfonds zijn: gedragscode, regeling vermoeden integriteitsbeleid, integraal risicomanagementbeleid, screeningsbeleid, incidentenprocedure, beleid uitbesteding, informatie-beveiligingsbeleid, privacybeleid. In het Internal Control Framework zijn de belangrijkste controles in het kader van het frauderisico opgenomen en daarover wordt ieder kwartaal aan het bestuur gerapporteerd. In 2022 zijn geen fraude incidenten gemeld.

J Juridisch risico

Het risico samenhangend met wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van de rechtspositie van PMA, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn. Het juridisch risico wordt onderverdeeld in 4 categorieën:

- Wet- en regelgeving – het risico dat de werkwijze van PMA wordt beïnvloed dan wel niet meer houdbaar is als gevolg van veranderingen in wet- en regelgeving.
- Aansprakelijkheid – het risico dat PMA door een rechter aansprakelijk wordt gesteld voor (im) materiële schade van derden, onder andere als gevolg van het niet nakomen van contractuele voorwaarden.
- Nakoming contract – het risico dat de verplichting van derden jegens PMA, of van PMA jegens derden, voortvloeiend uit contracten, niet of onvoldoende worden nagekomen.
- Naleving – Het risico als gevolg van het niet voldoen van het beleid en/of de bedrijfsvoering van PMA aan wet- en regelgeving, alsmede de eigen voorgeschreven beleidskader, processen en procedures van de instelling.

Beheersmaatregelen

Actualiteiten rondom wet- en regelgeving staan regelmatig geagendeerd bij commissie- en bestuursvergaderingen. Contracten worden via een contractenregister bewaakt, en nieuwe contracten of contractherzieningen worden door een jurist getoetst. Nakoming van contracten wordt bewaakt via het uitbestedingsbeleid en daaraan gerelateerde procedures.

8.6 Uitvoeringsrapportage

Alle ontwikkelingen en activiteiten op het gebied van risicobeheersing, zijn gericht op het doorlopend 'in control' zijn van het bestuur. Het bestuur van PMA is eindverantwoordelijk voor de financiële positie van PMA en in dat kader ook voor de opzet, het bestaan en de werking van de risicobeheersings- en controle-systemen.

De risicobeheersings- en controlesystemen zijn erop gericht om een redelijke mate van zekerheid te bereiken ten aanzien van de identificatie en het beheersen van risico's, zowel bij PMA, als bij de partijen aan wie operationele activiteiten zijn uitbesteed. De systemen kunnen niet garanderen dat PMA de strategische, operationele en financiële doelen altijd behaalt, noch kunnen de systemen alle fouten van materieel belang, eventuele fraudegevallen en het niet voldoen aan alle relevante wet- en regelgeving volledig voorkomen. PMA heeft maatregelen getroffen die de kans op en de mogelijke impact van de genoemde risico's zoveel mogelijk beperken.

Daarbij is het van belang te realiseren dat de aard van de werkzaamheden van PMA met zich meebrengt dat sommige risico's, zoals de beleggingsrisico's en de gevolgen van demografische ontwikkelingen, buiten de invloedssfeer van PMA liggen.

Het bestuur voert het risicomanagement uit via een governance structuur, waarbij de verschillende operationele activiteiten aan commissies zijn toegewezen. Onder meer aan de hand van de integrale risicorapportage bespreekt het bestuur op kwartaalbasis de risicobeheersing binnen PMA als geheel. Bovendien doet de sleutelfunctiehouder risicobeheer driemaandelijks verslag over de effectiviteit van het risicobeheer van PMA.

De sleutelfunctiehouder interne audit, de sleutelfunctiehouder actuariaat, de onafhankelijk accountant en de certificerend actuaris, adviseren PMA naar aanleiding van bevindingen uit reguliere controlewerkzaamheden en specifieke onderzoeken.

Het bestuursbureau beschikt over een Internal Control Framework met procesbeschrijvingen, controles en rapportages, om een adequate risico-beheersing te waarborgen en te onderhouden. Interne audit verricht themagewijs onderzoek naar de opzet, bestaan en werking van beheersmaatregelen en eventuele overige thema's.

De resultaten van de beoordeling van het Internal Control Framework, inclusief de additionele beheersmaatregelen, bieden het bestuur voldoende zekerheid om te spreken van een integere en beheerste bedrijfsvoering.

9

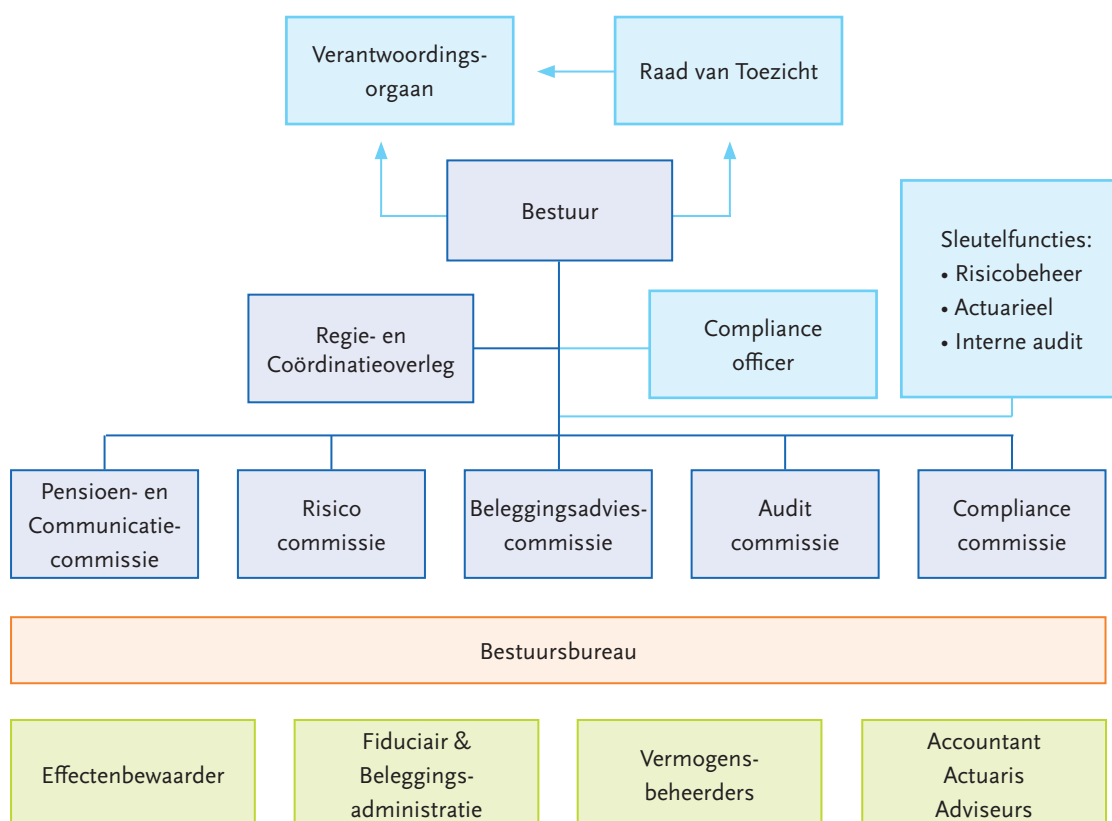
Governance van het pensioenfonds

PMA heeft een paritair bestuursmodel, waarbij de benoeming van de bestuursleden plaatsvindt op voordracht van werkgevers- en werknemersorganisaties in de branche. De Raad van Toezicht houdt intern toezicht. Aan het verantwoordingsorgaan wordt verantwoording afgelegd. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan een adviesrol. PMA is zodanig georganiseerd dat de uitvoering van de pensioenregelingen en het beheer van het vermogen op een adequate en gecontroleerde manier plaatsvinden. Bij de inrichting van het fonds is zo veel

mogelijk aangesloten bij de normen van de Code Pensioenfondsen. Waar dat niet zo is, wordt dit toegelicht in dit verslag conform het 'pas toe of leg uit' beginsel.

Hieronder is in een schema weergegeven hoe PMA in 2022 georganiseerd is (licht en donkerblauw zijn bestuurlijke organen, oranje is het bestuursbureau en groen zijn externe partijen). Het fiduciair management wordt verzorgd door Achmea Investment Management.

SCHEMA 1 – ORGANOGRAM PMA IN 2022

9.1 Bestuur en bestuurscommissies

Het bestuur van PMA bestaat uit tenminste acht en maximaal negen leden. In 2022 bestond het bestuur uit vier leden die door werkgeversorganisaties zijn voorgedragen, drie leden die door werknemersorganisaties zijn voorgedragen, een gekozen bestuurslid (vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden) en een onafhankelijk bestuurslid met specifieke deskundigheid op het gebied van risicomanagement. Huub Overgaag, het gekozen bestuurslid namens pensioengerechtigden, trad per 10 april 2022 af conform het rooster van aftreden; zijn termijn van vier jaar was voltooid. Vooruitlopend hierop zijn er eind 2021 verkiezingen gehouden. Hieruit is Janneke Karman-Oude Kotte gekozen. Met haar is een inwerktraject afgesproken, teneinde haar geschiktheid op niveau A te brengen. Zodra dit niveau behaald is, kan de benoemingsprocedure van Janneke Karman-Oude Kotte als bestuurslid worden gestart. Voor wat betreft de in 2021 al openstaande vacature in het bestuur voor een bestuurslid namens werknemersorganisatie FNV, is per 29 september 2022 Shantinella Mariano tot bestuurslid benoemd. Shantinella Mariano draaide al sinds december 2021 als toehoorder met inwerktraject mee met de bestuurs- en commissievergaderingen. Bestuurslid Joris van Basten Batenburg, voorgedragen door FNV, is per 25 februari 2022 voor zijn derde en laatste termijn van vier jaar herbenoemd. De complete lijst met bestuurders is in de bijlage Personalialia opgenomen.

Het bestuur is belast met het besturen van PMA. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor al wat door of namens PMA wordt gedaan of nagelaten. Bestuursleden besteden tenminste één dag per week aan PMA, waarbij de secretaris dat voor twee dagen doet en de voorzitter voor drie dagen. Het bestuur heeft diverse adviescommissies ingesteld, die onder meer tot taak hebben om besluiten die het bestuur moet nemen voor te bereiden. Deze commissies rapporteren aan het bestuur met ondersteuning van een ambtelijk secretaris vanuit het bestuursbureau. Het bestuur wordt daarnaast ondersteund door de directeur van het bestuursbureau en door de directiesecretaris.

Voor bijzondere onderwerpen stelt het bestuur ad hoc stuur- of werkgroepen samen. In 2022 was dit, net als het voorgaande jaar de projectgroep nieuw pensioenstelsel.

Regie- en Coördinatieoverleg (RCO)

Het Regie- en Coördinatieoverleg, bestaande uit de voorzitter en de secretaris van het fonds en de directeur van het bestuursbureau, houdt zich bezig met de procedurele voorbereiding van (de agenda van) de bestuursvergaderingen en het opvolgen van de bestuursbesluiten. Daarnaast is het RCO het eerste aanspreekpunt voor de Raad van Toezicht, het verantwoordingsorgaan, cao-partijen, DNB, AFM en andere bij PMA betrokken partijen. Het RCO heeft geen (gemandateerde) beslissingsbevoegdheid wat betreft beleidszaken.

Het RCO bestond in 2022 uit Remco Velasquez, voorzitter, Iris Blankers, secretaris, en de directeur van PMA; dat was tot 1 november 2022 Aldrik Venemans en vanaf 1 december 2022 Johan van der Tas.

Pensioen- en Communicatiecommissie (PCC)

De Pensioen- en Communicatiecommissie bestaat uit bestuursleden en houdt zich onder meer bezig met het pensioen- en het uitvoeringsreglement, toekenning van pensioenrechten, premievaststelling en communicatie.

De PCC bestond in 2022 uit de bestuursleden Huub Overgaag (tot en met april), Sjoerd Veenstra, Joris van Basten Batenburg, Shantinella Mariano en kandidaat-bestuurslid Janneke Karman-Oude Kotte. Huub Overgaag was tot 10 april voorzitter van de PCC; daarna is zijn rol overgenomen door Sjoerd Veenstra.

Beleggingsadviescommissie (BAC)

De Beleggingsadviescommissie, bestaande uit bestuursleden en externe deskundigen, adviseert het bestuur over het beleggingsbeleid en ziet toe op de uitvoering daarvan.

De BAC bestond in 2022 uit de bestuursleden Remco Velasquez, Iris Blankers en Fons Bakker en de extern deskundigen Peter Mannaert en Piet Roelandt. Peter Mannaert is voorzitter van de BAC.

Risicocommissie (RC)

De Risicocommissie, bestaande uit bestuursleden en de sleutelfunctiehouder risicobeheer, adviseert het bestuur op het gebied van risicomanagementbeleid en bewaakt de effectieve invulling daarvan.

De RC bestond in 2022 uit de bestuursleden Ton Teitsma, Joris van Basten Batenburg en Marcel de Wit en de sleutelfunctiehouder risicobeheer Ronald Sijsenaar (Probability & Partners). Ton Teitsma is voorzitter van de RC.

Auditcommissie

De auditcommissie bestaat uit bestuursleden en de sleutelfunctiehouder Interne audit en geeft input aan en houdt toezicht op de controle van het jaarwerk van PMA en ziet toe op de werkzaamheden van de interne auditfunctie.

De auditcommissie bestond in 2022 uit de bestuursleden Remco Velasquez Ton Teitsma, en Sjoerd Veenstra de sleutelfunctiehouder Interne audit Marc van Heese (ARC People). Remco Velasquez is voorzitter van de auditcommissie.

Compliance commissie

De compliance commissie bestaat uit bestuursleden, de compliance officer en de sleutelfunctiehouder risicobeheer, onderhoudt en bewaakt de toepassing van de gedragscode en houdt zich bezig met compliance/integriteit in de breedste zin van het woord.

De compliance commissie bestond in 2022 uit de bestuursleden Remco Velasquez en Ton Teitsma, compliance officer Bianca van Tilburg (HVG Law) en de sleutelfunctiehouder risicobeheer Ronald Sijsenaar. Remco Velasquez was tot eind december 2022 en Ton Teitsma is vanaf 1 januari 2023 voorzitter van de compliance commissie.

9.2 Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan (VO) bestaat uit vijf werknemersleden (benoemd door werknemersorganisaties), twee werkgeversleden (benoemd door werkgeversorganisaties) en één gekozen vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden. In 2022 is het gekozen lid van het VO namens pensioengerechtigden, Bea van der Linden, afgetreden. Ook voor het VO zijn derhalve verkiezingen gehouden. Uit deze verkiezingen is Diny Nauta-Heuvelink gekozen, waarna zij per 1 juli 2022 als lid van het VO aan de slag is gegaan. Verder is Sonja Terlouw, lid namens het FNV, door het FNV in 2022 herbenoemd; dit is haar laatste termijn van vier jaar.

Het VO geeft jaarlijks een oordeel over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur gevoerde beleid, de door het bestuur gemaakte beleidskeuzes en het door de Raad van Toezicht gehouden toezicht. In 2022 is door het bestuur 13 keer advies gevraagd aan het verantwoordingsorgaan, onder meer over het Uitvoeringsreglement, de wijzigingen in de benoemingsprocedure van VO-leden, het functie-

profiel voor een nieuw lid van de Raad van Toezicht, de benoeming van twee leden van de Raad van Toezicht, de pensioenpremie, het communicatiebeleidsplan 2023, de communicatie over het bedrag in eens en over het NPS en wijzigingen in het uitvoeringsreglement.

De complete lijst met leden van het verantwoordingsorgaan is in de bijlage Personalialia opgenomen.

9.3 Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestaat uit drie onafhankelijke leden en heeft tot taak het toezicht houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds en het bestuur met raad ter zijde staan. De Raad van Toezicht bestond in 2022 uit Jos Berkemeijer, Inge Nijhuis en Margeet Oostenbrink, zijnde voorzitter van de raad. Margreet Oostenbrink heeft deze functie om persoonlijke redenen per 8 augustus 2022 neergelegd. Omdat per 1 januari 2023 Jos Berkemeijer definitief aftredend is, was hiervoor al een wervingsprocedure opgestart. De vacature ontstaan door het vertrek van Margreet, is in deze wervingsprocedure meegenomen. Eind 2022 heeft dit geresulteerd in kandidaten Anne Laning en Edwin de Jong. Beide heren zijn met instemming van DNB per 9 januari 2023 benoemd. Inge Nijhuis is vanuit de raad tot voorzitter benoemd; DNB heeft hier per 17 november 2022 haar instemming op gegeven.

De Raad van Toezicht heeft in 2022 regelmatig vergaderd, onderling maar ook met het bestuur en het verantwoordingsorgaan. De Raad van Toezicht is in 2022 8 keer om goedkeuring gevraagd, onder meer over de geschiktheidsmatrix van de Raad van Toezicht, de benoeming respectievelijk herbenoeming van twee bestuursleden, functieprofielen voor bestuursleden en Raad van Toezicht leden, wijziging capaciteitsinvulling van de sleutelfunctie risicobeheer vanaf 2023 en de toezichtvisie.

9.4 Sleutelfuncties

PMA heeft sinds 2020 de sleutelfuncties als volgt ingericht:

- Sleutelfunctiehouder actuarieel – Rob Schilder, Willis Towers Watson
- Sleutelfunctiehouder risicobeheer – Ronald Sijsenaar, Probability & Partners
- Sleutelfunctiehouder interne audit – Marc van Heese, ARC People

De sleutelfunctievervullers zijn:

- Sleutelfunctievervuller actuarieel – Rob Schilder, Willis Towers Watson
- Sleutelfunctievervuller risicobeheer – Ronald Sijsenaar, Probability & Partners
- Sleutelfunctievervuller interne audit – Edward Mulder, Mazars

In 2022 heeft hier geen wijziging in plaatsgevonden.

9.5 Bestuursbureau

Het bestuursbureau verricht diverse werkzaamheden, waaronder de pensioenadministratie, de bestuursondersteuning en een deel van het risicomanagement. Op het gebied van beleggingsbeleid is er binnen het bestuursbureau een adviseur vermogensbeheer actief. Deze adviseur vermogensbeheer werkt nauw samen met Achmea Investment Management B.V. (Achmea IM) zijnde de fiduciair beheerder.

Het bestuursbureau rapporteert per kwartaal schriftelijk aan het bestuur, net zoals Achmea IM dat doet.

9.6 Klachten

In 2022 zijn vier klachten geregistreerd bij PMA. Eén klacht betreft een onjuiste aanspreekvorm in een brief en het beleid rondom het uitruilen van het partnerpensioen. Het bestuur van PMA heeft besloten om het beleid rond uitruil partnerpensioen niet te wijzigen. Dit besluit is met de klager kortgesloten. Voor de onjuiste aanspreekvorm zijn excuses aangeboden. Een tweede klacht gaat over de methode van indexatie en het invaren van de pensioenrechten van deelnemer in het nieuwe stelsel. PMA heeft deelnemer een brief gestuurd en geïnformeerd over het proces rond invaren van pensioenen.

Een derde klacht van een deelnemer is een vervolg op een klacht die reeds in 2020 is ingediend. Deze mevrouw meende dat zij aanspraak kon maken op partnerpensioen van haar overleden partner. Zij voldeed echter niet aan de voorwaarden. Deze klacht is in de PCC besproken en mevrouw is per brief geïnformeerd. Het dossier is afgerond. De vierde klacht komt van een werkgever die zich ergerde aan de toon van een aanmaningsbrief betalingsherinnering. Met deze werkgever is contact geweest en hem is toegezegd dat de brieven worden herzien.

Bij PMA zijn in reactie op de e-nieuwsbrieven enkele tientallen reacties binnengekomen op het feit dat PMA geen indexatie heeft aangekondigd. Deze mensen zijn allemaal van een reactie voorzien.

PMA heeft in 2022 meegedaan aan de audit van 'Het Gouden Oor', naar aanleiding van de Gedragslijn van de Pensioenfederatie 'Goed omgaan met Klachten'. PMA heeft kritisch gekeken naar de wijze waarop deelnemers uitingen van ongenoegen, klachten en complimenten kenbaar kan maken bij PMA. In 2023 wordt een klachtenbeleidsplan opgesteld en zal ook het klachtenreglement worden aangepast aan de nieuwe wetgeving en de Gedragslijn. Hierbij zal ook de wijze van registratie van uitingen van ongenoegen en geëscaleerde klachten aangepast worden.

9.7 Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. De normen in de Code zijn leidend, maar de Code laat ruimte voor eigen verantwoordelijkheid van het pensioenfondsbestuur in de (beleids)keuzes die het maakt. Het doel van de Code is het bewustzijn van 'goed pensioenfondsbestuur' te stimuleren bij alle organen van het fonds, met het doel dat toepassing van de Code 'in de genen komt te zitten'. Het is om die reden dat een pensioenfonds in het jaarverslag mededeling doet over de naleving van de normen zoals neergelegd in de Code Pensioenfondsen. Als een pensioenfonds de normen uit de Code niet heeft toegepast of toepast, doet het daarvan in het jaarverslag gemotiveerd opgave, het zogenaamde 'pas toe of leg uit' beginsel.

De Code Pensioenfondsen is onderverdeeld in 8 thema's. PMA geeft per thema aan hoe hieraan wordt voldaan. Daar waar niet aan bepaalde normen,

vallend onder deze 8 thema's wordt voldaan, geeft PMA per norm uitleg waarom hier (nog) niet aan wordt voldaan.

Thema 1 – Vertrouwen waarmaken – het bestuur draagt verantwoordelijkheid voor het in haar gestelde vertrouwen. Dit blijkt uit adequate beleids- en verantwoordelijkheidscyclus, evenwichtige belangenafweging, het vastleggen van overwegingen bij het nemen van besluiten, verantwoord beleggingsbeleid en zorgvuldig risicomanagement.

Thema 2 – Verantwoordelijkheid nemen – het bestuur zorgt voor een duidelijke taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitbesteding en neemt zijn verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling.

Thema 3 – Integer handelen: het bestuur bevordert een cultuur van integriteit en compliance, door o.a. een eigen gedragscode en een externe compliance officer te hebben en door per kwartaal van alle verbonden personen een verklaring te vragen dat men zich aan de gedragscode gehouden heeft.

Thema 4 – Kwaliteit nastreven: het fonds stelt hoge kwaliteitseisen, voert daar beleid op en is een 'lerende organisatie'. Dit doet het bestuur o.a. door een zorgvuldige besluitvormingsprocedures te hanteren en door jaarlijks een zelfevaluatie uit te voeren.

Thema 5 – Zorgvuldig benoemen: bij dit thema is er een aantal normen waar het fonds van de Code Pensioenfondsen afwijkt.

Thema 6 – Gepast belonen: het fonds voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid, gericht op kwaliteit, continuïteit en consistentie.

Thema 7 – Toezicht houden en inspraak waarborgen: het bestuur is van mening dat intern toezicht bijdraagt aan het functioneren van het fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering. Het bestuur is blij met een goed functionerende Raad van Toezicht, verantwoordingsorgaan en waardeert de controles door de externe accountant en actuaris.

Thema 8 – Transparantie bevorderen: het fonds streeft openheid na, communiceert over visie, strategie en risico's en legt verantwoording af over gevoerd beleid.

In 2022 is de Code Pensioenfondsen onderwerp van een speciale themasessie van het bestuur geweest. Naar aanleiding van deze themasessie is de Code Pensioenfondsen zowel binnen het bestuur als in overleggen met de overige organen van PMA onderwerp van gesprek geweest.

De gedragscode is in 2022 gewijzigd in die zin dat er aandacht is voor het gebruik van social media in relatie tot de rol van verbonden persoon/insider bij PMA.

Naleving code pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen kent acht normen (van de 65) die altijd om een toelichting vragen, de zogenoemde 'rapportagenormen'. Het bestuur licht in Bijlage 1.4 deze acht rapportagenormen toe. Daar waar niet aan bepaalde normen, vallend onder de bovenstaande acht thema's wordt voldaan, wordt onderstaand per norm uitleg geven waarom hier (nog) niet aan wordt voldaan.

In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen (norm 33)

Met de benoeming van bestuurslid Shantinella Mariano heeft het bestuur twee vrouwen, die tevens jonger dan 40 jaar zijn, in zijn midden. Bij het verantwoordingsorgaan schort het echter nog aan leden onder de 40 jaar. In 2022 heeft het verantwoordingsorgaan voor een tweetal vacatures die in 2023 ontstaan, hiertoe wel een zinsnede in het competentieprofiel opgenomen. Het bestuur hoopt dat dit het gewenste effect zal hebben.

PMA streeft naar een goede afspiegeling van belanghebbenden in zijn bestuur en in het verantwoordingsorgaan. PMA stelt bij vacatures aan de voordragende organisaties dan ook steeds expliciet de vraag rekening te houden met het door PMA geformuleerde diversiteitsbeleid. PMA heeft specifieke communicatiemiddelen ontwikkeld bedoeld om jongeren/vrouwen voor het bekleden van een functie binnen het fonds te interesseren. Dit kan een functie binnen het bestuur zijn of binnen het verantwoordingsorgaan.

De samenstelling van de verschillende bestuursorganen is als volgt:

TABEL 25 – SAMENSTELLING BESTUURSORGANEN

	Geslacht		Leeftijd				
	Man	Vrouw	20 tot 40	40 tot 50	50 tot 60	60 tot 70	70 tot 80
Bestuur	6	3	2	0	1	5	1
Verantwoordingsorgaan	4	4	0	0	2	5	1
Raad van Toezicht	2	1	0	1	2	0	0

Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening met bij het opstellen van de competentievisie (norm 35)

In norm 35 staat dat het verantwoordingsorgaan rekening houdt met het diversiteitsbeleid bij het opstellen van de competentievisie. Dit proces liep bij PMA anders. Zo werd de competentievisie door het bestuur van PMA vastgesteld nadat het verantwoordingsorgaan om input was gevraagd. In 2022 is deze procedure gewijzigd in die zin dat het verantwoordingsorgaan de competentievisie opstelt, het bestuur vervolgens om goedkeuring wordt gevraagd, waarna het verantwoordingsorgaan de competentievisie als zodanig vaststelt.

Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf (norm 39).

Bij PMA is de situatie nog conform artikel 115 lid 6 Pensioenwet en worden de leden, behoudens het gekozen lid namens pensioengerechtigden, benoemd door werknemers- en werkgeversverenigingen in plaats van door het bestuur. Dit onderwerp is in 2022 met het verantwoordingsorgaan besproken en staat voor 2023 op de agenda om statutair en vervolgens reglementair te wijzigen.

9.8 Certificering, controle en compliance

De (extern) certificerend actuaaris van het fonds controleert jaarlijks onder meer of de technische voorzieningen, conform de grondslagen van het fonds, toereikend zijn vastgesteld. Het fonds heeft Willis Towers Watson als certificerend actuaaris benoemd. De verklaring van de actuaaris is opgenomen in de Overige gegevens van dit verslag.

De externe accountant controleert jaarlijks de onder verantwoordelijkheid van het bestuur opgestelde jaarrekening. Het fonds heeft PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. als extern accountant benoemd. De verklaring van de externe accountant is opgenomen in de Overige gegevens van dit verslag.

De (externe) compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode waarover ieder kwartaal gerapporteerd wordt. HVG Law LLP was ook in 2022 de compliance officer van PMA. De compliance officer heeft op 31 mei 2022, 27 augustus 2022, 9 december 2021 en 9 maart 2023 aan het bestuur zijn bevindingen over 2022 gerapporteerd. De externe compliance officer heeft de 53 verbonden personen van PMA na afloop van ieder kwartaal in 2022 digitaal aangeschreven en heeft van alle verbonden personen de Verklaring inzake naleving van de gedragscode ontvangen. Hiermee hebben alle verbonden personen verklaard dat zij de Gedragscode hebben nageleefd in 2022. De compliance officer heeft van de alle insiders na afloop van ieder kwartaal in 2022 de Verklaring inzake ontvangst en naleving

van de insiderregeling ontvangen. Hiermee hebben alle insiders verklaard dat zij de insiderregeling hebben ontvangen en hebben nageleefd in 2022.

In 2022 zijn alle gedragsregels nageleefd. Het bestuur is tevreden hoe compliance goed leeft binnen PMA.

Bestuurlijke boetes en aanwijzingen

In het verslagjaar is geen sprake geweest van:

- Het opleggen van dwangsommen en boetes door de toezichthouder.
- Een aanwijzing van de toezichthouder als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet.
- De aanstelling van een bewindvoerder door de toezichthouder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet.
- De beëindiging van de situatie, als bedoeld in artikel 172 van de Pensioenwet, waarin de bevoegdheidsuitoefening van alle of bepaalde organen van een pensioenfonds is gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

In het verslagjaar is sprake geweest van een herstelplan als bedoeld in artikel 138 van de Pensioenwet.

9.9 Geschiktheidsbevordering

Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Het bestuur toetst de geschiktheid van de bestuursleden bij het aantreden en via evaluaties gedurende het bestuurslidmaatschap. Voor iedere vacature in het bestuur wordt een functieprofiel opgesteld, op basis van de competenties en eisen die aan een lid van de betreffende commissie worden gesteld en mede op basis van de geschiktheidsmatrix van het bestuur als geheel. Verder stelt het bestuur jaarlijks een geschiktheidsplan op, met zowel individuele als collectieve ontwikkeldoelen. In de periodieke zelfevaluatie wordt door het bestuur onder meer de effectiviteit van de uitkomsten van dit plan nader bekeken.

9.10 Beloningsbeleid

Het beloningsbeleid is in 2022 niet gewijzigd. PMA betaalt leden van het bestuur en de Raad van Toezicht uitsluitend vaste vergoedingen en geen variabele beloningen. Deze vergoeding is gebaseerd op de verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijd die een lid geacht wordt aan het fonds te besteden. De standaard jaarvergoeding voor een bestuurder bedraagt € 25.000 per jaar (op basis van één dag in de week). De secretaris krijgt vergoeding voor twee dagen in de week, de voorzitter voor drie dagen. De bestuurder die voorzitter is van een permanente beleidscommissie ontvangt een toeslag van € 2.500, tenzij de laatste tevens RCO-lid is. Kandidaat-bestuursleden ontvangen een vacatievergoeding voor de bijgewoonde vergaderingen bij het fonds.

De jaarlijkse vergoeding voor leden van de Raad van Toezicht bedraagt € 12.500, waarbij de voorzitter een toeslag van € 2.500 ontvangt. Samengevat ziet het beloningsschema er als volgt uit.

TABEL 26 – BESTUURSVergoeding per jaar, in €

Funcie	2022	2021
Voorzitter bestuur	75.000	75.000
Lid bestuur	25.000	25.000
Lid bestuur/RCO	50.000	50.000
Lid bestuur/voorzitter commissie	27.500	27.500
Voorzitter Raad van Toezicht	15.000	15.000
Lid Raad van Toezicht	12.500	12.500

De totale bestuursvergoedingen over 2022 en 2021 waren als volgt:

TABEL 27 – VERGOEDING BESTUUR, IN €

Naam	Periode	VTE	Functie	Totaal 2022	Totaal 2021
Dhr. drs. A.J.M. Bakker	2021-2022	0,2		25.000	25.000
Dhr. J.H.M. van Basten Batenburg *	2021-2022	0,2		25.000	25.000
Mw. I.J. Blankers MSc	2021-2022	0,4	secretaris	50.000	50.000
Dhr. Mr. H.C.J. Overgaag	2021-2022	0	t/m april voorzitter PCC	7.631	27.500
Dhr. T. Teitsma RA	2021-2022	0,2	voorzitter RC	27.500	27.500
Dhr. ing S. Veenstra *	2021-2022	0,2	voorzitter PCC	26.667	25.000
Dhr. R.A. Velasquez	2021-2022	0,6	voorzitter	75.000	75.000
Dhr. drs. M.G.A.B. de Wit AAG	2021-2022	0,2		25.000	25.000
Mw. S.A. Mariano */ **	2022	0,2		16.400	-
Mw. J. Kaman-Oude Kotte **	2022	0,2		9.225	-
Totaal		2,4		287.423	280.000

* De vergoeding wordt afgedragen aan zijn werkgever.

** De vergoeding kandidaatsbestuursleden is/was op basis van vacatiegeld.

De totale RvT vergoeding over 2022 en 2021 was als volgt:

TABEL 28 – RVT VERGOEDING, IN €

Naam	Periode	VTE	Functie	Totaal 2022	Totaal 2021
Mw. E.L. Snoeij	2021	0	voorzitter t/m '21	0	15.000
Mw. M.R. Oostenbrink	2022	0	voorzitter t/m aug. '22	7.500	-
Dhr. J.N. Berkemeijer AAG	2021-2022	0,1		12.500	12.500
Mw. drs. I.A. Nijhuis MMS	2021-2022	0,1	voorzitter vanaf nov. '22	13.333	12.500
Dhr. E. de Jong AAG *	2022	0	vanaf jan. '23	2.050	-
Dhr. drs. A. Laning RA RC *	2022	0	vanaf jan. '23	2.665	-
Totaal		0,2		38.048	40.00

* De vergoeding kandidaats-RvT-leden is op basis van vacatiegeld.

Voor leden van het verantwoordingsorgaan wordt op eigen verzoek het SER-systeem gevolgd, wat inhoudt dat vacatievergoedingen worden uitbetaald op basis van het bijwonen en duur van vergaderingen.

Den Haag, 6 juni 2023

Het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken,

Dhr. drs. A.J.M. (Fons) Bakker
 Dhr. J.H.M. (Joris) van Basten Batenburg
 Mw. I.J. (Iris) Blankers MSc, secretaris
 Mw. S.A. (Shantinella) Mariano BSc CPE
 Dhr. T. (Ton) Teitsma RA
 Dhr. ing S. (Sjoerd) Veenstra
 Dhr. R.A. (Remco) Velasquez, voorzitter
 Dhr. drs. M.G.A.B. (Marcel) de Wit AAG

TOEZICHT ■ 2022

Verklaring van het Verantwoordingsorgaan

Oordeel Verantwoordingsorgaan Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA) over het door het Bestuur in 2022 gevoerde beleid.

Werkwijze Verantwoordingsorgaan

Het is de taak van het Verantwoordingsorgaan (VO) om de kwaliteit van het door het Bestuur gevoerde beleid te toetsen. Het Bestuur van het pensioenfonds legt hiertoe verantwoording af aan het VO. Het oordeel van het VO is gebaseerd op de informatie zoals die door het Bestuur en het bestuursbureau aan het VO ter beschikking is gesteld. Deze informatie is verkregen door zowel rechtstreeks contact met het Bestuur (of bestuursleden) alsook met vertegenwoordigers van PMA. Tevens heeft het VO meermaals met de Raad van Toezicht (RvT) overleg gevoerd, en daarnaast met de certificerend actuaris en de controlerend accountant inzake de jaarstukken. In mei 2023 hebben het Bestuur en de RvT verantwoording afgelegd aan het VO over het in 2022 gevoerde beleid en uitvoering van werkzaamheden.

Het VO heeft zich het afgelopen jaar, naast de wettelijke taken en verantwoordelijkheden, gericht op drie vooraf vastgestelde speerpunten: de fondscommunicatie, de toekomst van het fonds in relatie tot het nieuwe pensioenstelsel en aandacht voor datahuishouding en datakwaliteit.

Daarnaast heeft het VO een aantal kennissessies bijgewoond op het gebied van uitkomsten ALM en rente hedge, visie en strategie, ESG, en NPS in relatie tot evenwichtige belangenafweging.

Het VO kwam in het verslagjaar 2022 zeven maal bijeen, waaronder drie vergaderingen met (een delegatie van) het Bestuur en drie maal met de RvT.

Governance

Om de – soms moeizame – besluitvorming over moeilijke onderwerpen te structureren hanteert het Bestuur het BOB bestuursmodel. BOB staat voor beeldvorming – oordeelsvorming – besluitvorming. Het BOB-model moet helpen om effectief door het proces heen te gaan van probleem of uitdaging naar besluit of oplossing. Het VO stelt vast dat het Bestuur steeds vaardiger wordt in het hanteren van dit model. Het functioneren van de interne stuurgroep die is belast met de invoering van het nieuwe pensioenstelsel (NPS), wordt door het VO als inspirerend, voortvarend en constructief ervaren, evenals de

gezamenlijke kennissessies die over dit onderwerp worden gehouden.

Een delegatie van het VO heeft zitting genomen in de selectiecommissie voor het werven van twee leden voor de RvT. Tijdens dit proces is een positief advies uitgebracht inzake de functieprofielen van de vacant gekomen posities. Na het doorlopen van het selectieproces is door het VO een bindende voordracht gedaan aan het Bestuur voor het benoemen van Anne Laning als opvolger van Margreet Oostenbrink en Edwin de Jong als opvolger van Jos Berkemeijer. Ten slotte heeft het VO positief geadviseerd over de benoeming van Inge Nijhuis als voorzitter van de RvT.

In het afgelopen jaar zijn er de nodige uitdagingen geweest op het personele vlak binnen het bestuursbureau, het Bestuur en de RvT. Nu alle relevante vacatures zijn ingevuld, concludeert het VO dat het fonds in staat is geweest om kwalitatief hoogwaardige krachten aan te trekken.

Pensioen en Communicatie

Communicatie richting de deelnemers van het fonds vormt een belangrijk aandachtsgebied van het VO. In het communicatiebeleid wordt nog veel gesproken in termen van 'we werken aan'. Het VO heeft meerdere keren gesproken met bestuur en communicatiemanager over het uitvoeren van concrete acties. Ook is het VO van mening dat de communicatie rondom het NPS wat laat op gang komt. Een en ander heeft geresulteerd in een werkplan communicatie waarin concrete acties zijn beschreven. Ook heeft het VO aangedrongen op het verder uitwerken van de client facing en om rekenvoorbeelden te hanteren om de impact van de stelselwijziging voor verschillende leeftijdscategorieën inzichtelijk te maken.

Financieringsbeleid

Conform het premiebeleid is de pensioenopbouw voor 2023 berekend op basis van realistische parameters. Uitgaande van deze parameters is een fiscaal maximum opbouwpercentage van 1,76% mogelijk. Dit sluit aan bij het uitgangspunt van het premiebeleid om naar een stabiele premie en pensioenopbouw te streven. Het VO heeft ingestemd met dit bestuursbesluit.

Het VO betreft het besluit van sociale partners om de pensioenpremie voor 2023 te verlagen naar 28,44% in plaats van de door het Bestuur voorgestelde 30,45%. Echter onderschrijft het VO de gehanteerde uitgangspunten van het Bestuur om aan deze wens gehoor te geven.

Gezien de financiële positie van het fonds kan er ook in 2023 helaas geen sprake zijn van indexatie. De beleidsdekkingsgraad en de actuele dekkingsgraad waren eind 2022 voor de achtste keer lager dan de minimale vereiste dekkingsgraad. Door gebruik te maken van de vrijstellingsregeling voor 2022 heeft het bestuur besloten om de pensioenen voor 2023 niet te korten. De keuze voor het niet korten is onderbouwd door te toetsen aan het evenwichtigheidskader.

Het VO spreekt wel haar zorg uit over de financiële positie van het fonds en de ontstane cumulatieve indexatieachterstand van circa 30%.

Beleggingsbeleid

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) is een belangrijk thema voor het VO. Het afgelopen jaar heeft het Bestuur verdere invulling gegeven aan de uitvoering van MVB. Hiervoor is een partnership aangegaan met fiduciair vermogensbeheerder Achmea IM.

In een gezamenlijk sessie heeft het Bestuur het VO meegenomen in het proces en is de overtuiging en ambitie van het fonds inzichtelijk gemaakt. De ESG meter geeft inzicht in de ESG-score, klimaat risico's en controverses.

Relatie Verantwoordingsorgaan met Bestuur en Raad van Toezicht

In 2022 is op een constructieve en open wijze samen gewerkt en gecommuniceerd met zowel het Bestuur als de Raad van Toezicht. Zo is bij elke vergadering van het VO deels een afvaardiging van het Bestuur aanwezig om geagendeerde onderwerpen en de besluitvorming hieromtrent toe te lichten. Daarnaast wordt na elke bestuursvergadering een voorzitters-overleg tussen de bestuursorganen belegd om de besproken onderwerpen toe te lichten.

Het Bestuur, de RvT en het VO concludeerden in een gezamenlijke sessie waarin de wederzijdse verwachtingen werden uitgesproken dat de onderlinge sfeer en samenwerking goed en constructief zijn en in de afgelopen jaren een positieve ontwikkeling hebben doorgemaakt.

Eindoordeel

Het gebruik van visualisaties van de kengetallen, het formuleren van heldere speerpunten en het opnemen van een vergelijking tussen doelstelling en resultaat zorgt voor een prettig leesbaar en overzichtelijk jaarverslag.

Het VO geeft een positief oordeel over het handelen van het Bestuur en het gevoerde en voorgenomen beleid.

De veelheid aan dossiers in combinatie met de wisselende personele bezetting zorgden voor een uitdagend bestuurlijk jaar. Het VO spreekt haar waardering uit voor de hoeveelheid werk die door het bestuur is verzet. Het Bestuur heeft in voldoende mate aangetoond en onderbouwd dat de belangen van de verschillende deelnemers en pensioengerechtigden op evenwichtige wijze zijn afgewogen in de besluitvorming.

Het VO dankt de RvT voor haar actieve ondersteunende rol.

Tevens dankt het VO de certificerend actuaire en de controlerend accountant voor hun respectievelijke toelichtingen op de jaarstukken.

Het VO blijft zich in 2023 actief opstellen. De fondscommunicatie en een evenwichtige belangenafweging voor alle deelnemers richting de implementatie van het nieuwe pensioenstelsel zullen een belangrijke leidraad zijn.

Den Haag, 25 mei 2023

Dhr. L.C.G.M. (Bart) Bakkers, voorzitter

Mw. J.C.M (Jacqueline) Beemsterboer

Dhr. drs. G. Boonstra

Mw. E. (Els) van der Graaf

Dhr. J.G. (Jur) Huizenga

Mw. D. Nauta-Heuvelink

Dhr. C.J. (Kees) Piket

Mw. S.C.R. (Sonja) Terlouw

Reactie PMA bestuur op de verklaring van Verantwoordingsorgaan PMA

Het bestuur heeft met belangstelling kennis genomen van de verklaring van het Verantwoordingsorgaan (VO) en het positieve oordeel over het handelen van het bestuur en het gevoerde en voorgenomen beleid. Het bestuur deelt de zorg van het VO over de financiële situatie van het fonds en de opgelopen indexatie-achterstand. Beide punten hebben de volle aandacht van het bestuur. Het bestuur waardeert de positief kritische houding van het VO en de open dialoog tussen het VO en het bestuur. Tevens waardeert het bestuur de aandacht en inspanningen van het VO op het gebied van het nieuwe pensioenstelsel. Waar nodig zal het bestuur het VO uiteraard faciliteren bij het invullen van hun rol. Het bestuur bedankt het VO voor zijn inzet en betrokkenheid bij het fonds en kijkt uit naar het vervolgen van de constructieve samenwerking.

Den Haag, 6 juni 2023

Namens het bestuur van PMA

Dhr. R.A. (Remco) Velasquez, voorzitter

Verslag van bevindingen Raad van Toezicht PMA

Werkwijze Raad van Toezicht

De Raad heeft bij de uitoefening van zijn werkzaamheden gebruik gemaakt van de normen zoals vastgelegd in de toezichtcode van de VITP (Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector) en van de acht thema's zoals vastgelegd in de Code Pensioenfondsen 2018.

Conclusie met betrekking tot het boekjaar 2022

Op grond van artikel 104 van de Pensioenwet is de Raad belast met het toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds, dit omvat ten minste het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De Raad is van mening dat het bestuur voldoende blijk heeft gegeven van een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging bij de uitoefening van zijn taak.

De Raad heeft ook ingestemd met het voorgenomen besluit van het bestuur tot vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening over 2022.

Werkzaamheden in 2022

De Raad stelt vast dat de sleutelfuncties in 2022 adequaat zijn ingeregeld en tot tevredenheid van bestuur, sleutelfunctiehouders en Raad opereren. Verder heeft de Raad begin 2023 overleg gevoerd met de compliance officer over de bevindingen en werkzaamheden in 2022. De Raad constateert dat het bestuur, mede in het licht van de maatschappelijke ontwikkelingen, voldoende aandacht aan compliance besteedt en de dialoog hierover met alle pensioenfondsgorganen bevordert.

In het kader van goedkeuring van de jaarrekening en het jaarverslag zijn, naar tevredenheid van de Raad, relevante gesprekken gevoerd met de externe accountant en de certificerend actuaaris.

Om zich een compleet beeld te kunnen vormen van het functioneren van het pensioenfonds woont de Raad als toehoorder verschillende commissievergaderingen bij. In 2022 zijn door de Raad vergaderingen van de PCC, de BAC, de RC en het bestuur bijgewoond. De Raad heeft op deze wijze vastgesteld dat commissies en bestuur voldoende aandacht en voortgang hebben geboekt op specifieke onderwerpen zoals: eigen risicobeoordeling,

uitbesteding vermogensbeheer, voorbereiding nieuw pensioenstelsel, vaststellen en implementeren ESG-beleid, premievaststelling, kostentransparantie en -beheersing, organisatie en inrichting van PMA en strategische keuzes voor PMA richting de toekomst. Het bestuur richt zich bij deze onderwerpen niet alleen op de wettelijke eisen, maar acteert hierin breed op basis van een proactieve houding en met het primaire belang van deelnemers voorop.

De Raad heeft in 2022 zijn bevoegdheden gebruikt voor goedkeuring van:

- Het besluit van het bestuur om het jaarverslag en de jaarrekening 2021 vast te stellen;
- Het besluit van het bestuur tot benoeming van bestuurslid mevrouw Shantinella Mariano;
- Het besluit van het bestuur tot herbenoeming van bestuurslid mevrouw Iris Blankers;
- De door het bestuur voorgestelde functieprofielen voor de bestuurszetel voor te dragen door FNV en het bestuurslid namens pensioengerechtigden;

In 2022 is specifieke aandacht geweest van de Raad voor de organisatie en continuïteit. Er hebben diverse personele wisselingen plaatsgevonden: directeur, manager pensioenen, riskfunctie, bestuursbenoemingen en werving van twee nieuwe Raadsleden. Desondanks heeft het pensioenfonds goed gefunctioneerd. De Raad is hier heel tevreden over. Verder hebben de premie 2023 en gevraagde ruimte door CAO partijen hierin voor loonsverhoging extra aandacht van de RvT gekregen. Tot slot was er bovengemiddelde aandacht voor de financiële situatie voor het fonds en mogelijke VEV en MVEV korting.

De Raad heeft zijn eigen rol en werkwijze extern geëvalueerd en de uitkomsten daarvan in maart 2022 mondeling gedeeld met de voorzitter VO en het RCO.

Bevindingen Raad

Op basis van de ter beschikking staande gegevens, bestuurs- en commissieverslagen, het overleg met het bestuur en het Verantwoordingsorgaan, en gesprekken met de sleutelfunctiehouders en de certificerend accountant en actuaaris geeft de Raad onderstaand zijn bevindingen weer.

Bestuur en bestuurscommissies

De Raad is tevreden over de diversiteit, deskundigheid en ervaring van het zittende bestuur. Het bestuur voldoet in de huidige samenstelling ruim aan de diversiteitseisen. Het bestuur bestaat uit twee vrouwen onder de 40 jaar. Een derde vrouw, afkomstig uit de branche, is door de pensioengerechtigden als aspirant lid gekozen in 2022. Zij wordt naar verwachting in 2023 benoemd als bestuurslid.

Vanuit het bestuur hebben drie bestuursleden zitting in de BAC met volwaardige kennis van zaken die een goede interactie hebben en waar nodig voldoende countervailing power bieden aan de onafhankelijke voorzitter, de adviseur en de fiduciair manager voor vermogensbeheer (Achmea Investment Management). Ook de Pensioen en Communicatie Commissie (PCC) waar drie bestuursleden zitting in hebben, als ook de Risico Commissie (RC) met drie bestuursleden, functioneren naar tevredenheid van de Raad. De beleidsvoorbereiding van de diverse commissies werkt in de praktijk uitstekend, hetgeen de kwaliteit en snelheid van besluitvorming in het bestuur en Raad ten goede komt.

Relatie Raad met bestuur en Verantwoordingsorgaan

De relatie tussen bestuur en Raad wordt wederzijds als 'goed' beoordeeld. Na iedere vergadering van de Raad is er een overleg van de Raad met het Regie- en Coördinatieoverleg (RCO) waar met vertegenwoordigers van het bestuur en de directeur relevante zaken worden gewisseld. Voorts maakt de Raad waar nodig of wenselijk gebruik van de mogelijkheid om het bestuur met raad bij te staan. Soms kritisch, maar altijd constructief en in een goede sfeer.

De Raad heeft in 2022 twee gezamenlijke vergaderingen met het voltallige bestuur gehouden.

Voorts heeft de Raad een aantal malen overleg gevoerd met het VO. In dit overleg zijn de reguliere zaken zoals het jaarverslag aan de orde geweest en heeft de Raad tot tevredenheid van het VO verantwoording afgelegd over zijn toezichtstaken en bevoegdheden. De Raad waardeert de open constructieve sfeer van het overleg met het VO zeer.

In nauw overleg tussen VO en de Raad is in 2022 op basis van een profielschets de werving gestart voor twee nieuwe Raadsleden. Die werving kon succesvol worden afgerond, waardoor met instemming van DNB Edwin de Jong en Anne Laning begin 2023 zijn aangetreden als opvolgers van Margreet Oostenbrink en Jos Berkemeijer.

Samengevat kan worden gesteld dat de relatie met de fondsorganen positief beoordeeld wordt, en de Raad bedankt het bestuur en het VO voor hun bijdrage hieraan.

Balansmanagement

De fiduciaire dienstverlening is uitbesteed aan Achmea. De kwaliteit van de dienstverlening is als goed geëvalueerd door de BAC. De verschillende stappen in de cyclus van beleid naar uitvoering worden goed doorlopen. De aangeleverde voorleggers van het Bestuursbureau zijn van goede kwaliteit en belichten goed de verschillende invalshoeken en risico's. De BAC heeft de speerpunten zoals vastgesteld in 2022 goed gemonitord en waar nodig bijgestuurd. ESG beleid en implementatie hebben de benodigde aandacht. Verder heeft, naar aanleiding van de liquiditeitscrisis op de markt van langlopende Britse staatsobligaties, een evaluatie plaatsgevonden van het onderpand beleid en is binnen het prudentiebeleid de rente- en valutaschok verhoogd. Er is aandacht voor integraal inzicht in de totale kosten van vermogensbeheer en de benchmarking hiervan. De BAC evalueert de gevolgde processen, zoals het crisisplan en daaraan gekoppeld de renteaftdekking. In 2023 is het beleggingsbeleid in NPS een belangrijk aandachtspunt.

Pensioen en Communicatie

Op het gebied van communicatie was met name de communicatie over NPS en mogelijke korting van belang. De Raad heeft vastgesteld dat het bestuur op basis van een meerjaren communicatieplan en door middel van een activiteitenkalender hierop stuurt. Belangrijk medium is hier het magazine 'Apotheek & Pensioen' en de digitale nieuwsbrief. De Raad constateert dat de speerpunten op het gebied van communicatie die het bestuur zichzelf had gesteld, niet zijn gehaald. Pro actieve communicatie met deelnemers blijft een belangrijk aandachtspunt, ook in 2023.

Financiële situatie fonds en vooruitblik

De Raad is positief over de goede verslaglegging en de adequate besturing van het fonds. In 2022 is de financiële situatie van het fonds licht verbeterd, maar deze blijft zorgelijk en vraagt om extra aandacht van het bestuur en de Raad. De Raad acht het daarnaast in het licht van evenwichtigheid een voortdurend punt van zorg en aandacht dat, hoewel de feitelijke premie de (gedempte) kostendekkende premie in 2023 overtreft, er toch nog steeds sprake blijft van een relatief lage premiedekkingsgraad. Bij ongewijzigd premiebeleid en lage rente gaat dit ook in de komende jaren niet leiden tot een positief effect op de beleidsdekkingsgraad. Hierdoor blijft de kans op korting voor of op de transitiedatum naar het nieuwe pensioenstelsel aanzienlijk.

Voor wat betreft de vooruitblik vraagt het pensioenakkoord bijzondere aandacht van het bestuur in 2023. De Raad constateert dat het bestuur goed en proactief overleg heeft met sociale partners om zich voor te bereiden op de komst van het nieuwe pensioenstelsel. Het bestuur realiseert zich dat, mede omdat het fonds zelfadministrerend is, het pad en de beslissingsmomenten op weg naar het nieuwe stelsel, bijzonder kritisch zijn. De Raad volgt het bestuur en het proces op dit punt nauwlettend en zal het bestuur waar nodig van raad voorzien.

Tot slot

De Raad dankt het Verantwoordingsorgaan, het bestuur en de medewerkers voor de constructieve en plezierige samenwerking het afgelopen jaar. Ook bedankt de Raad zijn secretaris en notulist voor de geboden ondersteuning. De Raad wenst het bestuur de komende periode veel succes toe bij de uitoefening van de werkzaamheden.

Den Haag, 6 juni 2023

*Inge Nijhuis, voorzitter
Edwin de Jonge
Anne Laning*

Reactie van het bestuur van PMA op het verslag van bevindingen van de Raad van Toezicht.

Het bestuur heeft met belangstelling kennis genomen van het verslag van de Raad van Toezicht (RvT). De zorgen die de RvT uit over de financiële positie, de premiedekkingsgraad en deelnemerscommunicatie onderschrijft het bestuur en deze onderwerpen krijgen dan ook veel bestuurlijke aandacht.

Het bestuur is tevreden over de professionele manier waarop de RvT-leden Jos Berkemeijer en Inge Nijhuis zijn omgegaan met het plotselinge vertrek van de voorzitter Margreet Oostenbrink, en prijst zich gelukkig dat zittend RvT-lid Inge Nijhuis bereid was om het voorzitterschap over te nemen. Het bestuur wil langs deze weg Margreet Oostenbrink en Jos Berkemeijer bedanken voor hun inzet en betrokkenheid bij PMA. Het bestuur is verheugd met de komst van Edwin de Jong en Anne Laning, die zich in zeer korte tijd hebben weten in te werken bij het fonds.

In al haar samenstellingen, waardeert het bestuur de positief kritische houding van de RvT en de open dialoog tussen de RvT en het bestuur. Het bestuur bedankt de RvT voor zijn inzet en betrokkenheid bij het fonds en kijkt uit naar het vervolgen van de constructieve samenwerking.

Den Haag, 6 juni 2023

*Namens het bestuur van PMA
Dhr. R.A. (Remco) Velasquez, voorzitter*

JAARREKENING ■ 2022

1.1 Balans per 31 december

BEDRAGEN X € 1.000, NA BESTEMMING RESULTAAT

	*)	31-12-2022	31-12-2021
ACTIVA			
Beleggingen	(1)		
Vastrentende waarden		1.226.760	1.702.837
Aandelen		1.099.614	1.819.907
Vastgoed		114.569	99.351
Derivaten		627.664	198.359
Overige beleggingen		819.439	407.297
Totaal Beleggingen		3.888.046	4.227.751
Vorderingen en overige activa	(2)	2.055	1.236
Liquide middelen	(3)	6.329	5.645
Totaal Activa		3.896.430	4.234.632
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)		
I Stichtingskapitaal		0	0
II Overige reserves		15.276	-18.447
Totaal Stichtingskapitaal en reserves		15.276	-18.447
Technische voorzieningen	(5)	2.791.799	4.100.105
Overige schulden en overlopende passiva	(6)	3.584	3.870
Derivaten	(1)	1.085.771	149.104
Totaal Passiva		3.896.430	4.234.632

*) De nummering verwijst naar de toelichting.

1.2 Staat van baten en lasten

BEDRAGEN X € 1.000

		2022	2021
BATEN			
Premieontvangsten	(7)	109.613	110.470
Beleggingsopbrengsten	(8)	-1.313.639	27.367
Totaal baten		-1.204.026	137.837
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	(9)	54.026	50.496
Pensioenuitvoeringskosten	(10)	3.935	3.584
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen (VPV)	(5)		
– Pensioenopbouw		133.677	154.687
– Wijziging marktrente		-1.308.084	-390.642
– Overgang UFR20 naar UFR22,5 rentemethodiek		-58.383	92.017
– Rentetoevoeging		-19.887	-23.081
– Sterfte en arbeidsongeschiktheid		1.584	2.982
– Onttrekking voor pensioenuitkeringen		-54.309	-50.324
– Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten		-1.086	-1.006
– Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-13.163	2.497
– Wijziging actuariële methoden		15.275	0
– Overige mutatie voorziening		-6.778	-2.943
Totaal Mutatie VPV		-1.311.154	-215.813
Voorziening uitlooprisico AO		2.848	3.017
Totaal Mutatie Technische Voorzieningen		-1.308.306	-212.796
Overdracht van rechten			
– Inkomende waarde-overdrachten		-4.945	-5.248
– Uitgaande waarde-overdrachten		17.541	2.867
Totaal overdrachten van rechten		12.596	-2.381
Totaal lasten		-1.237.749	-161.097
Totaal baten en lasten		33.723	298.934

Bestemming van het saldo van baten en lasten

RESULTAATBESTEMMING			
Overige reserves		33.723	298.934
Totaal baten en lasten		33.723	298.934

1.3 Kasstroomoverzicht

BEDRAGEN X € 1.000

	2022	2021
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
– Ontvangen premies	108.645	111.200
– Ontvangen in verband met overdracht van rechten	4.945	5.248
– Betaalde pensioenuitkeringen	-54.026	-50.496
– Betaald in verband met overdracht rechten	-17.541	-2.867
– Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-4.071	-3.941
– Overige ontvangsten en uitgaven	0	0
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	37.952	59.144
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
– Verkopen en aflossingen van beleggingen	12.305.017	3.425.268
– Ontvangen beleggingsopbrengsten	43.830	65.473
– Betaalde beleggingsuitvoeringskosten	-2.788	-2.802
– Aankoop beleggingen	-12.383.327	-3.549.118
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-37.268	-61.179
Totaal kasstroom	684	-2.035
Mutatie liquide middelen		
Saldo liquide middelen per 1 januari	5.645	7.680
Saldo liquide middelen per 31 december	(3) 6.329	5.645
Saldo mutatie	684	-2.035

1.4 Grondslagen van de jaarrekening

Algemene grondslagen

Beleggingen voor risico pensioenfonds

PMA heeft uitsluitend beleggingen voor eigen rekening en geen beleggingen voor risico van de deelnemers. Om die reden wordt in de balans geen melding gemaakt voor wiens risico de beleggingen zijn; immers deze zijn altijd voor risico pensioenfonds.

PMA heeft geen rechtstreekse beleggingen in premie bijdragende ondernemingen. PMA belegt grotendeels in fondsen en derhalve is het niet uitgesloten dat er in dergelijke ondernemingen belegd wordt.

Overeenstemmingsverklaring

De wijze van verslaggeving is conform de bepalingen in Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610, Pensioenfondsen, die onder verantwoordelijkheid van de Raad voor de Jaarverslaggeving is opgesteld.

Continuïteitsanalyse

Het fonds gaat bij de opstelling van de jaarrekening uit van de continuïteitsgrondslag. Dit is gebaseerd op de volgende overwegingen;

- Op grond van het begin 2023 geactualiseerde en bij DNB ingediende herstelplan kan PMA naar verwachting binnen de wettelijke termijn van 12 jaar over het vereiste eigen vermogen van 124,5% beschikken.
- In het uiterste geval kan PMA de pensioenrechten korten om aan haar pensioenverplichtingen te voldoen. De dekkingsgraad per 31 december 2022 is 100,5%, waardoor alle verplichtingen op die datum door beleggingen zijn gedekt.
- Daarnaast heeft het bestuur beleid geformuleerd voor het beheersen van het liquiditeitsrisico en wordt hierover gerapporteerd in de reguliere beleggingsrapportages aan het bestuur en de BAC. Er zijn processen om de potentiële liquiditeitsbehoefte van het fonds en de liquiditeitsrisico's vast te stellen (zie paragraaf 8.5 van het jaarverslag). Daarnaast is het grootste deel van de beleggingen liquide of binnen 5 dagen te verkopen (zie liquiditeitsanalyse in de Toelichting op de balans.)

- PMA beschikt over een Internal Control Framework voor de monitoring en rapportage over de processen binnen het bestuursbureau. Voorts monitort het bestuur met behulp van ISAE 3402 type II of vergelijkbare assurance verklaringen en periodieke SLA-rapportages over de uitvoering de beheerste operationele uitvoering van de uitbestede processen van het fonds (zie paragraaf 8.5). Hiermee is de continuïteit van het fonds geborgd.

Presentatiewijziging

Met ingang van boekjaar 2022 worden aandelen in bedrijven actief in de vastgoed branche niet langer als vastgoed geïnclassificeerd. De reden hierachter is dat de belangrijkste kenmerken, zoals waardering, verhandelbaarheid en notering op dezelfde beurzen, van beide overeenkomen. De subcategorie beursgenoteerd vastgoed is daardoor overgegaan naar aandelen; € 303,4 miljoen per 31 december 2021 en € 166,2 miljoen per 31 december 2022. Door de presentatiewijziging wordt beter inzicht gegeven in de samenstelling van de beleggingen in de jaarrekening. Ten behoeve van de vergelijkbaarheid is ook de presentatie opbrengsten vastgoed in 2021 aangepast; er is € 8,1 miljoen opgenomen onder directe opbrengsten aandelen en € 73 miljoen onder indirecte opbrengsten aandelen in plaats van vastgoed opbrengsten.

Schattingswijzigingen

Prognosetafel AG2022

Als gevolg van de overgang naar Prognosetafel AG2022 en aanpassing van de Sprenkels ervaringssterfte 'Inkomen 2022' is de voorziening voor pensioenverplichtingen met € 26.501 duizend gestegen respectievelijk € 6.127 duizend gedaald. De opslag voor overlijdensuitkeringen is verlaagd van 0,5% naar 0,3% van de voorziening ouderdomspensioen. De opslag voor latent partnerpensioen is verlaagd van 2,6% naar 2,5% van de technische voorzieningen. Tenslotte is de opslag voor het wezenpensioen verlaagd van 0,8% naar 0,7%, wat een daling van € 184 duizend tot gevolg had. De totale impact als gevolg van schattingswijzigingen van de VPV bedraagt daarmee € 15.275 duizend en komt ten laste van het resultaat in 2022.

UFR-rekenmethodiek

Per 1 januari 2022 is de UFR (Ultimate Forward Rate) rekenmethodiek aanpast. Daarbij schuift onder andere de demping van de marktrente op van de 20-jaars rente naar de 30-jaars rente. DNB heeft aangegeven dat vanaf 1 januari 2022 de nieuwe UFR-parameters in vier gelijke stappen worden ingevoerd. De gewichten worden jaarlijks op 1 januari met gelijke stappen aangepast. Begin 2024 zullen daarmee de nieuwe UFR-parameters volledig zijn ingevoerd. In 2022 is het effect een verhoging van de VPV van € 58 miljoen (2021; € 92 miljoen) op basis van de rentecurve van 1 januari 2022.

Per 1 januari 2023 is de volgende stap is genomen en dat dit is toegelicht in de gebeurtenissen na balansdatum paragraaf in de jaarrekening.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Opname van een actief of een verplichting

Voor zover niet anders vermeld, zijn de beleggingen opgenomen tegen reële waarde en de activa en passiva tegen actuele waarde per jaareinde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Liquide middelen ten behoeve van beleggingen worden gepresenteerd onder de overige beleggingen. Direct opeisbare tegoeden ten behoeve van de pensioenuitvoering zijn onder de liquide middelen opgenomen.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen, in de balans zijn opgenomen.

Valutakoersen (ultimo)

Valuta kosten ultimo (in €)	2022	2021
Amerikaanse dollar (USD)	0,93	0,88
Britse pond (GBP)	1,12	1,19
Japanse Yen (JPY)	0,007	0,008

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactie datum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

De euro is zowel de functionele valuta als de presentatievaluta van PMA.

Verantwoording van baten en lasten

Transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen beleggings-transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeer als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeer en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeer opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeer opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Specifieke grondslagen

Beleggingen

De waardering van de beleggingen is als volgt:

- Beursgenoteerde effecten: opgenomen voor de per balansdatum geldende beurskoers.
- Participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen: opgenomen voor de per balansdatum geldende beurskoers.
- Participaties in niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen: opgenomen voor de door de beleggingsinstelling opgegeven reële waarde van de participaties per de balansdatum; de nettovermogenswaarde. Voor zover bij ons bekend zal deze waarde doorgaans als volgt zijn bepaald:
 - Binnen de participatie aanwezige beursgenoteerde effecten: opgenomen voor de beurskoers per balansdatum.
 - Binnen de participatie aanwezige niet beursgenoteerde vastrentende componenten: opgenomen voor de door de beleggingsinstelling opgegeven geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.
 - Binnen de participatie aanwezige vastgoedbeleggingen: opgenomen voor de reële waarde per balansdatum, gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte periodieke taxaties. Indien daartoe aanleiding is, zal bij de waardering rekening gehouden zijn met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten.
 - Binnen de participatie aanwezige andere componenten: opgenomen voor de waarde per balansdatum gecalculeerd op een voor de betreffende component gangbare en algemeen geaccepteerde wijze.

De door de beleggingsinstelling opgegeven waarde wordt voor zover redelijkerwijs mogelijk getoetst en onderbouwd.

- Overlopende activa en passiva, alsmede liquide middelen die gerelateerd zijn aan de beleggingsportefeuille onder de overige beleggingen wordt gepresenteerd. De overlopende interest wordt toegewezen aan de categorie waar ze bij hoort.

Beleggingen in private equity en infrastructuur worden gepresenteerd onder aandelen.

Derivaten

Derivaten ofwel afgeleide financiële instrumenten zijn opgenomen tegen reële waarde, voor zover niet anders aangegeven. De reële waarde wordt bepaald op basis van de koersen van de financiële instrumenten waar deze van afgeleid zijn. Derivaten met een negatieve waarde worden opgenomen onder de verplichtingen.

Vorderingen en overlopende activa

Eerste waardering tegen reële waarde en vervolgwwaardering tegen geamortiseerde kostprijs die gelijk is aan de reële waarde zoals gepresenteerd op de balans.

De in de post overlopende activa begrepen immateriële vaste activa zijn als eerste waardering opgenomen tegen fair value en de vervolginvesteringen tegen verkrijgingsprijs onder aftrek van lineaire afschrijvingen, voor zover van toepassing, rekening houdend met bijzondere waardeverminderingen. De geschatte economische levensduur is 5 jaar.

De in de post overlopende activa opgenomen materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met lineaire afschrijvingen, berekend op basis van de geschatte economische levensduur, voor zover van toepassing, rekening houdend met bijzondere waardeverminderingen. De geschatte economische levensduur ligt tussen de 5 en 10 jaar.

Stichtingskapitaal

Dit betreft de storting bij oprichting van PMA.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als het gemiddelde van de laatste 12 dekkingsgraden per maandeinden.

Overige reserve

De overige reserve is voor zover toereikend bedoeld voor het opvangen van niet gekwantificeerde risico's zoals algemene bedrijfsrisico's en kostenrisico's, als buffer voor beleggingsrisico's en als bron voor mogelijke toekomstige toeslagen. Het saldo van baten en lasten wordt via de resultaatbestemming toegevoegd aan of onttrokken uit de overige reserve, al naar gelang de uitkomst.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) is berekend als de actuariële contante waarde van de aanspraken en rechten naar het niveau op 1 januari van het volgende boekjaar, dus inclusief de eventueel toegekende toeslag. De aanspraken en rechten zijn aldus volledig afgefinancierd.

De VPV is gelijk aan de actuariële contante waarde van de op de balansdatum opgebouwde pensioenaanspraken. De opgebouwde pensioenaanspraken zijn de tijdsevenredige aanspraken conform de pensioenreglementen. Voor arbeidsongeschikte deelnemers is de vaststelling gebaseerd op de in uitzicht gestelde pensioenen zonder rekening te houden met tussentijdse revalidatie. De VPV bevat verder de contante waarde van de tot de balansdatum toegekende toeslagen op de pensioenen van de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers.

De berekening van de VPV ultimo 2022 en de VPV ultimo 2021 is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen (zie tabellen hieronder).

BEREKENING VAN DE VPV ULTIMO 2022

	Prognosetafel	Startkolom	Ervaringssterfte
Mannen	AG Prognosetafel 2022	2023	Sprenkels & Verschuren ervaringssterftemodel 2022 – Individueel
Vrouwen	AG Prognosetafel 2022	2023	Sprenkels & Verschuren ervaringssterftemodel 2022 – Individueel
Wezen	Geen sterftেকansen	n.v.t.	n.v.t.

BEREKENING VAN DE VPV ULTIMO 2021

	Prognosetafel	Startkolom	Ervaringssterfte
Mannen	AG Prognosetafel 2020	2022	Sprenkels & Verschuren ervaringssterftemodel 2020 – Individueel
Vrouwen	AG Prognosetafel 2020	2022	Sprenkels & Verschuren ervaringssterftemodel 2020 – Individueel
Wezen	Geen sterftেকansen	n.v.t.	n.v.t.

Om van bevolkingssterfte te komen tot sterftেকansen voor hoofdverzekerden en medeverzekerden worden zogeheten ervaringssterftefactoren toegepast op de bevolkingssterftেকansen. Deze factoren voor de ervaringssterfte hebben betrekking op de verhouding van de sterftেকansen van verzekerden gemeten in verzekerde bedragen ten opzichte van de sterftেকansen voor de gehele Nederlandse bevolking. Hierin zijn sectorspecifieke en inkomensafhankelijke factoren meegenomen alsmede het verschil in sterfte tussen pensioenverzekerden en de gehele Nederlandse bevolking.

Rentevoet

De factoren voor het contant maken zijn ontleend aan de per jaareinde geldende rentetermijnstructuur (rts), zoals door DNB is gepubliceerd.

Rentetoevoeging

De rentetoevoeging wordt berekend over de beginstand van de voorziening pensioenverplichtingen en de mutaties hierin gedurende het jaar. Als percentage voor de rentetoevoeging wordt de eerstejaarsrente van de rts gehanteerd.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten (2% van de uitkeringen) en uitkeringen van het verslagjaar. De kostenopslag van 2% is in combinatie met de kostenopslag in de pensioenpremie voldoende om de jaarlijkse pensioenuitvoeringskosten te dekken.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de huidige DNB-rentetermijnstructuur zijnde de Ultimate Forward Rate of UFR. Het effect van de verandering van de rente wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Partnerfrequenties

Bij de vaststelling van de VPV van het meeverzekerde partnerpensioen wordt tot de leeftijd van 40 jaar (tot 2019; de pensioengerechtigde leeftijd) het zogenaamde 'onbepaalde partner-systeem' toegepast. Dit houdt in dat voor iedere verzekerde, ongeacht de burgerlijke staat of eventuele samenleving in de zin van het pensioenreglement, een partnerpensioen wordt meeverzekerd. De reservering is gebaseerd op

partnerfrequenties op basis van CBS-cijfers 2022 (tot 2019; 2013). Vanaf de leeftijd van 40 jaar wordt de werkelijke partner frequentie gehanteerd. Op de pensioenleeftijd van 67 jaar wordt uitgegaan van een partnerfrequentie van 100% en na de pensioenleeftijd wordt het bepaalde partnersysteem gehanteerd.

Wezen

De voorziening voor latent wezenpensioen is bepaald op basis van CBS-statistieken en kenmerken van de pensioenfondspopulatie.

Overlijdensuitkering

In de VPV is een opslag opgenomen van 0,5% van de voorziening ouderdomspensioen ter dekking van de overlijdensuitkeringen. Na het overlijden van de gepensioneerde of gerechtigde op arbeidsongeschiktheidspensioen, ontvangt diens nabestaande een uitkering ineens, waarvan het bedrag gelijk is aan tweemaal het laatst voor de overledene geldende maandelijkse bedrag aan (tijdelijk) ouderdoms-, of arbeidsongeschiktheidspensioen.

Excassokosten

In de VPV is een opslag opgenomen van 2,0% plus € 7,5 miljoen ter dekking van toekomstige uitkeringskosten (excassokosten).

Bepaling leeftijden

Bij de vaststelling van de leeftijden van de verzekerden wordt er vanuit gegaan dat iedere verzekerde op 1 juli is geboren. Verondersteld wordt dat een mannelijke verzekerde altijd een twee jaar (tot 2019; drie jaar) jongere vrouwelijke partner heeft. Een vrouwelijke verzekerde heeft altijd een twee jaar (tot 2019; drie jaar) oudere mannelijke partner. Daarnaast is er (vanaf 2020) een extra opslag van 2,5% van de technische voorzieningen voor latent partnerpensioen.

Uitkeringen

Bij de waardering is uitgegaan van de veronderstelling dat de pensioenuitkeringen continu geschieden. Onderdeel van de uitkeringen is de vakantietoeslag. Deze vakantietoeslag is verwerkt als opslag op de VPV van 8%.

Toeslagverlening

De toeslagen worden normaliter gebaseerd op de consumentenprijsindex van een jaar, en verwerkt in de voorziening pensioenverplichtingen van het betreffende jaar.

Voorziening uitloprisico arbeidsongeschiktheid

Deze voorziening wordt berekend als de som van de risicopremies voor arbeidsongeschiktheid over de afgelopen twee boekjaren, vastgesteld als percentage van de actuariel benodigde premie voor opbouw van ouderdoms- en partnerpensioen.

Toevoegingen dan wel onttrekkingen aan deze voorziening komen respectievelijk ten laste van/ten gunste van het resultaat op arbeidsongeschiktheid.

Overige schulden en overlopende passiva

Eerste waardering tegen reële waarde en vervolwaardering tegen geamortiseerde kostprijs die gelijk is aan de reële waarde zoals gepresenteerd op de balans.

Verbonden partijen

Als verbonden partijen worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook de statutaire bestuursleden, andere belangrijke functionarissen in het management van PMA en nauwe verwachten zijn verbonden partijen.

Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder de normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en omvang van de transacties en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Baten en lasten

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten worden verantwoord: de aan het boekjaar toe te rekenen interest, alsmede de in het boekjaar ontvangen dividenden, kortingen op- en betaalde beheerkosten van de vermogensbeheerders.

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. De indirecte beleggingsopbrengsten zijn na aftrek van beheer- en transactiekosten die direct ten laste van het beleggingsfonds worden gebracht.

Transactiekosten zijn verrekend in de aan- en verkoopkoersen van de verhandelde beleggingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op basis van het pensioenreglement en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

De belangrijkste posten in de Mutatie voorziening pensioenverplichtingen zijn beschreven in de grondslagen van de Voorziening pensioenverplichtingen

Saldo overdracht van rechten

De overgenomen pensioenverplichtingen en overdragen pensioenverplichtingen worden berekend volgens de regels die van toepassing zijn bij het wettelijk recht op individuele waardeoverdracht.

Pensioenuitvoeringskosten

Deze betreffen de aan het verslagjaar toe te rekenen kosten van het pensioenfonds. Organisatiekosten die het beheer van het belegd vermogen betreffen zijn toegerekend aan de kosten van vermogensbeheer. De toerekening van kosten tussen pensioenbeheer en vermogensbeheer geschiedt op basis van de aard van de algemene kosten, de tijdsbesteding van de medewerkers voor personeelskosten en op basis van het percentage toegerekende personeelskosten voor overhead kosten bij de uitvoering.

Methode opstellen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode, met waardering tegen nominale waarde. Het geeft inzicht in de herkomst en de aanwending van de liquide middelen, gerubriceerd naar pensioenuitvoering en beleggingsactiviteiten.

De mutaties van de bankrekeningen ten behoeve van beleggingen zijn gesaldeerd weergegeven.

1.5 Toelichting op de balans

1.5.1 Beleggingen

BEDRAGEN X € 1.000

1 Beleggingen – Verloopstaat 2022	1-1-2022	Bij	Af	Waarde- mutatie	31-12-2022
Vastrentende waarden	1.702.837	965.143	-1.182.811	-258.409	1.226.760
Aandelen	1.819.907	477.565	-950.279	-247.579	1.099.614
Vastgoed	99.351	-1	-1.542	16.761	114.569
Derivaten	49.255	10.684.367	-10.326.330	-865.399	-458.107
Overige beleggingen	407.297	256.253	155.945	-56	819.439
Totaal	4.078.647	12.383.327	-12.305.017	-1.354.682	2.802.275
Derivaten gepresenteerd als schuld	149.104				1.085.771
Totaal activa beleggingen	4.227.751				3.888.046

1 Beleggingen – Presentatiewijziging per 1-1-2022	31-12-2021	Wijziging 1-1-2022	Gecorrigeerde balans 1-1-2022
Vastrentende waarden	1.702.837		1.702.837
Aandelen	1.516.477	303.430	1.819.907
Vastgoed	402.781	-303.430	99.351
Derivaten	49.255		49.255
Overige beleggingen	407.297		407.297
Totaal	4.078.647		4.078.647
Derivaten gepresenteerd als schuld	149.104		149.104
Totaal activa beleggingen	4.227.751		4.227.751

1 Beleggingen – Verloopstaat 2021	1-1-2021	Bij	Af	Waarde- mutatie	31-12-2021
Vastrentende waarden	1.663.392	1.794.831	-1.685.675	-69.711	1.702.837
Aandelen	1.365.314	969.889	-1.108.195	289.469	1.516.477
Vastgoed	268.839	398.854	-351.958	87.046	402.781
Derivaten	332.268	9.455.448	-9.397.938	-340.523	49.255
Overige beleggingen	360.288	328.034	-279.440	-1.585	407.297
Totaal	3.990.101	12.947.056	-12.823.206	-35.304	4.078.647
Derivaten gepresenteerd als schuld	26.450				149.104
Totaal activa beleggingen	4.016.551				4.227.751

In de verloopoverzichten worden de mutaties in liquide middelen en derivaten gesaldeerd opgenomen

Bij de waardering van de beleggingen van PMA wordt voor het grootste deel gebruik gemaakt van markt-noteringen. Zie voor nadere toelichting de specifieke grondslagen.

De verloopstaat sluit aan bij de balanswaardering. De valutatermijncontracten en renteswaps staan op de balans voor het ongerealiseerde resultaat. De liquiditeiten en deposito's worden aangehouden bij Nederlandse banken. De vastrentende waarden worden voor meer dan de helft via mandaten beheerd, wat leidt tot grote mutaties binnen de categorie vastrentende waarden. De portefeuille beursgenoteerd vastgoed wordt beheerd via een mandaat. Bij de overige categorieën betreffen de mutaties vooral in- en uitreding bij fondsen.

De volgende presentatiewijziging is per 31 december 2021 verwerkt:

Aandelen in bedrijven actief in de vastgoed branche worden niet langer als vastgoed geassocieerd. De reden hierachter is dat de belangrijkste kenmerken,

zoals waardering, verhandelbaarheid en notering op dezelfde beurzen, van beide overeenkomen. De subcategorie beursgenoteerd vastgoed is daardoor overgegaan naar aandelen; € 303,4 miljoen per 31 december 2021 en € 166,2 miljoen per 31 december 2022.

Infrastructuur fondsen en de overlopende activa en passiva welke betrekking hebben op beleggingen zijn opgenomen onder de overige beleggingen.

Waarderingsmethode is conform RJ 290 standaard:

- 1 De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen in een actieve markt.
- 2 Reële waarde wordt vastgesteld aan de hand van onafhankelijke taxaties.
- 3 De waarde wordt vastgesteld op basis van de netto vermogenswaarde van de onderliggende fondsen of beleggingen. De netto vermogenswaarde wordt berekend met waarderingsmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata. Hieronder vallen de netto contante waarde berekeningen van de derivaten.

Waarderingsmethode 31-12-2022	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
Vastrentende waarden	811.244	0	415.516
Aandelen	1.078.219	0	21.395
Vastgoed	0	114.569	
Derivaten	0	0	-458.107
Overige beleggingen	200.274	0	619.165
Totale portefeuille	2.089.737	114.569	597.969
Totale portefeuille %	75%	4%	21%

Waarderingsmethode 31-12-2021	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
Vastrentende waarden	1.178.171	0	524.664
Aandelen	1.490.993	0	25.485
Vastgoed	303.430	99.351	0
Derivaten	0	0	49.255
Overige beleggingen	13.925	0	393.373
Totale portefeuille	2.986.519	99.351	992.777
Totale portefeuille %	73%	2%	25%

Uit de tabellen op de vorige pagina blijkt dat het grootste deel van de beleggingen niveau 1 waarderingen heeft, dus met marktnotering danwel beursgenoteerd. Niveau 2 komt alleen bij het vastgoed voor. De niveau 3 waardering bij aandelen betreft durfkapitaal. Bij de vastrentende waarden hebben syndicaatsleningen, leningen opkomende markten en microfinanciering niveau 3.

Vastgoed – Beursnotering	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021	31-12-2021
		%		%
Beurgenoteerd		0%	303.429	75%
Niet beursgenoteerd	114.569	100%	99.351	25%
Totale portefeuille	114.569	100%	402.780	100%

Derivaten – Posities	31-12-2022	31-12-2022	Nominale	Looptijd
	Actief	Passief	waarde	
Valutaderivaten	40.530	-1.277	885.996	<= 1 jaar
Aandelenfutures	0	0	-1.029	<= 1 jaar
Rentederivaten, swaps	589.275	-1.086.635	1.335.303	tot 50 jaar
Totale portefeuille	629.805	-1.087.912	2.220.270	

De derivaten bestaan voornamelijk uit rentederivaten en valutatermijncontracten. De valutatermijncontracten worden aangehouden ter gedeeltelijke afdekking van het US dollar risico op Amerikaanse aandelen en op in US dollar luidende overige beleggingen, alsmede de gedeeltelijke afdekking van het GBP risico op Engelse aandelen en de gedeeltelijke afdekking JPY risico op Japanse aandelen en de volledige afdekking van in US dollar en GBP en luidende inflatiegerelateerde obligaties en Amerikaanse bedrijfsobligaties. De mandaten hebben beperkte ruimte om derivatenposities in te nemen, onder andere om valuta- en renterisico's af te dekken (zie ook toelichting onder de tabel 'Derivaten – Posities').

PMA heeft geen securities lending programma. PMA heeft geen rechtstreekse beleggingen in premie bijdragende ondernemingen. PMA belegt grotendeels in fondsen en mandaten die de index volgen en derhalve is het niet uitgesloten dat er in dergelijke ondernemingen belegd wordt. De omvang is in dergelijke gevallen gering.

PMA heeft de US dollar (80%), Britse pond (90%) en de Japanse Yen (81%) positie afgedekt met valuta-swaps met een looptijd van maximaal 1 jaar en een nominale waarde van € 886 miljoen (op 31 december 2022). Dit is veruit het grootste deel van de valuta-derivaten. De overige derivaten vallen binnen de ruimte die hiervoor is geboden in de mandaten om de portefeuille optimaal te kunnen beheren en/of om risico's af te dekken. De futures, opties en swaps worden dagelijks afgerekend.

De rentederivaten bestaan grotendeels uit renteswaps in de LDI-portefeuille (met resterende looptijden tot 50 jaar).

Binnen de beleggingsfondsen wordt gebruik gemaakt van valutaderivaten om het valutarisico te beperken. Deze posities zijn niet in bovenstaande tabel opgenomen en zijn onderdeel van het beleid van de beleggingsfondsen zelf. Middels de look through informatie wordt hier wel op gemonitord.

Infrastructuur betreft met name een fonds dat belegd in een breed scala van infrastructuur projecten. Het Liquiditeitenfonds AIM bevat kortlopende leningen aan met name Duitse en Nederlandse deelstaten, provincies en gemeenten. Aan dit fonds kunnen dagelijkse middelen worden toegevoegd of onttrokken ten behoeve van het liquiditeiten beheer rondom derivaten.

De overlopende activa en passiva zijn hieronder verder uitgesplitst.

De overlopende activa en passiva welke betrekking hebben op beleggingen zijn opgenomen onder de overige beleggingen in plaats van onder de overlopende activa en overlopende passiva.

De overlopende activa en passiva hebben een looptijd korter dan een jaar. De vordering respectievelijk schuld uit hoofde van gestort of ontvangen collateral is onderpand middels liquide middelen voor de renteswaps met een negatieve respectievelijk positieve waarde. De vorderingen of schulden uit hoofde uit gestort of ontvangen collateral bestaan uit een bedrag van € 433 miljoen uit gestort collateral (vordering) en € 33 miljoen uit ontvangen collateral (schuld) (2021: € 15 miljoen gestort collateral en € 69 miljoen aan ontvangen collateral).

Overige beleggingen	31-12-2022	31-12-2021
Infrastructuur	56.907	687
Liquide middelen	15.921	13.925
Liquiditeitenfonds AIM	333.540	437.096
Overlopende activa en passiva	413.040	-44.410
Totaal overige beleggingen	819.408	407.298

Overlopende activa en passiva	31-12-2022	31-12-2021
Beleggingsopbrengsten, te ontvangen	1.390	2.150
Dividendbelasting, terug te vorderen	10.218	9.709
Nog af te wikkelen beleggingstransacties	967	-2.370
Vordering of schuld uit hoofde van gestort of ontvangen cash collateral	400.465	-53.899
Totaal overlopende activa en passiva	413.040	-44.410

1.5.2 Risicobeheer

Risicobeleid

Het Bestuur heeft de beschikking over de diverse beleidsinstrumenten om risico's te managen. Hieronder vallen bijvoorbeeld het ALM-beleid en renteaftdekking (duration-matching), premie- en indexatiebeleid, de financiering van het fonds en het uitbestedingsbeleid. Welke beleidsinstrumenten het bestuur op welke manier hanteert, wordt bepaald op basis van uitvoerige analyses van de te verwachten toekomstige ontwikkelingen van de verplichtingen en de ontwikkelingen op de financiële markten. Voor deze analyses gebruikt men onder andere Asset-Liability Managementstudies (ALM).

Iedere drie jaar wordt er een ALM-studie uitgevoerd en bestaat uit een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's. Op basis van de uitkomsten van deze analyses stelt het bestuur de strategische beleggingsrichtlijnen vast waarop het door het fonds uit te voeren beleggingsbeleid wordt gebaseerd. De beleggingsrichtlijnen zetten uiteen binnen welke grenzen en normen het beleggingsbeleid moet worden uitgevoerd en richten zich op het beheersen van de belangrijkste (beleggings-)risico's. De waarde van de beleggingen wordt beïnvloed door de marktprijzen, de rentes en valutaschommelingen. De beleggingsdoelstellingen bepalen de strategie die

PMA volgt ten aanzien van het beleggingsrisico. In de dagelijkse praktijk ziet de beleggingsadviescommissie er op toe dat het beleid wordt uitgevoerd conform de beleidskaders en de beleggingsrichtlijnen. De overall marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

Het Bestuur van PMA heeft de ambitie om de pensioenen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in rente, rendement, prijsinflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Risicobudget

De bewegingen in koersen en rente hebben historisch gezien een bepaalde kans van voordoen. Extreme schommeling worden opgevangen met voldoende buffer. PMA heeft gekozen om het vereist eigen vermogen als risicobudget te beschouwen en toetst beleggingskeuzes mede op het effect hiervan op deze buffervereiste.

Op de hierna volgende pagina's worden deze risicofactoren nader toegelicht.

Voor het grondstofrisico (S4), liquiditeitsrisico (S7), concentratierisico (S8) en het operationeel risico (S9) en het actief beleggingen risico (S10) zijn in het standaardmodel geen buffers vereist.

Risicobudget	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021	31-12-2021
	Feitelijk	Strategisch	Feitelijk	Strategisch
Risicofactoren (als % verplichtingen)				
S1 Rente	6,8%	8,3%	1,3%	2,0%
S2 Zakelijke waarden	16,5%	15,9%	16,9%	15,5%
S3 Valuta	4,9%	4,9%	3,9%	3,7%
S5 Krediet	4,5%	4,9%	5,2%	5,7%
S6 Verzekeringstechnisch	3,3%	3,3%	3,5%	3,5%
S10 Actieve beleggingen	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
<i>Diversificatie</i>	-12,3%	-12,8%	-9,5%	-9,8%
Totaal	23,7%	24,5%	21,3%	20,6%

Duration	31-12-2022	31-12-2021
Duration totale portefeuille (incl. renteswaps)	10,7	17,6
Duration van de pensioenverplichtingen – markt	23,6	25,7
Duration van de pensioenverplichtingen – UFR	23,0	25,0

S1 – Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration geeft de waardeverandering weer als de rente met 1% verandert.

Indien de duration van de beleggingen op balansdatum aanzienlijk lager is dan de duration van de verplichtingen is er sprake van een zogenaamde 'duration-mismatch'. Bij een rentestijging zal de waarde van beleggingen minder snel dalen dan de waarde van de verplichtingen, met als gevolg dat de dekkingsgraad stijgt. Voor PMA geldt dat bij een rentedaling de waarde van de beleggingen minder snel stijgt dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt. Eind 2022 is 44,2% (eind 2021: 75,3%) van het rente-effect (op basis van UFR-curve) afgedekt door de vastrentende waarden. De renteafdekking op basis van de marktrente (swapcurve) is 40,0% (eind 2021: 59,6%). Voor de rente-afdekking wordt passief gebruik gemaakt van interest rate swaps.

De vastrentende waarden kunnen als volgt uitgesplitst worden naar looptijd van de leningen (de rente vaste periode kan korter zijn):

BEDRAGEN IN miljoen €

Vastrentende waarden – Looptijd	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021	31-12-2021
Resterende looptijd < 1 jaar	287	23%	239	14%
Resterende looptijd 1 < > 5 jaar	304	25%	396	23%
Resterende looptijd > 5 jaar	636	52%	1.067	63%
Subtotaal	1.227	100%	1.702	100%

S2 – Zakelijke waarden (markt)risico

Marktrisico is het risico dat door de waarde wijzigt door ontwikkeling van de marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren). Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op waarde, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) mitigeert deels het marktrisico. Het risico kan ook afgedekt worden door gebruik te maken van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Diversificatie

Specifieke beleggingen met relatief grote waarde leiden tot concentratierisico. Per beleggingscategorie worden alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als relatief groot wordt aangemerkt elke belegging die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Eind 2022 is dit een waarde groter dan circa € 56 miljoen. Er zijn geen aandelen beleggingen groter dan 2%. Bij vastrentende waarde wordt dit toegelicht onder S5 Kredietrisico.

In het algemeen geldt dat het concentratierisico groter is als adequate spreiding van de beleggingen ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in economische sector, regio of tegenpartij. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico. Overigens beperken concentratierisico's zich niet uitsluitend tot de beleggingen.

In onderstaande tabellen zijn de beleggingen in de categorieën met hoogste waarde uitgesplitst naar diverse regio's, typeringen en sectoren.

De Vastrentende waarden zijn voor 78% beursgenoteerd (2021: 68%). Het restant betreft participaties in bedrijfsleningen en microfinancierings fondsen.

De aandelen zijn voor 98% beursgenoteerd (2021: 98%). Het restant betreft participaties in private equity fondsen.

BEDRAGEN IN MILJOEN €

Vastrentende waarden – naar regio	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021	31-12-2021
Mature Markets	1.073	87%	1.678	99%
Emerging Markets	154	13%	25	1%
Totaal	1.227	100%	1.703	100%

BEDRAGEN IN MILJOEN €

Vastrentende waarden – type	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021	31-12-2021
Staatsobligaties Europa	335	27%	491	29%
Staatsobligaties opkomende landen	143	12%		
Bedrijfsobligaties	338	28%	466	27%
Bedrijfsleningen	261	21%	525	31%
Inflatiegerelateerde staatsobligaties	139	11%	199	12%
Microfinanciering	11	1%	22	1%
Totaal	1.227	100%	1.703	100%

BEDRAGEN IN MILJOEN €

Aandelen – naar regio	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021	31-12-2021
Europa	144	13%	232	15%
Noord-Amerika	583	53%	811	54%
Emerging Markets	220	20%	285	19%
Rest van de wereld	153	14%	188	12%
Totaal	1.100	100%	1.516	100%

BEDRAGEN IN MILJOEN €

Aandelen – naar sectoren	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021	31-12-2021
Basismaterialen	50	5%	68	5%
Communicatiediensten	69	6%	130	9%
Handel	170	15%	274	18%
Gezondheidszorg	107	10%	154	10%
Energie	49	4%	47	3%
Financiële dienstverlening	153	14%	212	14%
Industrie	83	8%	127	8%
Nutsbedrijven	26	3%	37	3%
Technologie	180	16%	340	22%
Diversen	213	19%	127	8%
Totaal	1.100	100%	1.516	100%

BEDRAGEN IN MILJOEN €

Vastgoed – naar regio	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021	31-12-2021
Europa	55	48%	86	21%
Noord-Amerika	60	52%	271	67%
Rest van de wereld	-	0%	46	12%
Totaal	115	100%	403	100%

BEDRAGEN IN MILJOEN €

Vastgoed – naar sectoren	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021	31-12-2021
Kantoren	26	23%	52	13%
Winkels	12	10%	15	4%
Woningen	13	11%	25	6%
Subtotaal	51	44%	92	23%
Rubricering overige beleggingscategorieën	64	56%	311	77%
Totaal	115	100%	403	100%

S3 – Valutarisico

Thans dekt PMA 75% van de exposure af naar USD, JPY en GBP binnen de categorieën aandelen ontwikkelde markten, beursgenoteerd vastgoed, niet-beursgenoteerd vastgoed, Infrastructuur en private equity. Bij global inflation linked bonds en bedrijfsobligaties VS geldt een afdekkingspercentage van 100% naar de genoemde valuta's. Als uitgangspunt hanteert PMA dat voor liquide beleggingscategorieën de valutaire verdeling van de benchmark als basis voor de afdekking gebruikt wordt en voor illiquide beleggingscategorieën de quotation currency. Fondsen waarvan bekend is dat deze de valuta afdekken, worden niet meegenomen in de bepaling van de exposure. Vastrentende waarden worden voor 100% afgedekt (door de betreffende fondsen).

De waarde van de per het einde van het verslagjaar uitstaande valutatermijncontracten bedraagt € 39 miljoen (2021: € -12 miljoen).

In de tabel op deze pagina zie je hoe de belangrijkste valuta voorkomen in de beleggingen van PMA.

De belangrijkste valuta risico's worden gelopen binnen het wereldwijde aandelenmandaat van BlackRock (USD/GBP/JPY), alsmede bij het beursgenoteerde vastgoedfonds van Kempen (USD/GBP/JPY) en het bedrijfsobligatiefonds van PGIM (USD).

S5 – Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die (obligatie)

leningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst en marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan. Het kredietrisico uit zich primair in de waardeontwikkelingen van vastrentende waarden als gevolg van verandering in het kredietrisico ten aanzien van leningen en als gevolg van de waarderingsveranderingen van een bepaald kredietrisico (de spread ten opzicht van leningen met een laag risico). Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds, en het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij het uitlenen van effecten indien dat gedaan zou worden. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot valuta en rente OTC-derivaten, wordt door het fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Het grootste deel van de rentederivaten loopt via een Central Clearing House die het wederzijdse kredietrisico heeft overgenomen en daar een stringent onderpandbeleid bij voert.

IN %

Valutapositie – Voor en na afdekking	Bruto	Door PMA afgedekt	Netto 2022	Netto 2021
Euro	49%	0%	49%	45%
Amerikaanse dollar	32%	-25%	7%	7%
Britse pond	4%	-4%	0%	0%
Japanse Yen	2%	-2%	0%	1%
Overige	13%	0%	13%	11%
Totaal	100%	-30%	70%	64%

Binnen de categorie vastrentende waarden zijn er eind van het jaar drie landen (2021: drie landen) met een belang groter dan 2% van het totaal in deze categorie exclusief deelstaten en gemeenten, te weten Duitsland (€ 122 miljoen = 4,4% (in 2021 € 190 miljoen = 4,4%)), Verenigde Staten (63 miljoen = 2,2% (in 2021 € 92 miljoen = 2,4%)) en Nederland (€ 89 miljoen = 3,2% (in 2021: € 135 miljoen = 3,1%)). Alle landen hebben een degelijke reputatie en worden wereldwijd als veilige landen beschouwd. Binnen de beleggingsfondsen wordt gespreid naar veel verschillende debiteuren. De totaalwaarde van een beleggingsfonds mag daarmee groter dan 2% zijn.

Het onder de Overige beleggingen opgenomen liquiditeitenfonds bestaat voornamelijk uit vorderingen op Duitse en Nederlands deelstaten, provincies en gemeenten met een zeer korte looptijd welke impliciet staatsgegarandeerd zijn.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven, op basis van beschikbare ratings van de grote agencies (S&P, Moody's en Fitch, waarbij de op een na hoogste geselecteerd wordt, indien slechts twee beschikbaar dan geldt de hoogste van beide).

De categorie 'Geen rating' komt met name voor in de fondsen voor microfinanciering en bedrijfsleningen.

S6 – Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

De grootste actuariële risico's zijn het langlevens-, overlijdens- en het arbeidsongeschiktheidsrisico:

- Het belangrijkste actuariële risico is het langlevensrisico (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen). Als gevolg hiervan is de pensioenvermogenopbouw niet toereikend voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van de AG Prognosetafel 2022 met ervaringssterftecorrectie op basis van Sprenkels & Verschuren ervaringssterftemodel 2022 is het langlevensrisico zo goed mogelijk verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen. Voor de gevoeligheid van wijzigingen in de belangrijkste actuariële veronderstellingen verwijzen wij naar de toelichting op de Technische Voorzieningen.
- Het overlijdensrisico houdt in dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor het fonds onvoldoende voorzieningen heeft getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.
- Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

IN MILJOEN €, IN %

Vastrentende waarden – Kredietwaardigheid	31-12-2022	31-12-2022 %	31-12-2021	31-12-2021 %
AAA	303	27%	437	26%
AA	172	15%	196	12%
A	82	7%	265	16%
BBB	251	22%	280	16%
Subtotaal 'Investment Grade'	808	71%	1.178	70%
<BBB	66	6%	458	26%
Geen rating	264	24%	66	4%
Totale portefeuille	1.138	101%	1.703	100%

S10 – Actief beheer risico

Dit is het risico dat beursgenoteerde aandelenfondsen die actief beheerd worden (met tracking error groter dan 1%) door dit actieve beheer een verlies oplopen. Per eind december 2022 is er geen opslag voor actief beheer risico.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is niet in het VEV-model opgenomen en is ook beperkt. Dit is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt gemitigeerd door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquide middelen en liquide beleggingen, rekening houdend met directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Daarnaast is er een kredietfaciliteit overeengekomen met Caceis, gerelateerd aan de omvang van de beleggingen in depot bij Caceis.

Uitmo 2022 wordt er een groot bedrag aan liquide middelen aangehouden en zijn er ook voldoende obligaties die snel zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren. Het grootste deel van de beleggingsfondsen is op korte termijn (binnen 5 werkdagen) te liquideren. Voor het liquiditeitsrisico is het tevens van belang dat naar verwachting de komende 10 jaar de inkomende premies het niveau van de uitkeringen overtreffen.

Voor het gebruik van derivaten voor rente- en valuta-afdekking is geld nodig om de posities af te rekenen. PMA houdt hiervoor 10% liquiditeiten aan.

Overige niet-financiële risico's

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de eigen uitvoeringsorganisatie en aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles en kwaliteit van geautomatiseerde systemen. Deze kwaliteitseisen (waaronder ISAE 3402 certificering, service level agreement, etc.) worden periodiek getoetst door het bestuur.

Uitbestedingsrisico

PMA loopt een uitbestedingsrisico doordat diensten worden uitbesteed op gebied van onder andere vermogensbeheer en beleggingsadministratie en IT diensten. Het risico dat de belangen van PMA in het gedrang komen doordat deze uitbestede diensten niet volgens de normen en afspraken uitgevoerd worden, wordt gemitigeerd door uitgebreid vooronderzoek (Due Dilligence, KYC) bij nieuwe relaties, heldere vastlegging van de afspraken in SLA's, verantwoording van werkprocessen via ISAE 3402 verklaringen, regelmatig contact en evaluatiemomenten en rapportages.

BEDRAGEN X MILJOEN €

Liquiditeit	31-12-2022	31-12-2022	31-12-2021
Liquide middelen	349	13%	10%
Liquide belegd (<5 dagen te verkopen)	1.860	66%	63%
Illiquide (meer dan een week) en overige	593	21%	26%
Totale portefeuille	2.802	100%	100%

1.5.3 Overige activa

BEDRAGEN X € 1.000

2 Vorderingen en overige activa	31-12-2022	31-12-2021
Vorderingen		
Pensioenpremies	1.699	731
Overige activa		
Immateriële vaste activa	104	162
Materiële vaste activa	156	151
Overige vorderingen	96	192
Totaal overlopende activa	356	505
Totaal Vorderingen en overige activa	2.055	1.236

De vordering inzake pensioenpremies betreft de afrekening over het voorgaand kwartaal en het restant van de premienota's die aan het begin van ieder kwartaal worden verzonden. Het bedrag is gestegen doordat afrekening over Q4-2022 hoger was dan de afrekening over Q4-2021. Tevens is het saldo per einde jaar hoger dan het jaar ervoor. De pensioenpremies worden afgedragen door de werkgevers.

De post materiële vaste activa bestaat uit zowel verbouwingen, kantoorinrichting, inventaris als computers en hardware. De post immateriële vaste activa bestaat uit Software en (web)applicaties.

De vorderingen en overige vorderingen hebben een looptijd korter dan een jaar.

De liquide middelen worden aangehouden bij ING. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van PMA en net als in 2021 met uitzondering van de bankgarantie behorende bij het huurcontract van € 28k (als minimaal saldo op de lopende rekening).

BEDRAGEN X € 1.000

3 Liquide middelen	31-12-2022	31-12-2021
Banken (rekening courant)	6.329	5.645
Totaal Liquide middelen	6.329	5.645

1.5.4 Toelichting passiva

BEDRAGEN X € 1.000

4 Stichtingskapitaal en reserves	31-12-2022	31-12-2021
<i>Stichtingskapitaal</i>		
Stichtingskapitaal per 1 januari	0	0
Mutaties Stichtingskapitaal	0	0
Stichtingskapitaal per 31 december	0	0
<i>Overige reserves</i>		
Overige reserves per 1 januari	-18.447	-317.381
Resultaat boekjaar	33.723	298.934
Overige reserves per 31 december	15.276	-18.447
Totaal per 31 december	15.276	-18.447

Het stichtingskapitaal is ongewijzigd in beide boekjaren (€ 45,-).

De financiële positie van het fonds kan worden vastgesteld aan de hand van de dekkinggraad op basis van marktwaarde. Deze is gelijk aan de verhouding tussen het pensioenvermogen (de activa minus de overige passiva) en de technische voorzieningen. Op basis van de Pensioenwet en het daarbij behorende Financieel Toetsingskader is sprake van een tweetal toetsingsgrenzen: het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen.

Minimaal vereist eigen vermogen PMA

De Pensioenwet bepaalt dat fondsen dienen te beschikken over een minimaal vereist eigen vermogen. Dit vloeit voort uit de richtlijn pensioeninstellingen (2003/41/EG). Daarbij is tevens aangegeven dat dit minimaal vereist eigen vermogen circa 5% bedraagt van de technische voorzieningen; de som van beide is de minimaal vereiste dekkinggraad. Het minimaal vereist eigen vermogen kan ook exact worden berekend in plaats van het hanteren van de standaard 5%. Het minimaal vereist eigen vermogen wordt dan bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van beleggingsrisico's en door beheerslasten en risico's

die voortkomen uit de pensioenregeling, waaronder nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioenen. Voor PMA bedraagt het berekende minimaal vereiste dekkinggraad 104,7% per 31 december 2022 (104,5% ultimo 2021). Gegeven een beleidsdekkinggraad 98,6% per 31 december 2022, is er sprake van een aanwezig vermogen dat lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Vaststelling van het vereist eigen vermogen (VEV)

Het fonds stelt het VEV zodanig vast dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het vermogen van het fonds binnen één jaar daalt tot onder de VPV. Voor de vaststelling hiervan wordt het door DNB vastgestelde standaardmodel gehanteerd. Dit model past ook bij het beleggingsprofiel van PMA. Het VEV op basis van het standaardmodel wordt vastgesteld met de S-wortelformule. De vereiste dekkinggraad bedraagt 100% plus dit vereist eigen vermogen.

BEDRAGEN X € 1.000

Dekkingsgraad	31-12-2022	31-12-2021
Totaal Vermogen	2.807.075	4.081.658
Technische Voorzieningen	2.791.799	4.100.105
Aanwezig eigen vermogen	15.276	-18.447
Vereist eigen vermogen (24,5%)	683.991	844.622
Tekort	-668.715	-863.069
Aanwezige dekkingsgraad	100,5%	99,6%
Beleidsdekkingsgraad	98,6%	96,1%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,7%	104,5%
Vereiste dekkingsgraad	124,5%	120,6%

Er is een reservetekort wanneer het fonds een beleidsdekkingsgraad heeft die lager is dan de vereiste dekkingsgraad. De vereiste dekkingsgraad op basis van strategische portefeuille van PMA is eind 2022 gelijk aan 124,5% van de VPV (eind 2021: 120,6%). Zowel in 2022 als in 2021 was er bij PMA sprake van een tekort (beleidsdekkingsgraad 98,6%, respectievelijk 96,1%).

Evaluatie herstelplan

Vanwege het tekort bij PMA heeft het bestuur in 2022 een geactualiseerd herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). PMA heeft sinds eind 2008 een tekort. In het nieuwe herstelplan is te zien hoe de beleidsdekkingsgraad van PMA zich minimaal tot het niveau van de vereiste dekkingsgraad herstelt in een tijdsbestek van 10 jaar. Het einddatum van het herstelplan ligt op 31 december 2031. DNB heeft dit plan goedgekeurd.

PMA maakt gebruik van de verlengde vrijstellingsregeling om niet te hoeven korten, daar de beleidsdekkingsgraad al langer dan 5 jaar onder het minimum vereist eigen vermogen ligt.

Eind 2022 is de actuele dekkingsgraad vastgesteld op 100,5% en de beleidsdekkingsgraad op 98,6%. Hiermee is de beleidsdekkingsgraad lager dan de vereiste dekkingsgraad (124,5%). Dit betekent dat het fonds in een reservetekortsituatie verkeert en in 2023 weer een herstelplan dient op te stellen.

BEDRAGEN X € 1.000

5 Technische voorzieningen	31-12-2022	31-12-2021
<i>I. Voorziening pensioenverplichtingen</i>		
Saldo 1 januari	4.081.320	4.297.133
Pensioenopbouw	133.677	154.687
Wijziging marktrente	-1.308.084	-390.642
Overgang UFR20 naar UFR22,5 rentemethodiek	-58.383	92.017
Rentetoevoeging	-19.887	-23.081
Sterfte en arbeidsongeschiktheid	1.584	2.982
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-54.309	-50.324
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-1.086	-1.006
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-13.163	2.497
Wijziging actuariële methoden	15.275	0
Overige wijzigingen in de voorziening	-6.778	-2.943
Saldo 31 december	2.770.166	4.081.320
Specificatie:		
– Actieven, in dienst *	1.423.428	2.253.913
– Uit dienst, met rechten	698.703	1.050.073
– Gepensioneerden	648.036	777.334
Totaal	2.770.167	4.081.320
<i>II. Voorziening uitloopriscio AO</i>		
Saldo 1 januari	18.785	15.768
Mutatie t.l.v. resultaat	2.848	3.017
Saldo 31 december	21.633	18.785
Totaal Technische voorzieningen	2.791.799	4.100.105

*) incl. arbeidsongeschikten en personeel PMA.

BEDRAGEN X € 1.000

6 Overige schulden en overlopende passiva	31-12-2022	31-12-2021
Reservering vakantiegelden pensioengerechtigden	2.638	2.459
Te betalen kosten en overige posten	946	1.411
Totaal Overige schulden	3.584	3.870

De overige schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan een jaar.

1.5.5 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

BEDRAGEN IN miljoen €

Investeringsverplichtingen	Totaal verplichting	Aangegaan in jaar	Nog te storten na 31-12-2022	Nog te storten na 31-12-2021
Private Equity	40,0	2011 en 2014	18,7	18,7
Infrastructuur	56,3	2022	56,3	0
Totaal	96,3		75,0	18,7

Dit betreft nog niet opgevraagde investeringsverplichtingen aan beleggingsfondsen die investeren in niet beursgenoteerde beleggingen. Deze beleggingsfondsen vragen de gelden pas op nadat zij een belegging hebben gevonden. Derhalve is er sprake van een resterende verplichting waarvoor nieuwe beleggingen zullen worden verkregen. Bij de twee verplichtingen uit 2011 en 2014 is het niet de verwachting dat dit nog opgevraagd gaat worden.

Overige

ING heeft een bankgarantie afgegeven aan de verhuurder van haar kantoor aan de Neuhuyskade in Den Haag voor het bedrag van € 28k. Dit bedrag is voor PMA een minimum saldo op de lopende rekening. PMA heeft een huurcontract voor haar kantoor voor € 142k (inclusief servicekosten) per jaar (prijspeil 2021) met een looptijd tot 30 november 2023. Er is geen sprake van een verplichting tot herstel na afloop van het gebruik van het gebouw.

1.5.6 Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het fonds, de aangesloten ondernemingen en hun werknemers, en het bestuur. Tussen het fonds en de werkgevers zijn uitvoeringsovereenkomsten gesloten met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling. Inzake de beloning van bestuursleden wordt verwezen naar de specificatie van de kosten pensioenuitvoering bij de toelichting op de staat van baten en lasten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is sprake van vorderingen op bestuurders of voormalige bestuurders van PMA. De bestuurders nemen niet uit hoofde van hun bestuursfunctie deel aan het pensioenfonds.

1.6 Toelichting baten en lasten

Baten

BEDRAGEN X € 1.000

7 Premieontvangsten	2022	2021
Werkgevers	73.546	73.314
Werknemers	36.067	37.156
Totaal	109.613	110.470

De pensioenpremie is 30,45% (2021; 28,44%) van de pensioengrondslag. Het opbouwpercentage is 1,70% per jaar.

Op basis van het FTK dient de kostendekkende premie te worden vastgesteld. Deze bestaat uit de volgende elementen:

- 1 de actuariel benodigde premie voor inkoop van de onvoorwaardelijke pensioendelen (op basis van marktwaarde);
- 2 een opslag voor de uitvoeringskosten;
- 3 een solvabiliteitsopslag voor het bereiken van het vereist eigen vermogen. Component 3 wordt niet in de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen.

De solvabiliteitsopslag zorgt ervoor dat bij de inkoop van nieuwe aanspraken de dekkingsgraad op het benodigde peil blijft. Het pensioenfonds dient

immers ook voor de nieuwe aanspraken over een extra vermogen te beschikken, welke niet in de onderdelen 1 en 2 is opgenomen. De hoogte van de solvabiliteitsopslag hangt af van het vereist eigen vermogen aan het begin van het jaar (per 31 december 2021 was dit 20,6%). Verondersteld is dat de premie per 1 januari verschuldigd is en per deze datum omgezet wordt in nieuwe aanspraken in het fonds. Derhalve bedraagt de solvabiliteitsopslag op de premie van 2022: 20,6% (2021: 19,2%).

Onderstaand volgt de opbouw van de kostendekkende premie.

De daling van de kostendekkende premie wordt met name veroorzaakt door de gestegen rente eind 2021 ten opzichte van 2020, die de basis is voor de berekening voor 2022.

BEDRAGEN X € 1.000

Kostendekkende premie	2022	2021
Actuariële premie pensioenopbouw actieven	122.882	142.331
Benodigde premie voor overlijden	2.468	2.732
Benodigde premie voor AO	8.649	10.009
Kostenopslag	2.849	2.897
Solvabiliteitsopslag (20,6%/19,2%)	27.604	29.774
Totaal	164.452	187.743

Conform het besluit FTK Pensioenfondsen artikel 4 mag voor de vaststelling van de kostendekkende premie worden uitgegaan van een dempingsmechanisme. PMA maakt hier gebruik van. Vanaf het boekjaar 2016 stelt het bestuur de premie vast op basis van verwacht rendement in plaats van het voortschrijdend gemiddelde van de rentetermijnstructuur. Hierbij hanteert het pensioenfonds een verwachte rendementscurve, rekening houdend met een opslag in het kader van de toeslagtoezegging welke gelijk is aan de prijsinflatie huishoudens algemeen. De verwachte rendementscurve wordt in principe vastgesteld voor 5 jaar op basis van de actuele marktrente en de vaststelling geschiedt per 30 september. De gedempte kostendekkende premie waaraan de feitelijke premie wettelijk gezien dient te voldoen, bestaat uit de volgende componenten:

- 1 een nominale koopsom op basis van verwacht rendement, inclusief de risico-opslagen ten behoeve van de overlijdensuitkeringen, premievrijstelling, Anw-hiaat en het WIA-hiaat;
- 2 een koopsom voor de toekomstige toeslagverlening op basis van prijsinflatie huishoudens algemeen, welke minimaal gelijk is aan de eerste component vermenigvuldigd met de opslag voor het vereist eigen vermogen;
- 3 een opslag voor de uitvoeringskosten;
- 4 een opslag voor indexatie, welke maximaal gelijk is aan onderdeel 1 vermenigvuldigd met een solvabiliteitsopslag.

In de tabel op de volgende pagina is een uitsplitsing van de gedempte kostendekkende premie voor 2022 weergegeven. Hieruit blijkt dat de ontvangen premie hoger is dan de gedempte kostendekkingde premie.

BEDRAGEN X € 1.000

<i>Gedempte kostendeekkende premie</i>	2022	2021
Actuariële premie pensioenopbouw actieven	48.075	51.058
Benodigde premie voor overlijden	1.828	1.934
Benodigde premie voor AO	3.443	3.656
Kostenopslag	2.849	2.897
Opslag voor indexatie	27.685	30.730
Solvabiliteitsopslag (20,6%/19,2%)	10.989	10.877
Totaal	94.869	101.152

BEDRAGEN X € 1.000

8 Beleggingsopbrengsten	2022	2021
<i>Directe beleggingsopbrengsten</i>		
Vastrentende waarden	14.723	14.148
Aandelen	24.120	34.343
Vastgoed	-139	-86
Derivaten	5.083	17.441
Overige beleggingen	43	-373
Saldo directe beleggingsopbrengsten	43.830	65.473
<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i>		
Vastrentende waarden	-258.409	-69.711
Aandelen	-247.579	362.835
Vastgoed	16.762	13.680
Derivaten	-865.399	-340.523
Overige beleggingen	-56	-1.585
Saldo indirecte beleggingsopbrengsten	-1.354.681	-35.304
Totaal beleggingsopbrengsten	-1.310.851	30.169
Af: beheerkosten PMA	-2.788	-2.802
Saldo beleggingsopbrengsten	-1.313.639	27.367
Hierbij inbegrepen: Gefactureerde beheerkosten	-3.220	-2.228

De indirecte beleggingsopbrengsten zijn na aftrek van beheer- en transactiekosten die direct ten laste van het fonds worden gebracht. In de (directe) beleggingsopbrengsten zijn ook de gefactureerde beheerkosten en de ontvangen kortingen op de beheerkosten van de vermogensbeheerders opgenomen. In onderstaande tabellen wordt dit weergegeven.

BEDRAGEN X € 1.000

<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i>	2022	2021
Indirecte beleggingsopbrengsten voor aftrek kosten	-1.343.838	-21.764
Beheerkosten op basis van look through	-5.771	-10.040
Transactiekosten op basis van look through	-5.072	-3.500
Totaal	-1.354.681	-35.304

GEFACTUREERDE KOSTEN – PER CATEGORIE, BEDRAGEN X € 1.000

2022	Totale kosten	Relatieve kosten
Vastrentende waarden (incl LDI)	1.157	0,20%
Aandelen (incl. beursgenoteerd vastgoed)	1.406	0,14%
Overige beleggingen *	657	nvt
Totaal	3.220	0,09%

* de kosten overige beleggingen is inclusief de bewaarkosten aandelen en vastgoed, waardoor de relatieve kosten niet bepaald kunnen worden.

2021	Totale kosten	Relatieve kosten
Vastrentende waarden (incl LDI)	1.206	0,05%
Aandelen	847	0,01%
Vastgoed	86	0,21%
Overige beleggingen	90	1,50%
Totaal	2.228	0,06%

Vermogensbeheerkosten zijn opgenomen zonder 'look through' en in overeenstemming met RJ610. De relatieve kosten per categorie zijn bepaald aan de hand van het gemiddelde vermogen over het jaar per categorie (zie ook het bestuursverslag paragraaf 4.7).

Lasten

BEDRAGEN X € 1.000

9 Pensioenuitkeringen	2022	2021
Ouderdomspensioen	47.433	43.778
Weduwen/weduwenaars/partnerpensioen	5.320	5.223
Arbeidsongeschiktheidspensioen	373	420
Wezenpensioen	197	202
Totaal pensioenen	53.323	49.623
Restitutie deelnemersbijdrage	616	756
Afkoopsommen	87	117
Totaal uitkeringen	54.026	50.496

BEDRAGEN X € 1.000

10 Pensioenuitvoeringskosten	2022	2021
Bestuursorganen *)	500	352
Externe beleggingskosten	1.264	1.365
Heffing DNB	271	243
Lonen	1.595	1.665
Sociale lasten	197	189
Pensioenlasten	304	270
Overige personeelskosten	322	222
Adviseurs	624	508
Huisvesting	183	172
ICT	712	588
Communicatie	225	274
Accountant (jaarwerk en controle)	120	96
Accountant (overige opdrachten)	0	5
Overige kosten	406	437
Totaal kosten	6.723	6.386
Af: Beheerkosten beleggingen PMA	-2.788	-2.802
Totaal pensioenuitvoeringskosten	3.935	3.584

*) In 2022 is per saldo € 402 duizend aan (periodieke) bestuursvergoeding en vacatiegelden betaald aan bestuur en bestuursorganen (in 2021 was dit € 311 duizend). Dit is verder toegelicht in paragraaf 9.10 van het jaarverslag. In 2021 waren de kosten lager door de terugontvangen BTW over 2019 en 2020.

Het gemiddelde FTE bedraagt 19,1 (2021: 19,1 FTE). Het personeel van het fonds (PMA) neemt deel aan de pensioenregeling van PMA. Voor de regeling geldt dat de werkgever geen verplichtingen heeft tot het doen van aanvullende bijdragen aan het fonds in het geval van tekorten, anders dan het voldoen van de

jaarlijkse premiebijdragen. Uit dien hoofde kan worden volstaan met het verantwoorden van de premie als last.

Controlekosten accountants

In het boekjaar en voorgaand boekjaar zijn de volgende bedragen aan accountantshonoraria ten laste van het resultaat gebracht:

BEDRAGEN X € 1.000

2022	PwC Accountants	Overig PwC-netwerk	Totaal PwC-netwerk
Controle van de jaarrekening	120	0	120
Andere controlewerkzaamheden	0	0	0
Fiscale advisering	0	0	0
Andere niet-controlediensten	0	0	0
Totaal	120	0	120

2021	PwC Accountants	Overig PwC-netwerk	Totaal PwC-netwerk
Controle van de jaarrekening	108	0	108
Andere controlewerkzaamheden	0	0	0
Fiscale advisering	0	0	0
Andere niet-controlediensten	0	0	0
Totaal	108	0	108

Bovenstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die bij PMA zijn uitgevoerd door accountantsorganisaties en onafhankelijk openbaar accountants zoals bedoeld in art. 1, lid 1 Wta (Wet toezicht accountantsorganisaties) en de in rekening gebrachte honoraria van het gehele netwerk waartoe de accountantsorganisatie behoort. PricewaterhouseCoopers (PwC) is de onafhankelijke accountant van PMA. De controle van de jaarrekening is inclusief de kosten voor de verslagstaten ten behoeve van DNB, de z-score en performancetoets en de normportefeuille.

1.7 Gebeurtenissen na balansdatum

PMA heeft in 2023 een herstelplan ingediend bij DNB. In het plan staat dat PMA tijdig kan herstellen tot minimaal het niveau van het VEV. Het plan houdt geen rekening met de impact van de gewijzigde RTS-systematiek. Het herstel in het herstelplan komt vooral door positieve beleggingsrendementen. Het is onzeker of deze rendementen daadwerkelijk behaald kunnen worden.

De beleidsdekkingsgraad en de actuele dekkingsgraad waren eind 2022 voor de achtste keer lager dan de minimale vereiste dekkingsgraad. Door gebruik te maken van de vrijstellingsregeling 2023 hoeft PMA, omdat de actuele dekkingsgraad hoger dan 90% is, de pensioenen in 2023 niet te verlagen.

Eventuele kortingen in de toekomst zijn in belangrijke mate afhankelijk van de financiële ontwikkelingen van PMA, maar zijn ook afhankelijk van invoering van het Nieuwe Pensioenstelsel en de doorrekeningen van het transitie-FTK.

Per 1 januari 2021 is de UFR (Ultimate Forward Rate) rekenmethodiek aanpast. Daarbij schuift onder andere de demping van de marktrente op van de 20-jaars rente naar de 30-jaars rente. DNB heeft aangegeven dat vanaf 1 januari 2021 de nieuwe UFR-parameters in vier gelijke stappen worden ingevoerd. Per 1 januari 2022 heeft de tweede stap plaatsgevonden, deze is onderdeel van de voorziening per eind 2022.

De volgende stap zou in werking treden per 1 januari 2023. Echter per 1 januari 2023 is de RTS-systematiek gewijzigd. Door de wijziging in de RTS-systematiek, nemen de verplichtingen per 1 januari 2023 met circa 0,7% toe, waarvan de helft reeds werd verwacht door de volgende stap in de UFR-systematiek. De dekkingsgraad daalt doordoor met circa 0,6%.

De gewijzigde UFR rekenmethodiek betekent dat het Vereist Eigen Vermogen (VEV) licht zal dalen.

In het voorjaar van 2023 was sprake van onrust in de financiële sector als gevolg van enkele faillissementen van banken in de VS en een Zwitserse bank die in de problemen raakte en vervolgens overgenomen werd. PMA heeft een breed gespreide portefeuille waardoor de financiële impact hiervan minder dan 1 miljoen was.

Den Haag, 6 juni 2023

Het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken,

Dhr. drs. A.J.M. (Fons) Bakker

Dhr. J.H.M. (Joris) van Basten Batenburg

Mw. I.J. (Iris) Blankers MSc, secretaris

Mw. S.A. (Shantinella) Mariano BSc CPE

Dhr. T. (Ton) Teitsma RA

Dhr. ing S. (Sjoerd) Veenstra

Dhr. R.A. (Remco) Velasquez, voorzitter

Dhr. drs. M.G.A.B. (Marcel) de Wit AAG

OVERIGE ■ GEGEVENS

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van PMA. Evenmin is de bestemming nader uitgewerkt in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN). PMA heeft geen winstoogmerk. Een positief resultaat boekjaar wordt toegevoegd en een negatief resultaat boekjaar wordt onttrokken aan de overige reserves.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken te Den Haag is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2022.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 10.400.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 690.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken. Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn, als geheel gezien, toereikende technische voorzieningen vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131 (minimaal vereist eigen vermogen) en 132 (vereist eigen vermogen).

Met betrekking tot de artikelen 139 (actualisatie herstelplan) en 140 (maatregel minimaal vereist eigen vermogen) merk ik op dat het pensioenfonds gebruik heeft gemaakt van de ministeriële vrijstellingsregeling (in verband met uitzonderlijke omstandigheden) om geen kortingsmaatregel toe te passen in 2023.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum in de rentetermijnstructuur rekening zou worden gehouden met de UFR-methodiek zoals deze door DNB in 2023 wordt toegepast, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

Amstelveen, 6 juni 2023

drs. R.T. Schilder AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Accountantsverklaring

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken

Verklaring over de jaarrekening 2022

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken ('de stichting' of 'het pensioenfonds') een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2022 en van het resultaat over 2022 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek ('BW').

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2022 van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken te Den Haag gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2022;
- de staat van baten en lasten over 2022; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot fraude en continuïteit, en de aangelegenheden daaruit, bepaald in de context van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie ter ondersteuning van ons oordeel, zoals onze bevindingen en observaties ten aanzien van de controleaanpak frauderisico's en de controleaanpak continuïteit, moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Controleaanpak frauderisico's

Wij hebben risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude geïdentificeerd en ingeschat. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken en haar omgeving en de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort. Wij verwijzen naar het hoofdstuk 'Risicobeoordeling' van het bestuursverslag, waarin het bestuur haar frauderisico-analyse heeft opgenomen.

Wij hebben ten aanzien van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude de opzet en implementatie van de interne beheersing geëvalueerd, waaronder de frauderisicoanalyse van het bestuur, de gedragscode PMA, klokkenluidersregeling Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken en incidentenregistratie, en voor zover wij dat noodzakelijk achtten voor onze controle, de werking getoetst van deze interne beheersmaatregelen.

Wij hebben om inlichtingen gevraagd bij de leden van het bestuur, de auditcomissie en medewerkers van het bestuursbureau of zij op de hoogte zijn van feitelijke, vermeende of vermoede fraude. Daarnaast hebben wij de rapportages van de sleutelfunctiehouders interne audit en risicobeheer en de compliance officer geëvalueerd. Hieruit volgden geen signalen van feitelijke, vermeende of vermoede fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Geïdentificeerde frauderisico's

Doorbreken van de interne beheersingsmaatregelen door het bestuur

Volgens de controlestandaarden is het risico dat het bestuur de interne beheersingsmaatregelen doorbreekt in alle entiteiten aanwezig. Inherent bevindt het bestuur van een entiteit zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat het in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersingsmaatregelen te doorbreken die anderszins effectief lijken te werken.

Daarom besteden wij bij al onze controles aandacht aan het risico van het doorbreken van maatregelen van interne beheersing door het bestuur met betrekking tot:

Onze controlewerkzaamheden en observaties

Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing in de processen voor het genereren en verwerken van journaalposten. Wij hebben journaalposten geselecteerd op basis van risicocriteria en hierop specifieke controlewerkzaamheden verricht. Wij hebben getoetst of de journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn aangebracht aanvaardbaar zijn.

Wij zijn ook alert geweest op mogelijk significante transacties buiten de normale bedrijfsvoering van de stichting of die in een ander opzicht ongebruikelijk lijken in het licht van zowel ons inzicht in de stichting en de

- journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn gemaakt;
- schattingen;
- significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsuitoefening.

Wij hebben daarbij bijzondere aandacht voor tendenties als gevolg van mogelijke belangen van het bestuur.

omgeving als andere tijdens de controle verkregen informatie. Wij hebben geen significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsvoering geïdentificeerd.

Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing en de werking van de maatregelen getoetst voor het maken van schattingen. Daarnaast hebben wij de beheersmaatregelen ten aanzien van de toegangsbeveiliging in de IT-systemen getoetst door een combinatie van het uitvoeren van eigen werkzaamheden en het verkrijgen van inzicht in de ISAE3402-rapportage's van relevante serviceorganisaties.

Bij onze controlewerkzaamheden hebben wij aandacht voor belangrijke schattingsposten, die gebaseerd zijn op subjectieve input, zoals de fondsspecifieke elementen in de waardering van de technische voorzieningen en de waardering van niet-beursgenoteerde beleggingen. Wij hebben naar aanleiding van onze controle en de uitkomsten daarvan, deze schattingsposten beoordeeld op aanwijzingen van tendenties die mogelijk een risico vormen op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude. Daarbij hebben wij onder meer de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Afstemming van de geplande controleaanpak voor het uitvoeren van werkzaamheden op de beleggingsportefeuille met de fondsaccountant van de vermogensbeheerder van het pensioenfonds alsmede het reviewen van de uitgevoerde werkzaamheden van de fondsaccountant.
- Evaluatie van de gehanteerde actuariële grondslagen en eventuele wijzigingen hierin, de uitkomsten van de actuariële analyse, en bespreking hiervan met het pensioenfonds en de certificerend actuaris.
- Kennis name van de toelichtingen van de financiële positie en de tekortsituatie waarin het pensioenfonds zich bevindt en het toetsen aan de (toelichtings) vereisten uit de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Wij hebben bij onze controle van de schattingsposten geen aanwijzingen van tendenties als gevolg van belangen van het bestuur geïdentificeerd. Onze werkzaamheden hebben tevens niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude ten aanzien van het doorbreken van de interne beheersing door het bestuur.

Voorts hebben wij in onze controle een element van onvoorspelbaarheid ingebouwd. Tevens hebben wij kennisgenomen van correspondentie met toezichthouders en zijn wij tijdens de controle alert gebleven op indicaties voor signalen van fraude. Wij hebben kennisgenomen van de beschikbare informatie, waaronder de door het pensioenfonds opgestelde SIRA (Systematische Integrale Risico Analyse). Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die een aanwijzing vormt voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving. Indien daar sprake van was, hebben wij onze evaluatie van het risico van fraude en de gevolgen daarvan voor onze controlewerkzaamheden opnieuw geëvalueerd.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de bedrijfsactiviteiten van het pensioenfonds voor de voorzienbare toekomst. Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere het verkrijgen van controleinformatie omtrent het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen.

Op basis van de verkregen controle-informatie hebben wij vastgesteld of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten.

Pensioenfondsen zijn op grond van de wetgeving gehouden om een adequate vermogensdekking, het vereist eigen vermogen, aan te houden. Het vereist eigen vermogen wordt op basis van het financieel toetsingskader bepaald. Als de dekkinggraad van een pensioenfonds lager is dan het vereist eigen vermogen, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het pensioenfonds het eigen vermogen op het vereiste niveau brengt. Als het pensioenfonds niet kan voldoen aan het herstel zullen aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Daar waar nodig zullen de rechten van de (gewezen) deelnemers moeten worden aangepast zodat weer aan het vereist eigen vermogen wordt voldaan.

In de hoofdstukken 'Continuïteitsanalyse' en 'Stichtingskapitaal en reserves' wordt toegelicht dat het pensioenfonds zich op balansdatum in een (dekkings) tekortsituatie bevindt. Op basis van het herstelplan is de verwachting van het bestuur dat de stichting over voldoende herstelpotentieel beschikt. Het bestuur heeft de continuïteitsbeoordeling voor de voorzienbare toekomst (tenminste twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van de jaarrekening) uitgevoerd en geen gebeurtenissen of omstandigheden geïdentificeerd die gerede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de stichting om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico's).

Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere:

- Overwogen of de continuïteitsbeoordeling van het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van onze controle kennis hebben gekregen en door het bestuur te bevragen over de belangrijkste veronderstellingen en uitgangspunten. Het bestuur heeft hierbij onder andere aandacht besteed aan:

- de financiële positie van het pensioenfonds en het ingediende geactualiseerde herstelplan omdat het pensioenfonds zich op balansdatum in een tekortsituatie bevindt;
- het beheersen van het liquiditeitsrisico;
- de continue monitoring van het Internal Control Framework voor de monitoring en rapportage over de processen binnen het pensioenfonds;
- de continue monitoring van de beleggingsportefeuille en het (rente) afdeckingsbeleid;
- politieke, demografische, geografische, alsmede operationele ontwikkelingen, voor zover deze impact hebben op het pensioenfonds.
- We hebben kennis genomen van het geactualiseerde herstelplan, de correspondentie met De Nederlandsche Bank en de toelichting in de jaarrekening hierover.
- Inwinnen van inlichtingen bij het bestuur over zijn kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling.

Onze controlewerkzaamheden hebben geen informatie opgeleverd die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur over de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat ook andere informatie. Dat betreft alle informatie in het jaarverslag anders dan de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controle-opdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze doelstellingen zijn een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of van fouten en een controleverklaring uit te brengen waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 6 juni 2023

*PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
Origineel getekend door drs. N.C. Doets RA*

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2022 van Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening
Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

BIJLAGEN ■ 2022

Bijlage 1: Uitgebreide kengetallen

Per 31 december	2022	2021	2020	2019	2018
Deelnemers aantallen					
Actieve deelnemers met pensioenopbouw	23.963	24.481	26.329	26.381	26.058
Actieve deelnemers, nog niet premieplichtig	796	764	768	726	700
Gewezen deelnemers met opbouw bij AO	1.198	1.122	1.049	980	903
Gewezen deelnemers	21.083	24.818	22.677	22.569	21.073
Pensioenuitkeringsgerechtigden	8.870	8.409	7.783	7.254	6.915
Aangesloten werkgevers	1.954	1.978	1.981	1.994	1.991
Vermogen en solvabiliteit					
Aanwezige dekkingsgraad (in %)	100,5	99,6	92,6	98,3	98,4
Beleidsdekkingsgraad (in %)	98,6	96,1	89,9	97,5	102,5
Vereiste dekkingsgraad (in %)	124,5	120,6	119,2	120,0	120,6
Pensioenvermogen (x € 1 miljoen)	2.807	4.081	3.996	3.581	2.941
Pensioenverplichtingen (x € 1 miljoen)	2.792	4.100	4.313	3.642	2.989
Gemiddelde rekenrente (in %)	2,5	0,6	0,3	0,9	1,5
Premie (in %)					
Werkgever (geboren in of na 1950)	21,0	19,0	17,6	16,3	17,6
Werknemer (geboren in of na 1950)	10,5	9,5	8,8	8,2	8,8
Toeslagverlening (per 1 jan, in %)					
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Inkomsten/Uitgaven (x € 1 miljoen)					
Ontvangen premies	110	110	104	95	91
Uitkeringen	54	50	46	42	40
Beleggingsopbrengsten	-1.314	28	361	593	-24
Pensioenuitvoeringskosten ¹⁾ /deelnemer (in €)	113	103	99	94	95
Vermogensbeheerkosten ²⁾	0,38%	0,35%	0,33%	0,37%	0,47%
Transactiekosten	0,16%	0,12%	0,07%	0,09%	0,12%
Beleggingsportefeuille samenstelling					
Vastrentende waarden (excl. liquide middelen)	43,4%	41,0%	41,7%	48,6%	57,3%
Aandelen	32,8%	35,1%	32,2%	32,3%	27,2%
Vastgoed	9,9%	11,2%	8,7%	10,7%	10,3%
Overige beleggingen (incl. alle overlays)	13,9%	12,7%	17,4%	8,4%	5,2%
Rendement beleggingen (in %)					
Vastrentende waarden ³⁾	-15,0	-2,3	4,2	6,0	1,2
Aandelen	-13,3	24,6	3,9	27,7	-5,8
Vastgoed	-7,8	29,8	-13,2	26,5	-1,1
Totaal rendement portefeuille	-31,9	0,7	10,2	20,2	-0,8
Ontwikkeling benchmark	-31,5	0,0	12,4	19,6	-0,4
Z-score	-0,2	1,0	-0,6	0,5	0,7
Performancetoets	1,9	2,1	1,0	1,9	1,8

1) Kosten exclusief de opslag van 6% voor uitvoeringsorganisatie Appolaris (t/m 2020).

2) Kosten exclusief transactiekosten, inclusief performance fees en algemene kosten.

3) Exclusief bijdrage renteoverlay.

Bijlage 2: Functionarissen

Bestuur

Op voordracht van FNV:

Dhr. J.H.M. van Basten Batenburg

Mw. S.A. Mariano, vanaf 29 september 2022

Op voordracht van CNV Connectief:

Mw. I.J. Blankers MSc, secretaris

Op voordracht van de Werkgeversvereniging Zelfstandige Openbare Apothekers en de Associatie van Ketenapotheken:

Dhr. T. Teitsma RA

Dhr. R.A. Velasquez, voorzitter

Dhr. drs. A.J.M. Bakker

Dhr. ing S. Veenstra

Gekozen door de pensioengerechtigden:

Dhr. mr. H.C.J. Overgaag, tot 10 april 2022

Mw. J. Karman-Oude Kotte (kandidaat bestuurslid)

Onafhankelijk bestuurder

Dhr. drs. M.G.A.B. de Wit AAG

Regie- en Coördinatie Overleg

Dhr. R.A. Velasquez

Mw. I.J. Blankers MSc

Dhr. drs. A.H. Venemans AAG, tot 31 oktober 2022

Dhr. drs. ing. J van der Tas, vanaf 1 december 2022

Beide zijn/waren directeur bestuursbureau

Beleggings Advies Commissie

Dhr. P. Mannaert RC, voorzitter, extern lid

Dhr. drs. P.J. Roelandt, extern lid, tot 31 december 2022

Dhr. R.A. Velasquez

Mw. I.J. Blankers MSc

Dhr. drs. A.J.M. Bakker

Pensioen en Communicatiecommissie

Dhr. mr. H.C.J. Overgaag, voorzitter tot 10 april 2022

Dhr. ing S. Veenstra, voorzitter vanaf 10 april 2022

Dhr. J.H.M. van Basten Batenburg

Mw. J. Karman-Oude Kotte

Mw. S.A. Mariano

Risicocommissie

Dhr. J.H.M. van Basten Batenburg

Dhr. T. Teitsma RA, voorzitter

Dhr. drs. M.G.A.B. de Wit AAG

Dhr. R. Sijsenaar RA, sleutelfunctiehouder risicobeheer

Audit commissie

Dhr. T. Teitsma RA

Dhr. R.A. Velasquez, voorzitter

Dhr. ing S. Veenstra

Dhr. M. van Heese

Compliance commissie

Dhr. T. Teitsma RA, voorzitter vanaf 1 januari 2023

Dhr. R.A. Velasquez, voorzitter t/m 31 december 2022

Mw. mr. B van Tilburg CCP CIPP/E, compliance officer
t/m 28 april 2023

Dhr. R. Sijsenaar RA, sleutelfunctiehouder risicobeheer

Verantwoordingsorgaan

Benoemd door FNV:

Mw. J.C.M. Beemsterboer-Tol

Mw. S.C.R. Terlouw, secretaris

Dhr. J.G. Huizinga

Benoemd door CNV Connectief:

Mw. E. van der Graaf

Dhr. C.J. Piket

Benoemd door de Werkgeversvereniging Zelfstandige

Openbare Apothekers en de Associatie van Ketenapotheken:

Dhr. drs. L.C.G.M. Bakkers, voorzitter

Dhr. drs. G. Boonstra

Gekozen door gepensioneerden:

Mw. G.M. van der Linden, plaatsvervangend secretaris

Raad van Toezicht

Dhr. J.N. Berkemeijer AAG, tot 31 december 2022

Mw. drs. I.A. Nijhuis MMS, voorzitter, vanaf 17 november 2022

Mw. M.R. Oostenbrink, voorzitter, tot 8 augustus 2022

Dhr. E.D.O. de Jong AAG, vanaf 9 januari 2023

Dhr. drs. A, Laning RA RC, vanaf 9 januari 2023

Uitvoeringsorganisatie

PMA

Compliance officer

HVG Law (Mw. mr. B van Tilburg CCP CIPP/E)

Accountant

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Uitvoerend actuaris

Sprenkels

Certificerend actuaris

WTW (tevens actuarieel sleutelfunctionaris in de persoon van dhr. drs. R.T. Schilder AAG)

Sleutelfunctionarissen

Interne audit:

Sleutelfunctiehouder: Dhr. M. van Heese

Sleutelfunctie vervuller: Dhr. drs. E. Mulder RO RA (Mazars)

Risicobeheer:

Sleutelfunctiehouder: Dhr. R. Sijsenaar RA

Sleutelfunctie vervuller: Dhr. R. Sijsenaar RA

Actuarieel:

Sleutelfunctiehouder: Dhr. drs. R.T. Schilder AAG (WTW)

Sleutelfunctie vervuller: Dhr. drs. R.T. Schilder AAG (WTW)

Bijlage 3: Pensioenregeling

Algemeen

Op hoofdlijnen wordt onderstaand een beschrijving gegeven van de pensioenregeling. De volledige inhoud van de regeling is te vinden op de website van PMA.

Het pensioen is gebaseerd op het middelloonsysteem. De pensioenopbouw start op de leeftijd van 20 jaar. De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar.

In 2022 werd 1,70% van de pensioengrondslag opgebouwd aan ouderdomspensioen. De grondslag wordt berekend over het salaris minus een franchise. In 2022 gold een maximum fulltime salaris waarover pensioen wordt opgebouwd van € 114.866 per jaar.

Nabestaandenpensioen

Alle deelnemers, ook degenen die nog geen pensioen opbouwen, zijn standaard verzekerd voor:

- Partnerpensioen: de opbouw bedraagt 70% van de opbouw van het ouderdomspensioen.
- Anw-hiaatverzekering: hiermee wordt een eventuele korting op de wettelijke Anw-uitkering, of het geheel ontbreken van deze uitkering, gecompenseerd. De hoogte is mede afhankelijk van het parttime percentage van de deelnemer.
- Wezenpensioen: de opbouw bedraagt per kind 14% van de opbouw van het ouderdomspensioen.

Vrijwillige voortzetting pensioenopbouw

Indien aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, is het voor de deelnemer mogelijk om na het einde van de dienstbetrekking de pensioenopbouw gedurende maximaal drie jaar vrijwillig voort te zetten. De deelnemer betaalt tijdens de vrijwillige voortzetting de volledige pensioenpremie, dus ook het gedeelte dat de werkgever normaal gesproken betaalt.

Keuzemogelijkheden pensioen (flexibilisering en individualisering)

Er is binnen de pensioenregeling van PMA een aantal keuzemogelijkheden waarmee het pensioen (met inachtneming van fiscale grenzen) kan worden aangepast aan de persoonlijke situatie van de deelnemer. Dit betreft de mogelijkheid om:

- zelf het moment te kiezen tussen 55 en 67 jaar waarop het pensioen ingaat;
- partnerpensioen om te zetten in extra ouderdomspensioen, of andersom;
- in geval van pensionering vóór de AOW-ingangsdatum: extra pensioen in te kopen tot de AOW-leeftijd;

- te kiezen voor een hoger pensioen in de eerste 10 jaar na pensionering en een lager pensioen gedurende de latere jaren;
- te kiezen voor deeltijdpensioen.

Arbeidsongeschiktheid

De pensioenregeling voorziet in een premievrije voortzetting van de pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid. Indien sprake is van gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid vindt premievrije opbouw naar rato plaats. Het beleid premievrije voortzetting bij arbeidsongeschiktheid is erop gericht dat de voortzetting van pensioenopbouw ten alle tijden plaatsvindt conform het arbeidsongeschiktheidspercentage vastgesteld door het UWV. PMA hanteert daarbij géén verjaring van aanmeldtermijn. Voor werknemers die op of na 1 januari 2004 ziek worden of zijn geworden is een collectieve verzekering afgesloten voor het zogenaamde WGA-hiaat, en wel middels een arbeidsongeschiktheidspensioen (AOP). Werknemers die vóór 1 januari 2004 ziek zijn geworden hebben mogelijk nog recht op een AOP-uitkering gebaseerd op het WAO-hiaat. Het AOP voorziet in een aanvulling op de wettelijke uitkering.

Pensioenpremie

Ten behoeve van de financiering van de pensioenrechten worden aan de aangesloten werkgevers en hun werknemers pensioenpremies in rekening gebracht. Hierbij geldt dat werknemers 1/3e deel en werkgevers 2/3e deel van de benodigde middelen bijdragen.

Werknemers betalen vanaf de maand dat ze 20 jaar worden een deelnemersbijdrage voor hun pensioenopbouw. De werkgeversbijdrage wordt gerelateerd aan het totaal aantal in dienst zijnde werknemers, dus met inbegrip van werknemers jonger dan 20 jaar.

Toeslagverlening

De pensioenregeling voorziet in een voorwaardelijke toeslagverlening van alle pensioenen, waaronder te verstaan:

- de door de actieve werknemers opgebouwde aanspraken;
- de door de vertrokken deelnemers verworven aanspraken;
- de door de gepensioneerden verworven rechten op ingegaan pensioen.

De ambitie is om de pensioenen mee te laten groeien met de stijging van de prijzen (consumentenprijs-index alle bestedingen). Voorwaarde voor de jaarlijkse verhoging is dat de financiële positie van PMA dat toelaat. Is dat niet het geval, dan wordt de toeslagverlening geheel of gedeeltelijk overgeslagen. De toeslagverlening is dus voorwaardelijk; er is geen recht op toeslagverlening en het is ook voor de langere termijn niet zeker of en in hoeverre toeslagverlening zal plaatsvinden. Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre toeslagverlening kan worden toegepast. PMA heeft geen geld gereserveerd of extra premie gevraagd voor toekomstige toeslagverlening. PMA betaalt de toekomstige verhogingen van de pensioenen uit beleggingsrendement.

Bijlage 4: Naleving Code Pensioenfondsen

Rapportagenorm	Voldoet het fonds aan de norm?	Vindplaats toelichting jaarverslag of website
Norm 5 Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja	Het bestuur rapporteert in hoofdstuk 1 'Algemeen' over het beleid dat het in 2022 voerde, de gerealiseerde uitkomsten van dat beleid en de beleidskeuzes die het bestuur maakte. Het risico beleid is verder beschreven in hoofdstuk 8 risicomanagement.
Norm 31 De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja	Het bestuur rapporteert in paragraaf 9.7 Code Pensioenfondsen over de samenstelling van fondsorganen en de geschiktheid van de leden.
Norm 33 In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Nee	In de paragraaf 9.7 Code Pensioenfondsen rapporteert het bestuur over de diverse samenstelling van fondsorganen, de doelen ten aanzien van diversiteit en de stappen voor het bevorderen van diversiteit. Er zijn in het VO geen leden onder de 40 jaar.
Norm 47 Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja	De Raad van Toezicht betreft de Code bij de uitoefening van zijn taak en rapporteert hierover in zijn rapportage intern toezicht.
Norm 58 Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja	In hoofdstuk 3 'Algemene informatie' beschrijft het bestuur de missie, visie en strategie van het fonds.
Norm 62 Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja	Het bestuur licht in paragraaf 7.1.6 'Vermogensbeheer; maatschappelijk verantwoord beleggen' de overwegingen toe om maatschappelijk verantwoord te beleggen.
Norm 64 Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja	In paragraaf 9.8 'Certificering, controle en compliance' rapporteert het bestuur over de naleving van de integriteitregeling en in paragraaf 9.9 'Geschiktheidsbevordering' over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.
Norm 65 Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja	In paragraaf 9.7 'Code Pensioenfondsen' wordt in de uitvoering van beleid gerapporteerd over de behandeling van klachten en geschillen.

Bijlage 5: Maatschappelijk verantwoord beleggen

Beleggingscategorie	% van de portefeuille	Mandaat/fonds	Vermogensbeheerder	Uitsluiten	Engagement	Stemmen	ESG-integratie	Doelinvesterings/impact
Aandelen								
Aandelen DM	22,5%	mandaat	BlackRock	■	■	■	■	■
Aandelen EM	9%	fonds	Northern Trust	■	■	■	■	■
Vastrentende waarden								
Staatsobligaties EU	12,5%	mandaat	Achmea IM	■	nvt	nvt	■	■ *
Bedrijfsobligaties EU	6,0%	mandaat	Insight	■	■	nvt	■	■ **
Bedrijfsobligaties VS	6,0%	mandaat	PGIM	■	■	nvt	■	■ ***
Bedrijfsleningen	9,5%	fonds	M&G	■	■	nvt	■	nvt
Inflation Linked Bonds	5,0%	mandaat	BlackRock	■	nvt	nvt	nvt	nvt
Emerging Market Debt LC	2,5%	fonds	Achmea IM	■	nvt	nvt	■	nvt
Emerging Market Debt HC	2,5%	fonds	Achmea IM	■	nvt	nvt	■	nvt
Vastgoed								
Beursgenoteerd vastgoed	7,5%	mandaat	Kempen	■	■	■	■	■
Niet-beursgenoteerd vastgoed	2,5%	fonds	Divers	ntb	ntb	nvt	nvt	■
Alternatives								
Infrastructuur	2,0%	fonds	IFM, JP Morgan.	■	■	nvt	nvt	■ ****
Private Equity *****	0,5%	fonds						
Liquiditeiten								
Liquiditeiten	12,0%	fonds	Achmea IM	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt

In afbouw

- * PMA hanteert een minimumallocatie naar green bonds van 3%.
- ** PMA hanteert een minimumallocatie naar green bonds van 2,5%.
- *** PMA hanteert een doelallocatie naar green bonds van 2,5%.
- **** PMA hanteert een doelallocatie naar duurzame energie van 25%.
- ***** Private Equity wordt uitgefaseerd.

Bijlage 6: SFDR BIJLAGE IV

1.6 SFDR BIJLAGE IV

De indeling van deze bijlage is conform het voorgeschreven SFRD- model

Periodieke informatieverschaffing voor de financiële producten als bedoeld in artikel 8, leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en artikel 6, eerste alinea, van Verordening (EU) 2020/852

Product-benaming:	Pensioenregeling: Pensioenfonds Medewerkers Apotheken (PMA)	Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI):	549300JZHIVLGVO20P13
--------------------------	--	--	-----------------------------

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S-kenmerken)

Duurzame belegging: een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een ecologische of sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De **EU-taxonomie** is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch**

Heeft dit financiële product een duurzame beleggingsdoelstelling?

Ja

Nee

- Dit product heeft de volgende **duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling** gedaan: %
- in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
- in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
- Dit product heeft de volgende **duurzame beleggingen met een sociale doelstelling** gedaan: %

- Dit product **promootte ecologische/sociale (E/S-) kenmerken**. Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het 1,08% duurzame beleggingen
- met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden
- met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden
- met een sociale doelstelling
- Dit product promootte E/S-kenmerken, maar **heeft niet duurzaam belegd**.

duurzame economische activiteiten. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Dit financiële product (hierna: deze pensioenregeling) promoot de volgende ecologische en sociale kenmerken:

ESG-integratie

De pensioenregeling wil de blootstelling aan financieel materiële ESG-thema's (zoveel mogelijk) beperken. Daarom integreert de regeling op structurele wijze ESG-risico's en ESG-factoren in het beleggingsproces. ESG-integratie wordt toegepast op de liquide beleggingscategorieën waarvoor de databeschikbaarheid en -kwaliteit het best is. Binnen de creditmandaten van PMA worden de ondernemingen met de slechtste ESG-scores uitgesloten op basis van de methodiek van de managers. Binnen het aandelen wereld mandaat worden de ondernemingen met de slechtste ESG-scores (B-CCC) uitgesloten op basis van de methodologie van MSCI. Binnen het beursgenoteerd vastgoedmandaat wordt ESG-integratie toegepast op basis van de methodiek van de manager. Binnen het aandelen opkomende markten beleggingsfonds van PMA bij Northern Trust wordt (momenteel) geen ESG-integratie toegepast.

Uitsluitingsbeleid

De volgende investeringen zijn uitgesloten, zie voor meer detail het MVB-beleid van het pensioenfonds:

- ondernemingen die controversiële wapens produceren;
- ondernemingen die met hun gedrag structureel de normen schenden van de VN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten (UN Guiding Principles on Business & Human Rights), zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie;
- producenten van tabaksproducten;
- landuitsluitingsbeleid en bijbehorende staatsbedrijven.

Overige opmerkingen bij de ecologische of sociale kenmerken van deze pensioenregeling

- Doelinvesterings Green Bonds (extern belegd): De pensioenregeling heeft een doelstelling om 0,6% in groene obligaties (Green Bonds) te beleggen. Green Bonds zijn obligaties waarvan de opbrengsten uitsluitend gebruikt worden om projecten of activiteiten met een aantoonbaar positief effect op het milieu of klimaat te financieren. Op dit moment kunnen wij nog niet vaststellen dat deze investeringen voldoen aan alle SFDR-criteria voor duurzame beleggingen. We kunnen ze ook niet als zodanig meten en daarover rapporteren. Daarom worden ze vooralsnog niet verder opgenomen in deze rapportage.

- Doelinvesterings hernieuwbare energie infrastructuur (extern belegd): De pensioenregeling heeft een doelstelling om 0,5% in hernieuwbare energie infrastructuur te beleggen. Op dit moment kunnen wij nog niet vaststellen dat deze investeringen voldoen aan alle SFDR-criteria voor duurzame beleggingen. We kunnen ze ook niet als zodanig meten en daarover rapporteren. Daarom worden ze vooralsnog niet verder opgenomen in deze rapportage.

● Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?

Om te bepalen of de pensioenregeling voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken, wordt gekeken naar de volgende duurzaamheidsindicatoren:

ESG-profiel

Dit geeft aan hoe ondernemingen scoren op de verschillende Ecologische, Sociale en Governance aspecten. Na iedere herbalancering was het ESG-profiel van de pensioenregeling gedurende 2022 beter dan dat van de benchmark¹. Door marktbevingen kan dit op kwartaaleinde afwijken.

Uitsluitingsbeleid

Dit betreft het percentage beleggingen dat op de lijst van uit te sluiten ondernemingen en/of landen staat ten behoeve van het uitsluitingsbeleid. Middels het uitsluitingsbeleid streeft de pensioenregeling na dat er geen investeringen plaatsvinden in ondernemingen en/of landen die niet aan de vooraf vastgestelde normgrenzen voldoen. Het afgelopen jaar hebben er zich geen breaches voorgedaan.

Indicator	Waarde
ESG Profiel Portfolio (MSCI ESG-score)	6,41
ESG Profiel Benchmark (MSCI ESG-score)	6,42
Exposure naar normschenders (%)	--
Exposure naar tabaksproducenten (%)	--
Exposure naar controversiële wapens (%)	--
Exposure naar hoogrisicolanden en staatsbedrijven (%)	--

● ... en in vergelijking tot voorafgaande perioden?

¹ Benchmark duidt in dit geval op de gewogen gemiddelde ESG-score van de beleggingscategorie specifieke benchmarks, waartegen de portefeuilles worden afgezet. Dit getal wordt alleen berekend voor de beleggingscategorieën waarvoor ESG-scores beschikbaar zijn: aandelen, bedrijfsobligaties en staatsobligaties.

Duurzaamheids-
indicatoren meten hoe de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot, worden verwezenlijkt.

Er is over 2021 niet gerapporteerd op bovengenoemde duurzaamheidsindicatoren.

● *Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?*

De doelstellingen van de duurzame beleggingen hebben betrekking op:

Mitigatie van klimaatverandering

Het proces om de stijging van de gemiddelde mondiale temperatuur te beperken tot beduidend minder dan 2 °C en de inspanningen voort te zetten om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 °C boven het pre-industriële niveau, zoals vastgelegd in de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering. Vermeden CO₂-emissies is de meest relevante en gangbare kwantitatieve indicator voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van de pensioenregeling aan klimaatmitigatie. De ESG-dienstverlener baseert zich op de gerapporteerde informatie, inclusief impact cijfers van de uitgevende instelling. Wanneer de impactrapportage niet volledig is of onduidelijk is, proberen wij via de ESG-dienstverlener meer informatie te verkrijgen van de uitgevende instelling. De totale vermeden CO₂-emissie van de pensioenregeling bedroeg over 2022 1,57 ton.

Adaptatie aan klimaatverandering

Het proces van aanpassing aan de daadwerkelijke en verwachte klimaatverandering en de gevolgen daarvan. Momenteel is er, gezien de grote diversiteit van activiteiten, duurzame gebouwen en aanpassingen in infrastructuur, nog geen vergelijkbare en aggregerbare indicator beschikbaar voor het meten van de bijdrage van de duurzame beleggingen van deze pensioenregeling aan klimaatadaptatie. In de EU-Taxonomie is bepaald welke investeringen in economische activiteiten op basis van zes milieudoelstellingen, waaronder klimaatadaptatie, als ecologisch duurzaam kunnen worden bestempeld. In de beoordeling van de uitgegeven Green Bond wordt getoetst in hoeverre deze overeenkomt met de criteria zoals opgenomen in de EU-Taxonomie. De verwachting is dat er steeds meer data beschikbaar komt met betrekking tot de impact van klimaatadaptatie zodat de bijdrage van de duurzame beleggingen van de pensioenregeling aan klimaatadaptatie zorgvuldig kan worden gemeten.

De pensioenregeling bevat geen beleggingen met een sociale duurzaamheidsdoelstelling.

● *Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologisch of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen?*

De pensioenregeling heeft Green Bonds in portefeuille waar niet expliciet op wordt gestuurd. Deze Green Bonds zijn getoetst door onze ESG-dienstverlener aan de hand van het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Hiermee kunnen deze Green Bonds als duurzame belegging beoordeeld worden. In deze bijlage IV wordt over deze duurzame beleggingen gerapporteerd.

De duurzame beleggingen mogen geen significante schade toebrengen aan ecologische of sociaal duurzame beleggingsdoelstellingen. Dit is gewaarborgd door alle potentieel duurzame beleggingen van de pensioenregeling te beoordelen aan de hand van het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk en de EU-criteria voor

ecologisch duurzame beleggingen. Daar bovenop is een screening op controverses uitgevoerd.

Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De duurzame beleggingen die in deze pensioenregeling aanwezig zijn, betreffen Green Bonds die voldoen aan het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Deze Green Bonds hebben als doel een positieve impact te realiseren. Daarnaast is via het uitsluitings- en engagementbeleid rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten, zoals hieronder beschreven wordt.

Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:

Ja. Het pensioenfonds heeft ondernemingen uitgesloten die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

Ja. De in deze Annex IV geïdentificeerde duurzame beleggingen betreffen Green Bonds die voldoen aan het Achmea IM Green Bond beoordelingsraamwerk. Het Green Bonds beoordelingsraamwerk van Achmea IM sluit Green Bonds van ondernemingen uit die met hun gedrag structureel de normen schenden van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights, zoals mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

In de EU-taxonomie is het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' vastgesteld. Dit houdt in dat op de taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke EU-criteria.

Het beginsel 'geen ernstige afbreuk doen' is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstig afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

De pensioenregeling houdt rekening met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren, zoals gedefinieerd in de EU-regelgeving. Deze ongunstige effecten en de ondernomen acties worden in de tabel hieronder toegelicht. Het pensioenfonds onderschrijft de OESO-richtlijnen en de United Nations Guiding Principles (UNGP). We gebruiken het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers als leidraad bij de selectie, engagement en monitoring van onze beleggingen. Onze ESG-dienstverlener screent de portefeuille op de eventuele negatieve impact van beleggingen en prioriteren vervolgens de meest ernstige impacts (op basis van zwaarte, reikwijdte en onomkeerbaarheid en waarschijnlijkheid). Zie voor meer informatie ook het MVB-beleid van het pensioenfonds.

Op de website en in het jaarverslag rapporteren wij over de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren.

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

Belangrijkste ongunstige effecten (PAI-indicatoren)	Toelichting	Genomen maatregelen
Schendingen van de beginselen van het VN Global Compact of van de richtsnoeren voor multinationale ondernemingen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)	Engagement met en uitsluiten van normschenders	Uitsluiten (het op voorhand identificeren van bepaalde sectoren en producten of specifieke landen waar de Beheerder niet in wil beleggen) en Normatief engagement (de dialoog aangegaan met ondernemingen die de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en UN Guiding Principles on Business and Human Rights (dreigen te) schenden)
Blootstelling aan controversiële wapens (antipersoneelsmijnen, clustermunitie, chemische wapens en biologische wapens)	Uitsluiten van producenten van controversiële wapens	Uitsluiten (het op voorhand identificeren van bepaalde sectoren en producten of specifieke landen waar de Beheerder niet in wil beleggen)
Landen waarin is belegd met schendingen van sociale rechten	Betrokkenheid bij landen waarin schendingen plaatsvinden op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten en corruptie	Uitsluiten o.b.v. methodiek die beschreven staat in het MVB-beleid

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

De lijst bevat de beleggingen die **het grootste aandeel**

Grootste beleggingen	Sector	% Activa	Land
M&G European Loan Fund Class S Euro ACC shares	Overig	12,3	Verenigd Koninkrijk

beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten: 2022

NT EM Custom ESG EQ Index Fund Class C EUR	Overig	9,2	Ierland
Achmea IM Euro Local Government Loans Fund	Overig	7,6	Nederland
CCP_BNP_LCH_Variation Margin	Overig	4,7	Nederland
BAR_ERX_PMA_Variation Margin	Overig	3,6	Nederland
CCP JP Morgan - LCH Variation Margin	Overig	2,7	Nederland
Ishares Global Inflation Linked Bond Index Fund	Overig	2,6	Ierland
Blue Sky Active Private Real Estate USA Fund	Overig	1,9	Verenigde Staten
JPM_ERX_PMA_Variation Margin	Overig	1,9	Nederland
ICS - Institutional Euro Liquidity Fund	Overig	1,8	Ierland
Cash EUR	Overig	1,7	

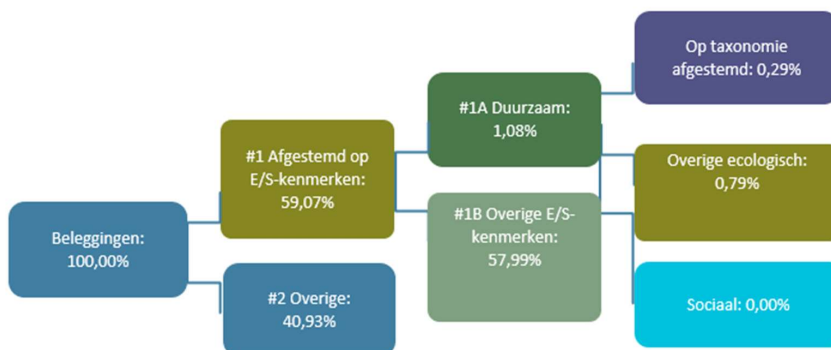

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen was 1,08%.

● **Hoe zag de activa-allocatie eruit?**

De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

#1 Afgestemd op E/S-kenmerken omvat de beleggingen van het financiële product die worden gebruikt om te voldoen aan de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot.

#2 Overige omvat de overige beleggingen van het financiële product die niet zijn afgestemd op de ecologische of sociale kenmerken en die evenmin als duurzame belegging gelden.

De categorie **#1 Afgestemd op E/S-kenmerken** omvat:

- De subcategorie **#1A Duurzaam** omvat duurzame beleggingen met ecologische of sociale doelstellingen.
- De subcategorie **#1B Overige E/S-kenmerken** omvat beleggingen die op de ecologische of sociale kenmerken zijn afgestemd, maar die niet als duurzame belegging gelden.

● **In welke economische sectoren werd belegd?**

Sector	% van portefeuille
Overheden	13,4
Vastgoedfonds	6,2
Financiële instellingen	3,9
Farmaceutica, biotechnologie en levenswetenschappen	2,1
Software & Diensten	1,9
Kapitaalgoederen	1,6
Financiële diensten	1,6
Technologie Hardware & Apparatuur	1,5
Banken	1,4
Overig (beleggingen in fondsen)	66,4

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor **fossiel gas** emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie** bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Van de duurzame beleggingen met milieudoelstelling mitigatie (1,08% van de totale portefeuille) was 0,29%-punt afgestemd op de EU-Taxonomie. Er waren geen beleggingen afgestemd op de milieudoelstelling adaptatie.

Bij het beoordelen van de duurzame beleggingen gaat de ESG-dienstverlener na in hoeverre deze voldoet aan EU Taxonomie criteria. Voor het vaststellen van de afstemming op de EU-Taxonomie wordt gekeken naar de beschikbare, publieke, informatie op de website van de uitgevende instelling, zoals de Second Party Opinion, het Green Bond Framework en het Impact report. Nieuwe uitgevende instellingen die nog geen informatie beschikbaar stellen op de website, worden benaderd met vragen over de exacte afstemming op de EU-Taxonomie. Op deze manier komt er steeds meer data beschikbaar. Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de SFDR (Level 2) verwachten wij dat er steeds meer informatie beschikbaar zal komen.

● **Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie² voldoen?**

Ja:

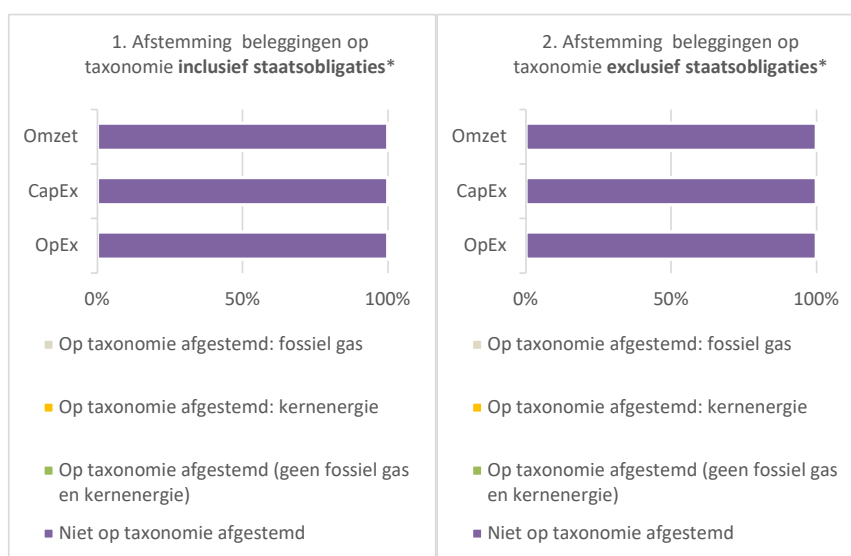
² Activiteiten in de sectoren fossiel gas- en/of kernenergie zullen alleen aan de EU-taxonomie voldoen indien zij bijdragen aan het beperken van klimaatverandering ("klimaatmitigatie") en geen ernstige afbreuk doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie - zie de toelichting in de linker marge. De uitgebreide criteria voor economische activiteiten in de sectoren fossiel gas en kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen, zijn vastgelegd in Gedelegeerde Verordening (EU) 2022/1214 van de Commissie.

- In fossiel gas
- In kernenergie
- Nee

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van: - de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten waarin is belegd, weergeeft; - de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie; - de **operationele uitgaven** (OpEx) die groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd weergeven.

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een

De onderstaande diagrammen geven in het grijs, oranje en groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties weer, terwijl het tweede diagram alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

***In deze diagrammen omvat "staatsobligaties" alle blootstellingen aan overheden.**

Data omtrent Taxonomy alignment wordt gebaseerd op documentatie van de uitgevende partij en de Second Party Opinion. Een onderverdeling naar Omzet, CapEx, OpEx wordt voor de Green Bonds van het Achmea IM universum niet gemaakt in:

- a. Rapportages van de uitgevende organisatie,
- b. Second Party Opinion (dit document wordt gebruikt om vast te stellen of iets een green bond is in combinatie met het Achmea IM Greenbond Raamwerk)
- c. Bloomberg

ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissie-niveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die **geen rekening houden met de criteria** voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

Aangezien de berekening is baseert op onafhankelijke informatie, welke niet beschikbaar is op dit moment, tonen bovenstaande grafieken dan ook 100% niet op taxonomie afgestemd en niet een uitsplitsing naar Omzet, CapEx of OpEx.

● **Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?**

Het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten was 0,00%.

● **Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen zich tot eerdere referentieperiodes?**

In voorgaande periodieke verslagen is hier niet over gerapporteerd.

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

Binnen het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen (1,08% van de totale portefeuille) was het aandeel duurzame beleggingen met een milieudoelstelling die niet waren afgestemd op de EU-Taxonomie 0,79%-punt.

Het beoordelingsraamwerk van de ESG-dienstverlener neemt, naast EU Taxonomie alignment, meerdere criteria in acht om een Green Bond te beoordelen. Het beoordelingsraamwerk van de ESG-dienstverlener volgt de ICMA Green Bond Principles. Daarnaast gebruikt het raamwerk de richtlijnen (taxonomie) van het Climate Bonds Initiative voor het beoordelen van de duurzaamheid van te financieren activiteiten. De ESG-dienstverlener gebruikt dit raamwerk om de kwaliteit van Green Bonds te beoordelen.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

Het aandeel van sociaal duurzame beleggingen was 0%.

Welke beleggingen zijn opgenomen in 'overige'? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

De beleggingen die onder '#2 overige' zijn opgenomen bestaan voor het grootste deel uit beleggingen in beleggingsfondsen. Over deze beleggingsfondsen kan de ESG-dienstverlener geen e/s kenmerken meten. Daarnaast zijn onder 'overige' liquiditeiten opgenomen. Het streven is om het percentage liquide middelen zo klein mogelijk te houden. De beleggingen zijn bedoeld om de portefeuille efficiënt te

beheren of rendement te behalen. Er bestaan geen ecologische of sociale minimumwaarborgen.

Een overzicht van alle type beleggingen onder overige is opgenomen in onderstaande tabel.

Type belegging	% van "overige"
Fondsen	72,9
Liquiditeiten	53,9
Alternatieve beleggingen	4,5
Overig	1,0
Derivaten	-32,3

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

Gedurende 2022 zijn onderstaande maatregelen getroffen om te voldoen aan de ecologische en/of sociale kenmerken:

Engagement

Het pensioenfonds is in gesprek gegaan met ondernemingen waarin wordt belegd middels normatief en thematisch engagement. Het doel van het Normatieve engagementprogramma is structurele schendingen van internationale normen te stoppen of te voorkomen. Bij Thematisch engagement staan niet de ondernemingen centraal die normen schenden, maar juist ondernemingen die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties kunnen verbeteren.

Stemmen

Daarnaast heeft het pensioenfonds actief gebruik gemaakt van aandeelhoudersrechten om lange termijn waarde creatie te bevorderen bij de ondernemingen waarin wordt belegd.

Zie voor meer informatie de MVB-documentatie op de website.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Referentie-benchmarks zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken verwezenlijkt

Niet van toepassing. Met dit financieel product wordt de gehele pensioenregeling bedoeld. Er is geen alomvattende referentiebenchmark op het niveau van de pensioenregeling om te bepalen of de pensioenregeling is afgestemd op de ecologische en/of sociale kenmerken die het promoot.

▶ Waarin verschilt de referentiebenchmark van een brede marktindex?

Niet van toepassing.

die dat product promoot.

- Hoe heeft dit financiële product gepresteerd wat betreft de duurzaamheidsindicatoren voor het bepalen van de afstemming van de referentiebenchmark op de gepromote ecologische of sociale kenmerken?

Niet van toepassing.

- Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Niet van toepassing.

- Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de brede marktindex?

Niet van toepassing.

Stichting Pensioenfonds Medewerkers Apotheken

Neuhuyskade 92

2596 XM Den Haag

Postbus 97851

2509 GH Den Haag

Telefoon **Info-lijn** 070 3110155

Internet www.pma-pensioenen.nl

E-mail info@pma-pensioenen.nl

Tekst PMA

Productie www.a-vier.nl, Haarlem

Ontwerp www.datbureau.nl, Amsterdam